This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

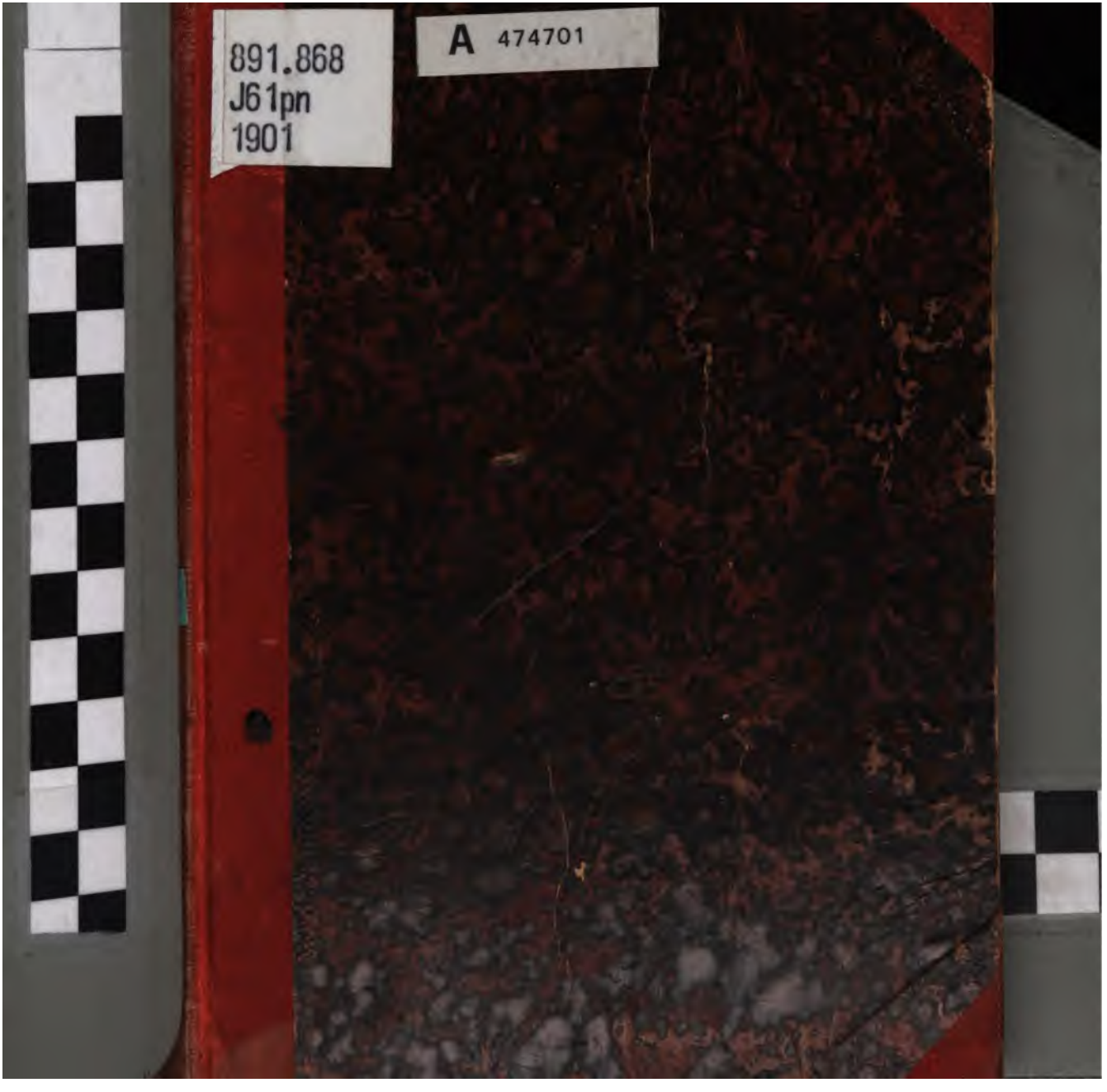
891.868
J61pn
1901

A 474701

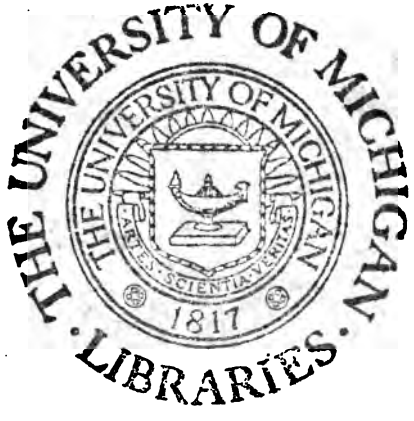
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES · SCIENTIA · VERITAS
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES

12

AL. JIRÁSKA

SEBRANÉ SPISY.

DÍL V.

POKLAD.

TŘETÍ VYDÁNÍ.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.
1901.

Jirásek, Alois

POKLAD.

HISTORICKÝ OBRAZ MINULÉHO STOLETÍ.

TŘETÍ VYDÁNÍ.

NAKLADATELSTVÍ J. OTTY V PRAZE.
1901.

Psáno roku 1881.

Veškerá práva vyhrazena.

Tiskem České grafické společnosti „Unie“ v Praze.

1010820-172

Zámek Potštejnský.

I.

Z koutka nekrytého, ne tuze pohodlného kočáru, jenž zvolna jel silnicí, vztyčil se mladý muž, zahalený v řasnatý plášť, a nahnuv se do předu, tázal se kočího:

»Ale to už je poslední ves —«

»Ano, poslední, jemnostpane —«

»A jak brzo budeme v Potštejně?«

»Co nevidět, jemnostpane.« A Pivnička, kočí, nějak divně se usmál.

Mladý »jemnostpán« nedada se takovými těšínskými všech vozků potěšit, uchýlil se opět, patrně

rozmrzen, do svého koutka. Kočí pak, jako by porozuměl jeho netrpělivosti, rozpřáhnul se a pohladil unavené hnědky, jež na citelné to pobídnutí daly se do klusu, ale záhy zas upadly ve svůj návyk volného kroku.

Byl neveselý, pochmurný den začátkem měsíce prosince r. 1780. Země utuhla, sněhu dosud nebylo, než »rostl« už; nebe všecko zachmuřeno jako by ku smutné zemi se nížilo. V pravo, v levo od silnice statky a chalupy tu a tam s rozježenými střechami a s okny papírem zalepenými. Na záspích pusto; nebylo tam umouněných, košilatých dětí, jen u nízkých oken zjevovaly se různé hlavy, mladé i staré, aby se podívaly na vzácný zjev, na kočár, na němž v zadu naloženy byly dva kufry, které však pro otepě sena sotva bylo viděti.

Mladý muž sedící v kočáře nevšímal si ani stavení ani lidí. Jel dnes od božího rána; projel tolikerými vesnicemi, a proto hleděl unaven a zamyšlen před se, nedbaje svého okolí, jež nemohlo mu nic zvláštního nebo zábavného poskytnouti. Mladý muž, příjemné tváře, unavením poněkud ubledlé, zívl několikráte, pak přitiskl třírohý klobouček těsněji do čela, přitáhnul plášť úžeji k tělu a strojil se, že užije posledního prostředku proti nudě — spánku; v tom kmitl se kolem něho v pravo statek, i jeho pustý, holý sad — a dále nebylo již žádných stavení.

Kočár ocitl se v širé krajině, která cestujícího poněkud vzpružila. Byl tu poprvé, chtěl ji seznati. Silnice skláněla se, ale ponenáhlu; z pravo černá, zoraná pole, vybledlá luka a tmavé hájky, v levo pruh pole a nad ním vysoká stráňka, vlastně strmý břeh, za nímž bylo viděti temena lesnatých vrchů. Krajina poskytovala velmi málo, než bylo to něco nového,

změna — a tam — hle! Mladý muž nahnul se do předu, aby lépe mohl pozorovati.

Viděl kus před sebou nějakého muže, jenž nesa na zádech značný uzel, směrem ke kočáru se bral a to velmi chvatně. Několikráte se zastavil, za sebe se ohlíželе, pak přidal zase do kroku, jako by snažil se někomu uniknouti. Kol kolem ani človíčka, všecko pusto. Zajisté hrozí neznámému muži nebezpečenství z té strany, odkud přicházel, a to bylo od městečka Potštejna.

Cestující v kočáře pilně ho pozoroval, aby si chvíli ukrátil. Myslil si, že až ten kvapící muž se přiblíží, že se na něj dobře podívá; než sotva že mu ta myšlénka proskočila, muž břímě nesoucí jako by ji uhodl. Uchýlil se z nenadání v pravo, přes pole a došed vysokého, travnatého břehu, jal se příkrým, uzounkým stezníkem do něho stoupati. Kráčel velmi rychle a obratně, že až bylo s podivením. Zajisté ho něco velmi důležitého pohání k takovému spěchu. Věru to není žádný kramář, ani žid. A hle, stanul na vrchu jako stráž na vysokém náspu, jejíž silhouetta se od nebes odráží — ale již jako by se přehoupl. Zmizel. Mladý muž, jenž z kočáru za ním pilně hleděl, odvrátil hlavu, a tu — nabyl jakéhosi vysvětlení.

Spatřiltě kus před sebou jezdce, jenž kvapem se blížil. Ach, ten zajisté stíhá tam toho s uzlem! Přece jen zloděj! Věru — jezdec v uniformě, v plášti, toť krajský dragon. Již bylo slyšeti podkovy jeho koně, již bylo dobře viděti jezdce, jenž od prudké jízdy všecek zardělý koně svého k rychlejšímu běhu nabádal, a nyní přímo ke kočáru zamířil. Pivnička zastavil.

Jezdec chvatně pozdraviv, ptal se mladého pána, neviděl-li ubíhajícího muže, jenž má na zádech notný uzel.

»Viděl. Zajisté nějaký zloděj.«

»Ó nikoliv — evangelický emigrant —«

»Jak že? Což ho nechcete pustiti přes hranice?«

»Ó ne — vrátil se tajně ze Sas a teď štve lid. Však, kde jste ho viděl?«

»Tady na silnici —«

»Ano, ale patrně s ní sběhl! Kam? Mám velmi na spěch, nezdržujte mne!« mluvil jezdec už prudčeji.

Mladík se však nelekal. Nahnuv se klidně z kočáru, ukázal na pravo do polí a pravil:

»Kus před námi odbočil touto stranou. Nevšímal jsem si ho tuze, ale naposled viděl jsem ho tam před tím lesíkem. Tam se zajisté ukryl.«

»Je to pravda, pane, nezmýlil jste se?«

Mladík se usmál.

»Neposýlám vás tam. Dělejte si, co chcete —« a poručil kočímu, aby jel.

Dragon oslovil prve mladého pána, jak se za oněch časů samo sebou rozumělo, německy, a ten mu též tak odpovídal. Kočí na kozlíku, chlapisko tváře ne příliš jemné a očí malých, potměšilých, napínal sluch a stíhal je svým bystrým zrakem. Ačkoliv německy neuměl, věděl, oč běží, a nyní, když zase koně do kroku pohnal, pilně se ohlížel do zadu.

Viděl, že se jezdec dal do polí k lesíku, stíhat prchajícího muže — zrovna směrem opačným!

»Ten se prožene, chudák — a za větrem!« odvážil se Pivnička s kozlíku na pána promluvit, a divně se při tom šklebil.

Mladý pán jako by nic, hleděl před se, neodpověděl a jen jednou se ohlédl v ten okamžik právě, když krajský dragon zmizel v lesíku.

Kočár ujížděl nyní rychleji, a krajina na levo od cesty nabývala rozmanitosti a zajímavosti. Pivnička nevšímal si ničeho, uvažuje v duchu, je-li pán, vzadu

v kočáře, taková šelma, nebo proč vůbec to udělal a dragona na nepravou cestu zavedl? Toť by byl divný žert, císařského dragona takhle za nos vodit! Proč pomohl tomu prchajícímu člověku, zajisté nějakému nekalému pobudovi nebo zloději, jemuž by lépe bylo v šatlavě za mříží než takto na svobodě krajinou pobíhati?

»Je tohle Potštejn?« ozvalo se mu pojednou za zády. Pivnička hledě dosud v zamyšlení svém na voj a mihotající se nohy koňské plné uschlého bláta, pozvedl hlavu a pohlédnuv v před odtušil:

»Ano, jemnostpane — tam na vrchu na té lesnaté hoře, to je Potštejn, to jest ten starý, rozbořený hrad — Potštejn městečko a zámek, ty jsou pod horou — pro lesy není jich ještě vidět, ale co nevidět už, jemnostpane —« a Pivnička mrskl zkoumavě zrakem po tváři mladého pána. Ten klidně pozoroval krajinu. Díval se na lesnaté nedaleké vrchy a hory na levo se pnoucí, díval se na rozvaliny Potštejnské, jež nad černý les smutně, opuštěně vyčnívaly, hleděl na řeku, jež pod hradem mezi lesy hor až k ní dostupujících mizela.

Pivnička postřehnuv, že mladý pán se zadíval na hory a bory, jal se ochotně je jmenovati.

»Ten lesnatý kopec sem k nám to je Hůrka, za ní dál je ‚Modlivý důl' —«

»Co že — jaký?«

»Modlivý, jemnostpane, to se už tak říká. Bývali tam prý poustevníci, ale už tomu tuze dávno — a proto že se tam modlili — tak snad to jméno. Ale také se tam vždycky nemodlili —« a Pivnička se usmál svým způsobem.

»Jak to?«

»Inu, tak jemnostpane — mezi námi — no, jak už bývá — ženská! Tam na hradě, ale to ještě stál,

byla nějaká slečna, a ta chodila tajnou chodbou do Modlivého dolu za poustevníkem —«

»Jak pak ne, starý hrad a nemíti žádné podzemní chodby!«

»Ale prosím — jak pak na příklad —«

»A tam ta hora zrovna za řekou proti hradu —«

»To je Velešov. Stával tam někdy klášter —«

»A zase nějaká chodba, tajný poklad, není-li pravda? Což ten dvorec?« Mladý muž, nehovící starým podáním a pověstem, ukázal na dvůr, jenž stranou před nimi na mírném návrší nedaleko Hůrky se bělal.

»To je vrchnostenský —« a Pivnička buďto že nic o dvoru nevěděl, buď že již vypravovati nechtěl, zamlčel se.

Mladý muž také se dále neptal; hleděl zamyšleně na lesnaté, hornaté zákoutí, v jehož klín víc a více se blížil, a v němž za dlouhý, dlouhý snad čas bude meškati.

Krajina na jaře a v létě půvabná zdála se nyní za nevlídného dne, kdy sychravý vítr vál a nebe se kabonilo, smutnou a pustou, zvláště tomu, jenž jako mladý cestující přijížděl z hlučného hlavního města.

Kočár nyní přiblížil se k Orlici, přes niž vedl dřevěný most. V těch místech byla řeka dosti široká, ale mělká, tak že bylo jasnou vodou dobře pozorovati četné kamení na dně. Nad levým břehem, značně strmým a vysokým, rozkládalo husté stromoví, hlavně olše, košaté koruny. Nedaleko břehu vyčníval z vody ostrůvek ne příliš rozlehlý, houštinou zarostlý. Studený vítr zmítal holou olšinou a šuměl stromovím na strmém břehu, nesa se dál odtud ku tmavým, nedalekým lesům. —

Když přejeli most, promluvil zase Pivnička:

»Teď už opravdu co nevidět, jemnostpane. — Objedeme ještě horu a hrad a budeme v Potštejně.«

Byl už čas. Připozdívaloť se a temným vzduchem jal se poletovati sníh.

II.

Zámek Potštejnský, budova to z první polovice minulého století do čtverce stavěná, bez věže a vížky, stojí na úpatí lesnaté hory v městečku stejného jména, a hledí průčelím svým do náměstí, možná-li tak nazvati neveliké, nedlážděné prostranství, obklopené kostelem a několika domy ne příliš výstavnými.

Utěšeně a milo tu, když před zámkem kolem nevelikého vodojemu a na zahradě v pozadí všecko křoví a stromoví bujně se zelená, když kvetoucí růže skoro až k samému balkonu nad průjezdem zámeckým dosahují a všecky zdi pokryty jsou zeleným kobercem psího vína.

Nyní však bylo vše pusto a holo.

V prostranné komnatě prvního patra, v níž stál kulečník, rozsvítil lokaj skleněný mihotavý lustr i připravil svíčky na ozdobných pulpitech, na nichž partesy už byly přichystány. Vedle na stole leželo několik hudebních nástrojů.

Lokaj všecko připraviv odešel. V komnatě bylo ticho, jen oheň broukal a praskal ve vysokých, bělostných kamnech čistě rokokové práce; chvílemi vítr, úpící pustou zahradou, až sem zalehl.

Pojednou pohnula se těžká záslona, ne však od větru nebo průvanem. Odslonil ji muž nevysoké postavy, tiše jako duch z pod ní vystoupiv. Až dosud stál nepozorován u okna, hledě ven k lesnatému vrchu, kdež v šeru vystupovaly rozvaliny někdy výstavného a rozlehlého sídla českých rodů panských.

Muž ze šera na světlo tiše vystoupivší měl na sobě černý kabát, černé přiléhavé spodky po kolena, černé punčochy a střevíce s přezkou. Ze všeho na něm bylo viděti duchovního. Bylo mu dobrých šedesáte, než ve tváři jeho hladce oholené a poněkud tmavé nebylo znáti všech stop takového věku. — Založiv ruce na prsou přecházel zvolna s hlavou nachýlenou. Byl zamyšlen a výraz tváře jeho nejevil nikterak veselost nebo vlídnost. Z pod hustého obočí hleděly zachmuřeně malé hnědé oči, jež byly obyčejně těkavé, slídivé, které však také dovedly se usmívati, bylo-li toho třeba.

Pojednou se zastaviv, obrátil se ku vysokým dveřím, jimiž vstoupil mladý kněz, Vojtěch Rokyta, kaplan při zdejší faře, muž svěží, zardělé tváře, jasných, upřímných očí. Pozdraviv kladl na stůl housličky, jež s sebou přinesl.

»Myslil jsem, že přijdu pozdě —« začal pater Vojtěch.

»Času dost; to jste se, pane bratře, přehledl,« odtušil starší, exjezuita Josef Steydel, a díval se na hodinky, u nichž měl vlasovou šňůrku se zlatým srdíčkem. »Ale hrabě nejde! —« dodal hledě pořád na ciferník svých kapesních hodinek.

»Viděl jsem ho odpoledne a to hodně záhy — šel —«

»Na hrad, rozumí se, za pokladem.« Kolem tenkých jezuitových rtů zachvěl se pohrdlivý úsměv, který však ihned zmizel.

»Myslím, že je tam dnes naposledy. Začínáť se chumelit, a teď už sníh zůstane.« Kaplan postavil se blízko ke kamnům. »Ono už dnes se tam těžko pracuje —«

»Poklad za to stojí —«

»Poklad! Ty peníze, co už stál, byl by slušný poklad.«

»Ale my tak zahálíme, pane bratře!« vpadl jezuita hbitě kaplanovi do řeči, kterou chtěl do jiné koleje zavésti. »Pojďte, zahrajeme si —«

Kaplan ihned ochotně vzal tago a chystaje se k zápasu, ptal se, oč budou hráti.

»O deset zdrávasů —« a Steydel křidoval svou hůl. —

Kaplan na něj udiveně pohlédl.

»O modlitby — jsem nikdy nehrál —« odtušil překvapen.

»Omne ad majorem dei gloriam! My v kolleji vždycky tak hrávali. Prohráte-li, pomodlíte se za mne deset »ave«. Já se něco za pátera rektora namodlil, dokud jsem se ještě cvičíval —«

»Ale my již partii nedokončíme —« namítal Rokyta, jenž neměl sto chutí o zdrávasy se potýkati. Pro štěstí otevřely se dvéře a do komnaty vstoupil potštejnský učitel a zároveň regenschori, Jakub Votava, vdovec nejlepšího věku, člověk, který nikoho nezarmoutil, veliký milovník šprýmovných rozprávek, anekdot a hádanek, zvláště při korbeli, paedagog méně známý, za to však po veškeré kollatuře proslulý muzikus. On byl také kromě pátera Rokyty přední silou kvarteta, které v zámku jednou za týden hrávalo, a v němž mimo pana správce také sám hrabě Harbuval účinkoval.

Posluchačů mívali málo. Někdy přišla hraběnka, skoro nikdy nevynechal pater Steydel, jenž v zámku bydlil a jejž všeobecně »pane abbé« oslovovali.

Nebyl hudebníkem, aniž snad hudby zvláštním milovníkem. Chodíval poslouchat hlavně k vůli hraběti. Zachmuřil obočí, když Votava vstoupil.

Abbéa uctivě pozdraviv přistoupil důvěrněji ke kaplanovi.

»Velebnosti, ráčíte-li vědět, co se dnes stalo?«

»Co, co?« ozval se prve než Rokyta odpověděl abbé, na novinky jako posedlý. Nutila jej k tomu jeho slídivá povaha. Sháněl všeliké zprávy, pochutnával si na nich, ani klepů se neštítě, a ze všeho toho z různých stran sebraného bral látku ku svým kombinacím a domněnkám, jež osnoval o komkoliv, vždy na konec spíše zle nežli dobře o něm rozsuzuje. Nikoho nešetřil jenom sebe. Votava vypravoval, a dost obšírně, jak nedávno přijechal z nenadání do městečka krajský dragon, jak sháněl se po nějakém cizím člověku, jenž prý sem dnes najisto přišel.

»Sháněli se po něm, hledali — ale —«

Na abbéovi bylo viděti, jak v něm hoří dychtivost.

»Nuže, dostali ho? A co vlastně spáchal?«

»Je to prý nějaký emigrant —«

»Emigrant! Kacíř!« zvolal abbé. »A vy byste o tom, pane bratře nic nevěděl?!«

»Byl jsem ve vsi s Pánem Bohem a přišel jsem před chvilenkou. V čeledníku jsem se ani nezastavil, nýbrž spěchal jsem rovnou cestou sem —«

»A mají ho, není-liž pravda?« tázal se abbé kvapně.

»Nevím — sotva. Chlapík větřil železa a vzal do zaječích —«

»To mu někdo pomohl, někdo ho varoval!« zvolal jezuita. »Zajisté je starý Bartodějský v tom pásmu —«

»Povídali, ten že by ho znal —«

»Vidíte?« zvolal abbé vítězoslavně — »ó, já je znám — toť jeden řetěz a článek se drží článku. —

A co činíme my? Necháváme jich, přejeme jim všecku volnost a svobodu! Ti heretikové již tak se osmělili, že nám před očima rejdy tropí. A jak by ne! V tomto století osvěty je všechno možná, všechno se dovolí. — A což pan farář?« obrátil se pojednou ke kaplanovi, jenž za tohoto vášnivého projevu hleděl do země.

Kaplan pozvednuv jasné, mírné své oči, odtušil klidně:

»Nebezpečenství není, pane, abbé, tak veliké. Pan farář učinil, co mohl a co mu povinnost a křesťanská láska kázala.«

Steydel odpověděl kaplanovi bodavým pohledem, pak obrátil se k učiteli.

»Což krajský dragon?«

»Dosud se nevrátil, zajisté ho ještě stíhá —«

»On sám! Měli se ze zámku a z městečka lidé rozběhnout. To bych se podíval —«

Dvéře se otevřely. Do komnaty vešel Jan Antonín Harbuval hrabě Chamaré, za ním správce a lokaj. Hrabě, muž čtyřicetiletý, vysoké, ramenaté postavy, měl vlásenku s copem, od jejíž bělosti tím více odráželo se snědé jeho líce. Pod tmavohnědým kabátem z jemného sukna bylo mu viděti bělavou, dlouhou vestu plnou bohatého, umělého vyšívání. To byl ten muž, jenž po tolik let nešetře ani peněz ani práce s neobyčejnou vytrvalostí, již mnozí umíněností nazývali, na hoře v rozvalinách starého hradu Potštejnského hledal veliký, báječný poklad. To byl ten muž, o němž služebnictvo a poddaní divné věci sobě vypravovali, jako by divné věci měl, ba i čarodějstvím tajně se zabýval.

Nebyl sličný, ale tvář jeho byla zvláštního, působivého výrazu. Pohled měl pronikavý, mocný, plný

ohně i chladu zároveň. Nemluvil mnoho, oddávaje se většímu hlubokému zamyšlení.

Pokynul hlavou na hluboké poklony hudebníkův a zasedl mlčky ku svému pulpitu. Pojednou se ohledl na lokaje.

»Nezapomeň, co jsem poručil,« promluvil a přejel smyčcem housle, které byl před tím Votava naladil. Služebník hluboko se ukloniv, odešel; abbé Steydel postavil se ke kulečníku, Votava, kaplan a správce zasedli ku svým partesům. Zatím se venku setmělo. Nastal studený, prosincový podvečer. Sníh, který prve jen řídko padal, sypal se nyní hustěji. Bylo nevlídno a sychravo za to tím útulněji v zámecké komnatě, kde mihotala se broušená skla světlého lustru, kde příjemně vytopenou prostorou proudily lahodné zvuky komorní skladby.

Laškovné allegro zazvučelo.

Oči hraběte Harbuvala se zaleskly. Votava hrál z té duše, až se zardíval, a copánek mu v týle poskakoval, kaplanovi zářila rozkoš v celé tváři. Jen správce hrál klidně, skoro flegmaticky, maje krk strnule vypjatý; hlavou ani dost málo nepohnul a díval se s vysoka na noty.

Abbé Steydel opíraje se o kulečník skřížil na prsou ruce. Poslouchal málo. Myšlénky těkaly mu za uprchlým emigrantem, zastavily se u starého Bartodějského, zatvrzelého tajného »berana«, jenž o všem ví, a jistě má s emigranty divné spolky. Abbé také v duchu vinil faráře i kaplana, že jsou málo horlivi, že nečiní toho, co by mohli a měli — a osnoval své stíhavé myšlénky a plány dále.

Najednou sebou trhl. Myslil, že jen okamžik tak stál přemýšleje, a hle, hudba již umlkla. Hudebníci strojí se na druhý oddíl a on ani slovíčka nepromluvil.

V tom vešel služebník a oznamoval hraběti pana doktora Kamenického.

Hrabě odloživ housle, rychle se obrátil ku dveřím.

III.

Do sálu vešel mladý, vzrostlý muž, prostřední postavy, kterého před chvílí přivezl Pivnička do Potštejna. Hrabě Harbuval přijal doktora Kamenického na přátelské doporučení za svého lékaře. Měl o něm určitou zprávu, kdy přijede, a proto poslal mu do Litomyšle, kam s diligencí z Vídně přijel, správcův povoz naproti.

Nový lékař měl již záhy odpoledne přijeti; že však se tak nestalo, poručil hrabě, aby mu hned byl ohlášen, třeba i na večer přijel.

Doktor Kamenický hbitě se rozhlédnuv, pokročil ku hraběti, ač ho dosud neznal, a představoval se mu. Vedl si velmi obratně. Hrabě začal francouzsky, Kamenický taktéž odpověděl. Z přítomných abbé příchozího nejbystřeji a zkoumavě pozoroval. Všichni si toho povšimli, že hrabě nad obyčej více mluví, že zajisté první krok mladého doktora je šťastný, a že vrchnosti se dle všeho zalíbil.

Kaplan, hned jak příchozího zahlédl, živě sebou hnul, a sotva že pak chvilku na něj pozorně hleděl, nabyl přesvědčení, že se nemýlí, že mladý pan doktor je Václav Kamenický, jeho krajan, s nímž v jednom městě studoval, kteréhož však od té doby několik let neviděl.

Také Kamenického zrak déle a bystřeji na kaplanovi utkvěl. Když pak hned po té hrabě s přítomnými jej seznamoval, přistoupil Kamenický k Rokytovi, stiskl mu a srdečně pravil:

»Na staré přátelství!«

»Vezete-li něco nového s sebou?« otázal se pojednou hrabě.

»Vezu, pane hrabě, velice vážnou a důležitou novinu —«

Abbé opustil ihned pozorovací své stanovisko a přistoupil blíže.

»Císařovna Marie Terezie zemřela —«

»Jak že!« ozval se výkřik abbéův. Všichni ostatní mlčeli zaraženi tou zprávou, jen hrabě zůstav klidným promluvil:

»Věděl jsem, že něco důležitého přivezete. Vypravujte!«

»Když jsem odjížděl z Vídně, Její Veličenstvo již několik dnů stonalo. Sotva že jsem do Litomyšle přijel, přihnalo se tam několik kurýrů. Jeden z nich zamířil také na zámek. Zůstal jsem, abych podrobnějších zpráv se dověděl. Tím jsem se také omeškal.«

»Jak zemřela císařovna?«

»Zachovala až do posledka jasnou a klidnou mysl. Jeho Veličenstvo císař byl neustále při ní a nespal několik nocí.«

Abbé bezděky svraštil čelo, vyjasnil však ihned své líce.

»V úmrtní den pršelo a bylo sychravo. ‚Jaká to nepohoda na tak dalekou cestu!‘ řekla, usmívajíc se císařovna. Odpoledne změnily se její rysy velice; císař se jí tázal, trpí-li bolesti. Kývla hlavou, nicméně za nedlouho vstala pojednou z lenošky, ve které odpočívala, a přešla komnatu. Za půl hodiny nastal smrtelný zápas. Bylo jí dusno; zvolala, aby otevřeli okna, a chtěla vstáti. Císař ji jemně zadržel a tázal se: ‚Kam ráčí Vaše Veličenstvo?‘ — ‚K tobě jdu, Bože —‘ to promluvila, pak sklesla; pak zaše-

ptala ještě několik nesrozumitelných slov, a veliké císařovny nebylo více.«

»Kdy skonala?« tázal se hrabě tiším hlasem.

»Bylo večer tři čtvrtě na devátou dne 29. listopadu —«

Hrabě sebou z lehýnka trhl a v očích mu podivně zasvitlo. Jen Kamenický si toho povšimnul a dodal:

»Skonala téhož dne, v tutéž hodinu, jak byl Cagliostro předpověděl.«

Všichni žasli. Hrabě upřel pátravý, pronikavý pohled na mladého doktora, pak se otázal:

»Jak o tom víte?«

»Znám proslulého Cagliostra —«

»Osobně?!« zvolal hrabě živě.

»Ano, pane hrabě. Setkal jsem se s ním ve Štrasburku.«

»Ah, toť zajímavo. Ale jste zajisté unaven po namáhavé cestě. Dobře se u nás vyspěte!«

K hudebníkům se obrátiv pravil:

»Dnes už ovšem nemožno dohráti. Velebný pane, zavítejte k nám zejtra s panem farářem. Promluvíme o smutečné slavnosti. Dobrou noc, pánové —« a odešel vedlejšími dveřmi do komnaty vedoucí do jeho pracovny. Doktor Kamenický, jenž se už na odchod strojil, zůstal, aby promluvil s přítelem z mládí.

Abbé k nim přistoupil.

»Zlou jste nám novinu přivezl, pane doktore —«

»Věru zlou, pane abbé. Všecky země budou truchliti. Ale máme potěchu, že zasedne na trůn císař Josef —«

»Ano, ano, tak jest,« oči abbéovy kmitly se těkavě z koutku do koutku. »Než jest se obávati, že nyní protrhnou se hráze reform, a že budeme novotami zaplaveni.«

»Myslím, že nebude na škodu, podemelou-li se základy zastaralých institucí a splákne-li se aspoň něco předsudků.«

Abbé se usmíval, pak prohodil ironicky:

»Škoda, že van Swieten se těchto časů nedočkal.«

»Věru škoda,« odvětil doktor opravdově. »Teď by teprve pracoval! Ostatně syn jeho nezradí zásady otcovy, a císař mu přeje.«

»Tam ve Vídni nastane nyní jiný život. Nebude se vám stýskati, pane doktore, zde v tomto odlehlém zákoutí?«

»Mám zaměstnání a při práci se nestýská.«

»Aby se vám stále u nás líbilo!« přál sladce jezovita, načež rozloučiv se zmizel ve dveřích.

Správce a učitel už před tím odešli, hned po hraběti.

Kaplan a doktor osaměli.

»Buď opatrný!« varoval tišším hlasem mladý kněz, přistoupiv těsněji ku svému příteli a obrátil oči ku dveřím, kterými abbé odešel.

»Neboj se, příteli, jejich moc je ta tam!«

»A přece jsou dosud mocni.«

»Ale proudu nových, velikých ideí, proudu, jemuž ani trůnové neodolali, toho nezadrží, nezastaví. Ostatně ti děkuju za dobrou radu. Dosvědčuje mně, žes dosud upřímná duše jako na gymnasiu.« Kamenický podal kaplanovi ruku. »Kdy bych tě mohl navštíviti?«

»Sám se ráno u tebe zastavím, abych tě poněkud s místem a poměry seznámil.«

Vyšli ven. Mladý kněz doprovodiv přítele k jeho bytu, pospíchal domů.

Votava vyšel dnes ze zámku všecek zamyšlen. Té noviny! Jaké z ní starosti! Jaké vzíti rekviem, jaké »Salve regina« ? Bude nutno pozvati všechny kantory z okolí. Tak přemítaje zašel bezděky až ke kamenné bráně zájezdné hospody, pocházející ještě z časů, kdy Pernštejnové na Potštejně vládli. Místo bylo velmi lákavo. Venku zima a studený vítr, tam za osvětlenými okny teplounko, u kamen stůl, na něm bojiště — trumf na trumf dopadá —

Ó, jak by Pinkava oči vyvalil, jak by ztuhla Popelkovi ruka nad hlavou, jenž tak s vysoka přihazuje, až by jim ty noviny pověděl! Avšak ne — jinde by se mohl více zavděčiti. Odolal pokušení a dal se kolem hospody nahoru cestou, při níž porůznu stály domky.

U jednoho z nich se zastavil. Přistoupiv opatrně k nezastřenému oknu, nahlédl do vnitř, ale hned se jako prut zpět ušinul. Zahlédlť tam sice tu, kterou chtěl spatřiti, vdovu Celerku, ale spatřil tam také s ní za stolem, kterého se nenadál, toho protivu — Vavřínka, předříkávače!

Votava spěchal zpět, ale nešel domů. Nemohl přece minouti přátel a sousedův, aniž by jim noviny pověděl a mrzení nezapil. Zamířil přímo k »hroznu«, kdež u kamen zuřil zrovna nejprudší boj. Hospodský a několik hostů stálo kolem a pozorovali dychtivě zápas. Bylo ticho, jen pleskání karet a výkřiky zápasníků zvučely prostornou místností. Soused Popelka zvedal nejvybranější, nejpádnější trumf, vznesl ho vysoko nad hlavu, aby jím protivníka svého dorazil; však v tom ve dveřích ozval se Votavův hlas zvěstující noviny a ten ruku Popelkovu jako by přimrazil. —

IV.

Mladý muž, jenž krajskému dragonu unikl z očí, zůstal na pokraji výšiny, na kterou tak pracně vylezl, a ukryl se tam za hustým keřem blízko stojícím tak, že nebylo možná z dola jej pozorovati; sám pak mohl všecko dobře přehlédnouti, co se na silnici dálo.

Učinil tak, aby viděl, co jeho pronásledovatel si počne, i že mu bylo nezbytně třeba oddechu. Obličej se mu rděl od prudkého, namáhavého běhu, a hojný pot skropil mu čelo i líce. Silně oddechuje, hleděl upřeným zrakem dolů na cestu. Zahlédl již krajského dragona, jak se u kočáru zastavuje. Ó běda! Ten tam v kočáře zajisté poví. Mladý emigrant opatrně vstával sáhaje po těžkém uzlu, který za keřem složil. Již si ho kvapně uvázal, již chtěl jako štvaný jelen znova do běhu se dáti. — Co to? Kočár ujíždí a dragon dává se na levo od cesty do polí — zrovna opačným směrem!

Ten v kočáře mu snad tak pověděl. Ale proč by dragona klamal? Či jej, uprchlíka, neviděl? Ó zajisté že viděl, a slitoval se!

Hleděl za kočárem, hleděl do pole za dragonem k lesíku uhánějícím, a z hluboka si oddechl. Čekal chvíli, odpočíval, pak sebrav uzel dal se do kroku.

Nespěchal tak jako prve, volněji bral se neširokým pruhem polním přímo k nedalekému hustému lesu. Tak obloukem vracel se zase tam, odkud prchal — k městečku.

Chvílemi se zastavoval, naslouchal, rozhlížel, a že nikoho neviděl a nic neslyšel, kráčel zvolna vpřed. Byl již velmi unaven. Za nedlouho zmizel v šeru lesním. Studený vítr, jenž prve hvízdal v širém poli, zněl mohutněji ve vrcholích a ve spletitých haluzích

černého lesa. Dlouhý, šedý mech chvěl se na kmenech, jež chvílemi o sebe se trouce zavrzaly.

Místem byl podrost hustý, místem jen borůvčí nebo brunátný nyní vřes a zelenavý mech. Kol kolem pusto.

Emigrant, mladý muž, vysoké, vzrostlé postavy, příjemné tváře a kučeravých vlasů, zastavoval se ob čas pilně se rozhlížeje. Neznaltě dobře les a proto tak opatrně v před se bral, aby z pravého směru nesešel. Šel dlouho; les již zaklopovalo šero. Konečně kmeny prořídaly a oponou jejich haluzí prosvítal jasný pruh — Ještě chvilku — a mladý muž stanul na pokraji.

Uzřel před sebou nedaleko za zoraným políčkem chalupu o samotě stojící, hodný kus za chalupou řady stromů na strmém břehu Orlice, a za ní lesnatou horu s rozvalinami Potštejnskými. Městečka se zámkem odtud viděti nebylo.

V pravo, stranou řeky, probělával se za stromy panský dvůr. Smrákalo se, sníh řídko poletoval. Nikde živé duše. Uprchlík přeběhl od lesa přes pole jako stín a stanul u chalupy, do níž nahlédl.

U velkých kamen stál černý dřevěný svícen, na něm hořely borové louče. Jedna z nich obrácená do světnice ozařovala starého muže, jenž sedě před tkalcovským stavem, něco vyřezával. Druhá ku dveřím, vedle nichž na pravo stála nebarvená dřevěná police. Tam rovnala právě mladá dívka talíře, z nichž několik jen bylo bílých, květovaných.

Jak se na špičky postavila a do výše se natáhla, aby na hořejší prkénko dosáhla, bylo viděti, jaké je pružné, vysoké a souměrné postavy; a při tom pohnuly sebou dva tmavé, dlouhé úplety vlasů po zádech jí splývající. Najednou se obrátila a starý muž,

její otec, pozvedl také hlavu. Naslouchali. Venku ozvalo se klepání, již po druhé.

»Jdi, Frantino, ven!«

Dívka šla a v síni se otázala, kdo to.

»Bratr Horák.«

Frantina kvapně otevřela. V šeru nebylo pozorovati, jak sebou prudce hnula, jak nach jí po líci se kmitl. Závora klapla, a uprchlík stanul v síni. Frantině stiskl vroucně ruku.

Bartodějský pln udivení vítal ho již ve dveřích.

»V tento čas?« otázal se starý, když si mladík usedl.

»Nedalo mi, ale zmehlo mně. Vědí, že jsem tu — prosím vás, ukryjte tohle tu —« a ukázav na ranec, stručně vše pověděl, jak byl stíhán a jak unikl.

Frantina naslouchala s upřímným účastenstvím, oči od vypravujícího mladíka neodvracujíc. Když dopověděl, promluvil starý Bartodějský, chmuře čelo:

»Je chyba. Vědí o tobě a nedají si pokoje, až tě najdou.«

»O mne neběží —« usmál se Horák — »ale o to —« a ukázal na uzel pod lavicí položený. »Ten ukryjte, já už tu noc nějak strávím.«

Bartodějský chvilku mlčel, pak promluvil:

»O ranec se nestarej — ten třeba donese Frantina do dolu, a ty —«

»Já bych tam také přenocoval —«

»Ale není všecko tam přichystáno. Kdož pak by pomyslil, že v tenhle čas dostane se nám hosta.«

»Však tam nezmrznu. Tady nemožná mi zůstat. Kdož ví, nepřijdou-li ještě dnes.«

»Možná dost — na mne si nejprve vzpomenou —« a stařec se trpce usmál.

Horák vstal, jako by hned chtěl odejíti.

»O chvilku není. Zůstaň a odpočiň si trochu.«

Zatím už Frantina hrnek s vodou nabravši na vidlice, vstrčila jej obratně do nístěje, kdež oheň byl v živém plápolu. Chystala nenadálému, milému hosti na kvap večeři. Otec vstav, vzal s pece starý, široký pytel, vecpal do něho houni, něco slámy a suchá, drobná polénka.

»Ostatní bude na dole. Chléb vezme Frantina. Pospěš si s jídlem, tma už jde valem. Šel byl sám s tebou, ale tu mne je více potřeba.«

Horák zatím, jak starý pro něj pytel připravoval, sehnuv se, vytáhl zpod lavice uzel a z něho pěkný květovaný šátek. Frantina klečela u otevřené nístěje přihlížejíc, vaří-li se již voda na úkrop; pak pohlédla vzhůru, kde nad ní stanul mladý muž jako bujný, ztepilý strom. Zář ohňová, jež ji zplna ozařovala, i na něj padala, a v ní zarděl se hebounký šátek pestrých barev, který jí podával.

»Je pravé saské práce. Matka ti to posýlá.«

»Vzpomněla si na mne!« a děkujíc přijala Frantina prostomile dar patrně jí milý.

»A tobě také něco nesu — nový špalíček.«

»Rád uvidím, ale dnes ne, leda zítra, nerozbaluj; však tě beztoho navštívím,« odtušil stařec. — »Ještě ti přidám —« a přistoupiv k polici odšoupl ji ode zdi, oddělal malé prkénko, zpod kterého vytáhl knihu nepříliš hrubou.

»Vezmi ji, prosím tebe, s sebou. Přijdou-li, jako že přijdou, prohlédnou všecko a na ruby obrátí.« A podávaje knihu ve tmavých kožených deskách, valně sešlou a zčernalou, pravil:

»Ubohá knížka — co pamatuje! V kolikerých už byla skrýších! Víš-li pak, kde jsem ji naposled ukryl?« Starý Bartodějský se trpce usmál.

»Což tu prohledávali?«

»Je tomu asi měsíc. Farář by nám dal pokoj, i kaplan není zlý, ale na zámek přišel jezuita a ten za nedlouho začal své dílo. Několik modlářek, kterým je apoštolem, jistě mu nesmlčelo a pověděl ještě víc, nežli se o nás povídá. Nedal si pokoje, až sehnal komisi, s kterou také sám přišel. Umí to, bylo vidět, že je jednoho řádu s lužeckým Koniášem. Prohledali všecko stavení od vrchního šáru až i poklop do sklepa otevřeli a dolů se podívali — ale na psí budku nevzpomněli!«

»Tam?«

»Pod ní — v zemi zahrabána. Nad ní stál cikán, cenil zuby a vrčel na pány, kteří s nepořízenou odcházeli. Tedy ji vezmi s sebou, tam bude jistější. Cikán nám pošel —«

Horák vzav knížku, starou »Praxis«, vstrčil ji do svého uzlu. Zatím již Frantina snesla talíř, chléb a připravila úkrop. Mladý muž musil přisednout a dáti se do jídla; činil tak s chutí, neboť v poledne se nemohl ani najíst a prudkou chůzí vyhladověl. Zatím co jedl, chystala se dcera Bartodějského na cestu.

»Šel bych sám s tebou,« pravil Bartodějský, »ale Františce je líp, aby byla v lese, nežli samotna v chalupě.«

Mladík podíval se tázavě na starce, než ten ani slova nepřidal. Jen dívka zlehynka se usmála, jako by rozuměla, co otec myslí.

Horák vstav, podal hostiteli ruku, pak naložil si pytel na záda; chtěl, aby mu také uzel přivázali. Ale Frantina postavivši břímě na stůl, naložila si je sama hbitě a obratně. Majíc teplou loktuši kolem hlavy, přes ramena a prsa v zad uvázanou, stála tu vzpřímena jako jedle a svižná jako prut. Vypadala statečně. Otec jí několika slovy poradil, co by měla činit, po té vykročili mladí lidé do síně. Starý Barto-

dějský vyšel ven, obzíral kolem, pak se vrátil, oznamuje, že nic podezřelého nezpozoroval. Vyšli.

Hledě za nimi, viděl v šeru tmavé jejich postavy rychle se k lesu ubírající. Již je tma pohltila — zmizeli. Bartodějský dobře zavřev, vrátil se do světnice.

Nastrčil novou louč, usedl opět na své místo a chopil se nože, aby dodělal pěkný kužel ze slivového dřeva. Než práce, která mu prve tak pěkně ubývala, vázla teď, a stařec bezděky zamysliv se, hleděl do země, drže v jedné ruce nůž a v druhé nedodělaný kužel.

Tvář jeho byla zachmuřena, vráskovita. Husté, šedé obočí viselo nad jiskrnýma očima, jež hluboko v důlky zapadly. Nos měl krátký, ale zahnutý, orličí. V celé tváři zračila se pevnost, odhodlanost. Říkali o něm, že je paličák i podivín. Na lidi skoro ani nevyšel, zřídka kdy v kostele se ukázal, a to mu nejvíce škodilo. Vypravovali o něm různé historky, z nichž nejedna byla vymyšlena; nejedna pak zlomyslna, Bartodějskému zřejmě křivdící.

Známo bylo, že je muž samotář, ale k lidem ne nevlídník a necitelný. To i ti, kteří naň sočili, v duchu musili doznati. Tvrdilo se obecně, že má divné, tajné spolky; než ačkoliv ho hlídali a stopovali, v ničem ho nestihli, ba stalo se, že on sám je zahanbil a několika pernými slovy za »dobrou vůli« jejich se poděkoval.

Tvrdili o něm, že je písmák, že má zapovězené knihy — (jiní dodali, že čarodějné) — a když pak farář ho navštívil, nenašel ani svatého písma,*) ani jiného zapovězeného spisu, ale za to v poličce Kochemův »Zlatý nebe klíč«, a na černém trámě pod stropem kroniku o »zemi dobré, t. j. zemi České«,

*) Tenkráte zapovězeného.

v kteréž neshledáno věru nic závadného. Bylať připsána a věnována »velikomocné císařovně nebe i země, nejblahoslavenější Panně Marii, a měšťanům nebeským, sv. patronům českým«.

A přece mu nevěřili.

Podivné bylo také to, že před několika lety, když potštejnský hrabě byl v nejlepším a nejpilnějším kopání na hoře v rozvalinách starého hradu, že si dal prý starého Bartodějského na zámek zavolati. Vznikla řeč, že Bartodějský má prý nějakou vědomost o tom tajném pokladu, a proto že si ho hrabě zavolal. Než stařec jak přišel, tak odešel, a hrabě byl prý velmi mrzut.

Mnozí tomu nevěřili a smáli se, jak by takový chuděra, jenž v létě zedničí a v zimě vyřezává a tkalčí, že by ten věda o pokladu nechal jej mrtvě v zemi odpočívati! Než ne neprávě namítali ti, co tomu věřili, že to přece možná. Bartodějský třeba o něm ví, ale jak se k němu dostati? Je potřeba velikého kopání a nákladu, a kde by ho vzal?

»Ale, jděte, bláhoví — kdyby věděl, byl by rád hraběti pověděl; bez toho to na něm nechtěl darmo.«

»Kdyby to nebyl Bartodějský — paličák!« — —

Chalupa Bartodějského stála o samotě, stranou městečka, a neměla žádných břemen, ani půl dne roboty. Obyvatelé nebyli povinni ani v panské stodole mlátit, ani panský len přísti.

Byla to veliká výhoda a nejeden ji Bartodějskému záviděl. Vypravovali, že toto privilegium je už ode dávných časů, kdy ještě starý hrad stál a na něm ještě čeští pánové seděli. Tenkráte už prý tu byl rod Bartodějských. — —

Probrav se starý »paličák« ze svého myšlení, ohlédl se pátravě kolem. Pak vstal, jako by něco hledal, bral se zvolna do kouta u dveří, kamž zvenčí

oknem nebylo viděti. Tu se zastavil, znova pozorně naslouchaje, pak vyšel tiše na síň, kdež kvapně otevřel dvéře.

Zahlédl mužského, jenž u okna skrčen pátravě do světnice nazíral, a jenž zaslechnuv nyní prudké vrznutí, vyskočil a ohlédl se. Zář z okna padla na tvář cizincovu. Byl to mladík asi osmnáctiletý.

»Je mráz a vítr, pojď se ohřát, Celere!« oslovil ho ironicky stařec.

Mladík u velikých rozpacích nevěděl, co by odpověděl.

»Koho pak hledáš? Co chceš? Pojď, pojď, je taková zima!«

Ale Celer nevyslechl posměšného vyzvání. Zahučev něco hněvivě, však nesrozumitelně, obrátil se kvapně a zmizel ve tmě.

Bartodějský obešel stavení, pak vkročil do síně a zavřel. Kolem bylo zase ticho. Jen od lesa zaznával táhlý hukot nočního větru.

V.

Sníh už chvíli nepadal. Na zemi ležel lehounký poprašek. Mladý emigrant a dcera Bartodějského kráčeli statně lesem a nedbali ostrého větru.

Pode stromy bylo dosti tma, než Frantina znajíc dobře místo, neváhala nikdy dlouho, kterým směrem by se měli dáti. Že stezník byl uzounký, šli za sebou, Frantina napřed. Ale kdykoliv jen trochu se rozšířil, pokročil Horák vpřed, aby jí byl po boku. Z počátku nemluvili.

Nemluvili, ale jedno myslili, jedno cítili. Bylo jim oběma milo, že jdou vedle sebe; již dávno, od jara se neviděli. Dnešní shledání bylo nenadálé a proto tím milejší a vzácnější. Měli se rádi, aniž slovíčkem to

prozradili, a po každém vidění a shledání ještě vroucněji a po každém rozejití vzpomínali tím upřímněji.

Viděli se jen několikráte. Přicházel obyčejně dvakráte do roka, dnes mimo obyčej po třetí. Měl tak daleko, z cizozemska, ze Saska, kamž se dobrovolně s otcem pro víru a přesvědčení své vystěhoval — tajně, proti vůli úřadu a bez dovolení své vrchnosti. Nyní jako zloděj nebo pašer přecházíval hranice a bloudil tajně bývalou vlastí, aby vydán byl nebezpečenství a pronásledování, za to, že chce tajným, utlačovaným bratřím sloužiti. Když poprvé ku starému Bartodějskému přišel, a Frantina o vzrostlém, pěkném mladíkovi uslyšela, proč přišel a co koná, vzhlédla k němu uctivě i soucitně. Viděla statnou postavu mladého muže a v pozadí jeho všecka nebezpečenství, která už přestál a která mu ještě hrozí, všecky smělé skutky, jeho odvahu a ráznost. Byl jí hrdinou, jemuž se zádný z jonáků nepodobal, nevyrovnal. Když odešel, chodily její myšlénky za ním a již také naučila se počítati čas, čehož dříve nečinívala. A když dle výpočtu jejího nastávala doba, kdy mladý Horák měl přijíti, zmocňoval se jí nepokoj. Neměla klidu, neměla stání — až pak přišla splněná touha, radost a pak zase — rozloučení. Tak to chodilo za dvě léta. V třetím roce zmýlily ji počty. Byloť to dnes, kdy Václav tak z nenadání se zjevil! Nitro její bylo všecko blaze vzrušeno.

Nyní jí vypravoval, kde všude mezi bratřími chodil; byly to krajiny všecky vzdálenější.

»A když už jsem byl v Čechách, vzpomněl jsem si, abych se ještě letos k vám podíval. Byla to notná zacházka — ale nedalo mně —«

Řekl to tak upřímně a tak srdečně, že Frantina se živě zaradovala.

»Těšil jsem se tolik na vás — ale málem bych se byl v poutech ocitl.« A Horák vzpomněl znova na onoho neznámého cestujícího v kočáře, jenž byl dragonovi cestu zmátl. Zároveň žádal Frantinu, aby pokud možná zítra v městečku vyzvěděla, kdo byl onen ochránce.

Zase musili za sebou jíti a hovor na chvíli uvázl. Frantina toho nepozorovala. Znělať jí v duši Václavova slova o tom, že toužil, že se těšil.

Málem by se byla bludu dopustila. Šlať pořád dále, až jí teprve za chvilku připadlo, že se měli dáti na levo. Šli kousek zpět, pak hustým podrostem a křovinami pustili se dolů na levo. Cesta byla namáhavá.

Vítr ani na okamžik se neutišiv hučel jim nad hlavou, kmeny jen praštěly. Konečně vyšli na světlejší místo, na starou, zarůstající paseku. Byli v osamělém, lesním úvale. Před nimi lesnatá hora, kolem do kola černý, hučící hvozd. Šli, co by kamenem dohodil, v pravo, a byli u cíle své cesty, ve vlastním »modlivém dole«.

Na pokraji lesa o samotě stály dva mohutné duby vedle sebe. Obrovské kmeny jejich rozkládaly se mohutnými rameny a křivolakými, černými haluzemi k nočnímu nebi. Suché jejich listí harašilo a šustělo ve větru, jenž korunami táhl a nad černými lesy tmavé mraky divoce přeháněl.

Opodál starých dubů trčelo několik jedlí, a mezi kmeny jejich černala se rozvalina nějakého stavení. Tvaru jeho nebylo nyní dobře rozeznati. Měl polozbořenou, vlastně skoro žádnou střechu, okna i dvéře vybitá. Tu a tam prodírala se otvory holá křovina a v rozsedlinách chvěly se mrtvé nyní byliny. Tam vešla Frantina s Václavem. Místo podlahy leželo tu hojně rumu, bujely bejlí a křoviny.

Mladé děvče se tu dobře vyznalo. Hmatajíc rukama, prošla vybytými dveřmi, jež někdy vedly z jedné světnice do druhé. Pak již opatrně, zvolna kráčela, kroky počítajíc.

Při sedmém se zastavila, žádajíc Václava, aby rozžehl voskovici, kterou s sebou z domova vzala. Než dveřmi a oknem táhl prudce vítr, tak že nebylo možná. Jen při zákmitu jisker, které Václav vykřesal, zamihla se značná houština. Frantina ji rozhrnula a vstoupila na schod.

»Počítej sedm a dvacet a drž se v pravo —« poučovala svého průvodce. Jala se sestupovati. Sotva že několik schodů sestoupila, zablýsklo se nad ní a zasvitlo. Václav zakřesal, a tu v závětří podařilo se mu voskovici rozsvítiti. Mihotavé, žluté světlo její padalo na Frantinu jistěji nyní sestupující, na vlhké zdi a na schody, jež se v černé hloubce jako ve propasti ztrácely.

»Jsme dole —«

Mladí lidé stanuli v neveliké, klenuté místnosti, jež patrně někdy byla sklepem.

Ani stopy, ani památky tu po nějakém nářadí. Podlaha plna rumu a kamení, jehož jmenovitě při zdi proti schodům byla slušná hromada. Tam také se dal Václav s Frantinou, břemena odloživše, do práce. Odhrnovali kameny a za chvíli ukázal se ve zdi veliký, hladčeji přitesaný kámen. Tím jedině lišil se ode všech ostatních, avšak nikterak přílišně, takže kdyby povždy volným byl a rumem nezasloněný, nikomu by se nestal nápadným.

Kvapná, úsilná práce mladé lidi rozehřála. Mlčeli, až teprve nyní, kdy hromadu různo odklidili, vztyčil se Václav a pravil:

»Slyš, jak venku vítr hlomozí — nebudeš se bát, takový kus cesty?«

Frantina se usmála. Bylo viděti bělostnou řadu jejích pěkných zdravých zubů.

»Nejednou a ještě později jsem tudy šla. Jsem lesu zvyklá. Ale ty v tom doupěti!«

»Raději bych s tebou šel a u vás zůstal.«

Dívka upřela naň své zraky. Tázala se jimi, žertuje-li, nebo míní-li to do opravdy.

»Snad se nebojíš?!« a usmála se znova.

»Dovedl bych se bát jen o tebe. Já jen myslil, jak by to bylo pěkné, kdybych mohl u vás zůstat. — Rozumíš mně?«

Frantina naň pohledla plaše a sklonila hlavu. Rozuměla, ale mlčela. Než i Václav mávl rukou, jako by uznával, že těžko o nesnadných, ne-li nemožných věcech rozmlouvat, a dodal:

»Ty víš snad, jak to myslím, ale víš také, jaký mám úkol. Děj se po vůli Boží! Však teď už čas. Jdi, Františko,« dodal jemněji. Dívka zvedla kvapně sklo-něnou hlavu, vroucí pohled utkvěl na okamžik na mladém, statečném muži, jenž u velikého kamene byl poklekl. Pak vyňavši z kapsy jakési železné dlátko, učinila taktéž a vrazila je do skuliny při samé zemi. Opřela se o ně, bylo slyšeti slabounké rupnutí. Pak Václav oběma rukama opřel se do kamene, tlače jej veškerou silou do vnitř. Balvan konečně povoloval, povolil, a otočiv se do vnitř, odkryl černý otvor, kterým dospělý člověk skrčeně mohl prolézti.

Frantina vstala, majíc se k odchodu.

»Vyprovodím tě kousek.«

Dívka se bránila, žádajíc ho usilovně, aby zůstal. Nicméně vyšel s ní opět na povrch, před stavení. Tam se poněkud vyjasnilo. Vítr byl mraky a chmury rozehnal a tak měsíc osvobodil.

Nejisté, bledé jeho světlo padalo na tmavé lesy, pochmurný důl, i na tmavé, šumící duby, pod nimiž se mladí lidé zastavili.

»Václave, prosím tě, dále nechoď. Není jisto. Někdo by tě třeba zahlédl.«

»Vrátím se tedy. Dojdi šťastně domů, a přijď, jak bude možná co nejdřív.«

»Přijdu —« a více nemohla říci.

Podala mu ruku, kterou on srdečně stiskl. Teď za světla měsíčného viděli si do tváře, viděli si do očí, jež za jejich ústa promluvily.

Pod šumící korunou starých velikánů stál mladý emigrant, hledě za štíhlou dívčí postavou, kráčející k nedalekému lesu, kdež ve hlubokém stínu zmizela. Pak se obrátil, chvátal do rozvaliny a sestoupiv za tmy do sklepa, kdež na kameni hořela voskovice, vstrčil do otvoru svůj uzel, za ním pytel, a vzav světlo, protáhl se sám černou chodbičkou, až zmizel uvnitř. Odtud ještě okamžik proudila zář hořící svíčky, pojednou však veliký kámen zaskřípav jal se zpět otáčeti, až rázem zapadl do starého místa svého. Přilehl ku zdi tak, že ani bedlivé oko by nic na něm nezpozorovalo a netušilo by tu tajného otvoru k nějaké podzemní místnosti.

Ve sklepení zavládla opět čirá tma, venku nad »modlivým dolem«, kolem pusté rozvaliny hučel bouřlivý vítr.

Dole však panovalo hluboké ticho, a kdo by v tu chvíli sem byl vstoupil se světlem sebe jasnějším, zajisté by nespozoroval ani nejmenší stopy, že tu před chvilkou lidé meškali, neměl by nejmenší potuchy, že za chladnou zdí ukrývá se český emigrant s tajemným svým nákladem.

VI.

Druhého dne ráno zahlaholily zvony potštejnské a hlaholiti nepřestávaly. Vážně nesli se zvukové jejich lesnatým údolím, upozorňujíce lid, že se něco důležitého událo. A dříve ještě, nežli přišla dopoledne úřední zpráva, rozneslo se rychlorychle městečkem a okolím, že dobrotivá, slavná císařovna německá a královna česká, Marie Terezie, odebrala se na věčnost.

Pater Rokyta vrátil se od oltáře, když byl mši odsloužil, do sakristie, a tam zastal abbéa Steydla.

»Půjdete k hraběti, pane bratře?« tázal se jezuita přátelsky.

»Hned nikoliv, je časně. Rád bych se zastavil u doktora Kamenického —«

»Ah tak. Věru nenadál jste se, že se tu sejdete s tak dobrým přítelem.«

»Ano, a jsem tomu rád; bývali jsme již na gymnasiu skoro nerozlučni.«

»Ano, ano — a tu v té samotě přátelství se obnoví — krásně, zcela přirozeno.« Steydel zamíhal očima a usmíval se pořád, pokračuje:

»Jen jedno, pane bratře, dovolím si podotknouti. Nemějte mi za zlé, ale svatá věc nade všecko. Všiml jste si, jak lehounce vypravoval o smrti slavné císařovny?

»Litoval jejího úmrtí —« odtušil upřímně kaplan.

»Ano, ano, ale jak se těšil na nového císaře — vždyť mi rozumíte, pane bratře!«

»Ale, pane abbé — vždyť —«

Steydlovo obočí na okamžik se zachmuřilo, než hned zase nabylo jeho líce jasného, usměvavého výrazu.

»Nedivím se vám —« vskočil mladému kaplanovi do řeči — »věru nedivím — staré přátelství a vaše upřímné, poctivé srdce nedají vám pozorovati, že s vaším přítelem stala se změna.« Zamlčel se a přistoupiv blíže ke kaplanovi, tiše, ale důrazně promlouval:

»Dlouho jste se neviděli — za tolik let — a přírodní studia! Což nevíte, co to je, a ve Vídni, a toho času, kdy i synové církve vlastní svou matku zrazují, jako Eybel a Rautenstrauch, kde císařovým důvěrným přítelem je van Swieten, jenž jest ve službách illuminatův a svobodných zednářů! V takových společnostech a za takových směrův a poměrů, milý příteli, kdy je to modou býti filosofem a kdy všude ozývá se ono hluché »pokrok, pokrok«, což vlastně je nevěra a neznabožství, nejeden změnil své přesvědčení a zapřel své vychování —«

»Ale proč bychom rázem odsuzovali doktora Kamenického?« tázal se udiveně pater Rokyta.

Okem Steydlovým zašlehl podivný, ostrý zásvit.

»Protože to znám — protože poznám každého takového Voltairiana. Člověk je zlý a nezmýlíte se nikdy, hůře-li o něm soudíte, než jak se zdá.«

»Ne, pane abbé,« vpadl živě kaplan do řeči, »neodsuzuju, dokud se nepřesvědčím.«

»Dobře tak, a šlechetně — ale o doktorovi Kamenickém se jistě nemýlím. Věřte, že to tajný svobodný zednář, kterého spolek sem vyslal, aby u hraběte a v hraběti měli svůj mocný nástroj. Vy nevíte, jakou masoni mají výtečnou organisaci! Jejich spolek a jen on způsobil, že svatá společnost naše byla zrušena, jejich spolek otravuje lid i vznešené kruhy lehkomyslnými, drzými spisy a mámí blýskavými hesly. Jak, vy se usmíváte, vy nevěříte?«

»Myslím si jen, že doktor Kamenický není tak nebezpečný.«

»Že ne? A proč velebil van Swietena, proč se tak reform horlivě zastával? A pak vystavil do skříně jen část svých knih a ostatní v uzamčeném kufru nechává. Proč? Jaké to jsou asi spisy, že je tak ukrývá? Místa ve skříni bylo by pro ně dost. Však zajisté ještě jinačí věci propuknou. Toto jest znamením a zároveň pokynem, zvláště vám, milý pane bratře, abyste byl opatrný. Takoví lidé jsou jako úhoři a užijí každého. Ostatně víte, že konsistorium všímá si všeho a paní hraběnka — nemiluje novot a — —«

Tu řeč svou přerušil, nebo do sakristie vstoupil farář, stařeček mírné tváře.

»Divná pohoda, jako by ani v prosinci nebylo. Sníh ten tam a země roztála. V tom není žádného zdraví —« promlouval pozdraviv abbéa a vystoupil zvolna ke skříni, aby se k oltáři přistrojil. Steydel nyní také na to pomýšlel, kaplan měl se k odchodu.

»Ale pro pána krále —« zvolal pojednou farář — »jaký jsem zapomněnlivý člověk — těch let, těch let! Pan hrabě vzkázal, pane bratře, abychom přišli hned po kostele — nasnídejte se a pak půjdeme — a ještě něco — ze zámecké kanceláře oznámili úředně, že tu nějaký emigrant a že nutno, některé lidi navštívit. Mají je v podezření, že ho přechovávají. Máme se také súčastnit — bude zase visitace knih — tak, pane bratře, abyste —«

Ale Steydel již se ochotně nabídl, že by šel za pana faráře. Na stařečkovi bylo patrno, že ho toto nabídnutí neoblažilo a přes líce kaplanovo přelétla také chmura. Než odříci nebylo možná.

Pater Rokyta vrátil se na faru. Již cestou a také při snídani přemýšlel o tom, co mu abbé povídal, a

vzpomněl při tom na slova svého faráře, jenž jednou v soukromí si mu požaloval: »Jsem tu třicet let v jednom, byl tu vždycky svatý pokoj a myslím, že jsem úřad svůj zastával ne liknavě — a teď, co vítr sem toho abbéa zavál — rázem všecko jináče. Pořád nějaká stížnost, »to a to by mělo se státi« a pojednou hemží se všecka krajina samými kacíři, nevěrci i neznabohy!« Na to vzpomněl a dále přemýšlel, jak hned Steydel hrozil konsistoří a že už ví, že Kamenický uzavřel některé knihy v kufru.

Neváhá na lokajích vyzvídati! A má ještě jiné spolky. Proč si nedá pokoje? Není-liž lépe, jednou sklamánu býti, nežli neustále podezírati, zlobu větřit a v každém nepřítele a vtělenou faleš hledati?

Odpoledne téhož dne seděl doktor Kamenický ve svém bytu, ne skvostně, ale pohodlně zařízeném. V kamnech hořelo, neboť bylo sychravo. Nebe se všecko zakabonilo a místo sněhu padal dnes déšť, jehož krůpěje chvílemi zaharašily v okna tu slaběji, tu prudčeji, jak je vítr rozháněl.

Mladý doktor byl unaven návštěvami, které dopoledne vykonal; této chvíle chtěl užiti poklidu a samoty. V koutku za ložem stál kufr. Ten nyní otevřel a nahnul se nad velikou zásobou knih, kteréž vzal sem do lesního zákoutí, aby tu měl společnost a posilu. Vybrav jednu z nich, kufr bedlivě zavřel, pak usedl do vycpaného, měkkého křesla s vysokým lenochem. Chvatně rozřezával novou knížku, pak zabořiv se do tmavé lenošky a přeloživ nohu přes koleno, jal se čísti.

Užíval pravé a čisté rozkoše, jakou člověk má, když unaven hlukem světských společností, povolání, za volné chvilky sám a sám zasedne do tichého zákoutí, aby se potěšil starým, dobrým známým, autorem zalíbeným, nebo aby seznámil se s novým, jenž

mu znovu ducha zabaví nebo nové světy otvírá. Jak líbezně a harmonicky zní tu živlové tak různí: voda deštěm na okna rachotící, pak oheň v kamnech vesele praskající! Tak oddával se Kamenický za dobrou chvíli horlivému čtení — až klepání na dvéře, po druhé se ozvavší, jej probudilo. Rychle sklapl knihu, strčil ji do stolku před ním stojícího, a vstav »volno« zvolal.

Vešel pater Rokyta. Omlouval se příteli, srdečně jej uvítavšímu, že nepřišel ráno, jak slíbil. Byltě s farářem na zámku, pak měl ještě úřední cestu, která ho až do poledne zdržela.

»A co ty?«

Teď Kamenický na vzájem odbýval svůj referát Vypravoval, že byl u hraběte, jenž za krátkého hovoru také o Cagliostrovi se zmínil, pak že byl u hraběnky.

»Přijala mne dosti chladně. Poznal jsem tam ještě jednu dámu — trvám, že to společnice hrabenčina — mladá a velmi zajímavá. Aj, Vojtěchu — proč se rdíš, proč červenáš?! Jen jsem se zmínil —« zvolal škádlivě doktor vesele se usmívaje.

»Měj rozum!« hájil se kaplan. »Znáš mne — pamatuj, jak jsem se pro každou maličkost začervenal, jak jsem, když jsme šli řadou kostelem, býval jako mravenec.«

»Aj — aj — tenkrát!«

»Kdyby se najednou ve společnosti promluvilo o neznámém zloději, a řekli, že už se ví a tuší, kdo je, věř, že bych se také začervenal,« hájil se horlivě Rokyta. Kamenický se jen usmíval.

»I bloudku, vždyť nic neříkám ani nemyslím. Ale něčeho zevrubnějšího bych se rád o té dámě dověděl —«

»Je to slečna Těminová z Těmic, prastarého rodu českého. Vím o ní jenom málo. Mívali, jak jsem se doslechl, panstvíčko někde v Táborsku, ale na konec zchudli. Její otec už byl ve státní službě a neměl naposled, trvám, žádného jmění. Paní hraběnka je rozená Dobřenská z Dobřenic. Snad bývali Těminové s jejím rodem někdy spřízněni — nevím — tolik však jisto, že když na jaře letošního roku přijela z Prahy, přivezla s sebou osiřelou slečnu z Těmic, a ta je nyní spíše její dcerou nežli společnicí.«

»Zdá se býti chorobnou. Je tak útlounká a jemně bledá. Když jsem ji spatřil, bezděky jsem si vzpomněl na bílý květ stromu. Tak něžná, jako sametová —«

»Aj aj —« usmál se nyní kaplan. Ale doktor se tak hned nepomátl, jako on.

»Líbila se mi věru, i pro svou postavu a své líce, i pro zvláštní pohled očí —«

»Kde's nabral tolik času, abys slečnu tak pozoroval?«

»Za krátkého hovoru.«

»Máš patrně zkušenost a zběhlost.«

»Také trochu štěstí, nebo dnes dopoledne jsem seznal vše, co v zámku pěkného —«

Kaplan tázavě naň pohlédl.

»Ty nevíš ovšem, ty nemůžeš si tak všímat — Pěknou komornou má paní hraběnka — Žanetku — není-liž pravda?«

»Jak to víš?«

»Potkal jsem ji na schodech — je čerstvá jako poupě po ránu a veselá jako skřivánek. A štěstí mé se dovršilo, když jsem hned za ní potkal pana abbéa.«

Kaplan se usmál.

»Co říkal?«

»Byl jako med a máslo. Promluvili jsme slovíčko a šli jsme. On nahoru a já dolů.«

»To šel k hraběnce.«

»Chodívá tam často?«

»Denně. Někdy předčítá, obyčejně rozmlouvá, a často baví hraběnku vystřihováním silhouett. V tom je mistr.«

»A nebezpečný člověk.«

»No — lépe ovšem ho nevyzývat a nedráždit — a třeba tu a tam mu v něčem povolit —«

»Povolit?! Oh, toho nedovedu!«

»Ale nevydržíš. Je jako houžev.«

»Chceš-li bojovat, nesmíš být měkkým. V boji zhusta ne pravda a právo zvítězí, ale vytrvalost, houževnatost. To oni dobře vědí a v tom také kus jejich síly a moci.«

»Ano, brachu milý, nejen to, ale též zbraň, prostředky. Ty víš, že protivník má zbraň —«

»Kterou opovrhuješ a za nectnou máš, a že má divné spolčence a pomocníky, kterými rovněž opovrhuješ — ó znám to, příteli.«

Kaplan neodpověděl; nastalo chvilku mlčení, za kterého hlasitěji ozval se na okně déšť. Pojednou promluvil Kamenický, pátravě zrak svůj na líce přítelovo upíraje:

»Zaslechl jsem dnes něco o jakémsi uprchlíkovi nebo emigrantovi — stíhali ho prý včera, a snad dosud hledají.«

»Ah, to ta mrzutá historie. Proto jsem dopoledne nepřišel, měl jsem úřední pochůzku.«

Pater Rokyta vypravoval, co věděl o emigrantovi, a pak, že zajisté abbé způsobil úřední prohlídku u některých podezřelých lidí, které také on, kaplan, musil se súčastnit.«

»A našli jste něco?«

»Nic, ani u starého Bartodějského, a na toho šli skoro na jisto —«

»Kdo je to?«

Kaplan mu stručně pověděl.

»A víc nebylo slyšet?«

»Věru, nebylo,« odtušil klidně kaplan.

Přátelé v hovoru svém přešli na jiné, jim veselejší věci. Obrátili se do minulosti, zpět do svého mladého věku. Jako by se do lesa rozběhli, dál a dále, houšť a houština — vzpomínka za vzpomínkou, na strasti a slasti studentské, na šelmovské kousky, na professory a panímámy kvartýrské i na děvčata, jež jim mladým hochům pletla hlavy, tak že se dávali do pletení sladkých veršů. Zjevily se také stíny. Vzpomněli druhů, kteří s nimi počali běh na dráze vědy, kteří však, prve než byl dokonán, buď sklesli smrtí poraženi, nebo zlým osudem svedeni, zanikli v bídě hmotné i duševní.

Zatím se už soumrak snesl na všecku krajinu.

VII.

Majdalena Celerová byla vdovou po Tomáši Celerovi, někdy trubači ve vojsku královny Marie Terezie, nyní zesnulé.

Vyslouživ a maje levici schromenu vrátil se do Potštejna. Ujal se domku po rodičích a za nedlouho přikoupil hezký kus pole k němu. Lidé se divili, že se tak vzmohl a očividně vzmáhá. Záhy rozneslo se městečkem a byla to jedna řeč, že Celerů Tomáš sic asi něco na vojně ušetřil, ale hlavně prý zbohatl za té vojny, když naši vpadli do Slezska a tam drancovali — a při tom Celer tolik »napajtoval«. Doličováno to různě a všelijak, přidáváno k tomu a bájeno až na zbyt i k smíchu. Pravdou zůstalo jen,

že měl »syn trouby«, jak mu kantor Votava při korbeli říkával, slušné jmění a že nemusil se nikoho prositi. Proto, ačkoliv bláznivá léta dávno již mu uplynula, ženili ho neustále, chystajíce a nabízejíce mu různé nevěsty; on však volil samostatně Majdalenku truhlářovu, děvče chudé, ale přičinlivé.

Byla hezká a pracovitá tak, že o ní říkali, že by se na holé skále uživila. Měla ještě jiné, méně chvalitebné vlastnosti, kterých však zamilovaný Celer neviděl. Děvče, ač chudé, mu vyvádělo, dráždilo jej, až on, vojna stará, všecek popleten, svolil a dal jí napřed vše upsati, nedbaje ani za mák dosti blízkých příbuzných. Majdalenka mnohem mladší svého nápadníka stala se jeho ženou a — paní. Ubohý Tomáš! Toužíval na přísné komando vojanské, ale když pak plamenná tužba jeho splněna a Majdalenku svou nazýval, ne bez lítosti vzpomínával na léta vojanská, v duchu sobě doznávaje, že »komando« jeho ženy je horší než všechny přísné předpisy vojanské. Bylo pozdě! Na vojně bez mála dvě kapitulace vysloužil, ve stavu manželském mnoho do první mu scházelo, když se s tímto světem rozžehnal, zanechav manželce své jediného, nedospělého synáčka.

Nic v domácnosti jeho nesvědčilo, že hlava rodiny odešla. Vše chodilo jako před tím, neboť vdova Celerka vedla už dříve vše sama. Myslili, že se bude ihned vdávat, a že si vezme nějakého mladého, neboť byla ještě jadrna. Oči jí jen hrály, plné tváře se jí červenaly, však mimo nadání neměla se k ničemu, všímajíc sobě především hospodářství.

S léty stávala se říznější a ostřejší, tak že sousedé a každý se chránil jejího břitkého jazyka. »Dostati se Celerce na mlýn« neznamenalo nic příjemného. Málo kdo však se toho uvaroval, poněvadž vdova všeho se dověděla, všeho se domyslila a leccos sobě

přimyslila. Ale pobožná byla. Neměla-li na pilno, chodívala denně do kostela, v neděli ani jednou nevynechala ani ranní nebo hrubé, ani nešporův.

Na domovních dveřích byl přilepený arch s tištěnou modlitbou ku čtrnácti pomocníkům, jejichž hrubě řezané obrázky tvořily modlitbě černavý, málo ozdobný rámec. Nade dveřmi ve výklenku stála soška sv. Jana Nepomuckého, ve světnici pak v koutku nad stolem visel oltářík, jehož vyšívaná pokryvka stále skvěla se svou bělostí a jehož sloupky byly plny živých barev a pozlátka. Mezi nimi stála soška panny Marie s tvářemi živě, až příliš se rdícími, s malou bradou a velkýma, strnulýma očima. Pod korunkou bělala se jí vlásenka s perličkami, jež také zdobily pestré šatky; těch měla soška několikero a Celerka je často střídala, dle toho, jaká slavnost Marianská připadala.

Celerka, rozumí se, nedbala běhů politických, nicméně přece promluvila jednou ostře proti vládě a neodpustila jí, nemohouc zapomenouti, čeho se ti pánové ve Vídni dopustili.

Královny Marie Terezie nevinila, omlouvajíc ji, jelikož byla ženou, obklopenou samými mužskými. Nicméně vždy, kdykoliv o tom byla řeč, ostře dodávala:

»Ale přece se neměla dát! Já být na jejím místě, já bych jimi zatočila! Třeba měli aksamitové kabáty a prokátové brucleky! Co pak to může být?!«

To bylo, když vydán byl z Vídně patent, kterým se nařizovalo, aby všeliké pouti a processí, v zemi i za hranice, jsou-li déle nežli na den, aby úplně přestaly a povolovány nebyly, vyjma jedinou pouť, jež by jednou za rok a to jen z hlavního města do Maria Cellu se konala.

Patent tento stihl nejcitelněji Vavřínka, předříkávače, jenž od jara do podzimku houfy poutníků na různá místa v Čechách, také do Varty i Čenstochova vodil, výklady činil, na modlení a mše sbíral, všelijaké písničky a škapulíře prodával, a nikdy na sebe nezapomínal.

Vavřínek, jak snadno si domysliti, byl s Celerkou velmi zadobře a snažil se povždy, aby si přízeň její zachoval. Kdykoliv z pouti přišel, zašel k ní s nějakým dárkem nebo posvátnou památkou, vypravoval, písničky vykládal, a tak se stalo, že Celerka ze zbožnosti i z přízně k Vavřínkovi vší chvály hodné dala mu peněžitou podporu, ač byla na groš jako ďábel na hříšnou duši, aby dal vytisknouti v Litomyšli Marianskou píseň, kterou byl sám na známou notu složil.

Celer umřel a Vavřínek navštěvoval vdovu jako před tím. Byli sice lidé zlomyslní a bohaprázdní, usmáli se tomu, ale myšlénku projeviti se neodvážili. Vavřínková zemřela, a Vavřínek navštěvoval Celerku jako před tím. Tu již ti zlomyslníci se osmělili a usmávše se říkali Celerčino oblíbené:

»Co pak to může být?!«

Tu také Votavová, učitelka, zemřela a manžel její dlouho se nermoutiv počal pojednou »ku čtrnácti pomocníkům« táhnouti. Dost z toho bylo řečí, úštipkův a smíchu. Řeči o vdavkách, jež tak dlouho mlčely, najednou oživly a zdálo se, že Celerka sama by se tuze nebránila. Než koho?

To zajímalo všechny. Vavřínek ovšem co do postavení nemohl se učiteli rovnati, než nebyl bez groše a co nad jiné vážilo, byl onačejší podoby a statnější než zamilovaný regenschori. Mnozí se oběma nápadníkům divili. Což si to usmyslili, což jsou zrovna zaslepeni? Což zapomněli, jak Celerka s nebožtíkem

jednala, jak je ostrá, šetrná i opatrná, a že má osmnáctiletého syna?

Ovšem byl hoch v její hrsti, poněvadž byl všecken majetek její. Ale míti nevlastního syna, jenž by sám se už rád ženil!

Než dejte zamilovaným vdovcům rozum! —

* * *

Celerka ve zlatém čepci vracela se z ranní domů. Vyšedši z kostela na chvíli stanula, jako by se kolem rozhlížela, vlastně však čekala, přijde-li Votava, jenž obyčejně s kůru spěchal, aby s ní mohl několik slovíček promluviti.

Skutečně dlouho nečekala. Ukázal se — však nastojte, pozdraviv, odchází. Celerka se usmála, lehýnko hlavou pohodila a zamířila domů. Krok její pružný, postava plná, líce ještě svěží. Nikdo by neřekl, že jí čtyřicítka dochází. Vavřínek se s ní setkal, když šla do kostela, a pověděl jí ledacos nového, — a také to, že Votava byl na zámku. Ten by tedy mohl nejspíše povědět; a zrovna, kdy by si ho přála, nepřijde! A pak ten hoch, což jí starostí nadělá! Nevesela, podrážděna vstoupila do světnice svého domku.

Její »hoch« ležel neustrojen na posteli a rozkošně se povaloval. V zubech měl hliněnku, a z té dýmal, až se ve světnici černalo a plamínek červené lampičky před oltářem nad stolem, vždy ve svátek a v neděli hořící, sotva bylo viděti.

Tomáš ani nepozoroval, že matka do dveří vstoupila, až tu pojednou stanula u postele ve mracích jako bohyně hněvu. Měla na Tomáška bez toho svrchu, nebo cestou do kostela něco zaslechla, co ji popudilo, a teď ten nezveda nemytý, nemodlený v den Páně povaluje se a tak nectně dýmá a z úst sobě komín dělá! Dala se do něho, a z bystrého proudu

její hněvivé řeči, ze které co chvilku vyznělo ostré: »Co pak to může být?!«, bylo patrno, že není opravdu radno dostati se na Celerčin mlýn.

Všude to uznávali, jen vlastní její syn, po otci Tomáš, svým klidem dosvědčoval, že je nad jiné otužilejší.

Pohnul sebou, zahučel něco jako mladý medvěd, když ho někdo z klidu vyruší, pak vyňal zvolna dýmku z úst a položiv ji na truhlu u postele, mrzutě a líně vstával plně tak rozkaz rozhněvané matky.

Pojednou však sebou trhl, a bystřeji pozvedl hlavu, kterou však zase brzo pochýlil.

»Ty chodíš za tou Bartodějských!« To bylo to slovo, které se Tomáše tak živě doteklo. Mlčel a tak doznal a nezapřel.

»Býváš tam často, ve světnici, není-liž pravda?«

»Ne —«

»Že ne? A budeš zapírat? A nepřiznáš se, že's tam byl předevčírem večer?«

Tomášem to trhlo, chtěl zapírati, než už se prozradil. Nevěděl, že matka jde na něj zchytra, nic určitého nevědouc.

»Kdo vám to povídal? Není pravda —«

»Mlč, viděli tě, že's byl u Bartodějských —«

Tomáš byl by se jinak hájil, kdyby věděl, že onoho večera zahlédl ho Vavřínek od matky se vracející a že jen dle směru a místa, kterým se synek ubíral, hádal, proč tudy a odkud se ubírá, a to tím spíše, že nedávno o tom cosi zaslechl, jako by Celerčin Tomáš k Bartodějských samotě pošilhával.

Matka nyní nabyla jistoty, koho si to její syn vyvolil, a nehrubě se z toho potěšila. Také nelibost svou nezatajila, a svým způsobem jala se líčiti, kam to dal Tomáš rozum a oči, že si takovou beranku

oblíbil. Uvedla mu na paměť, jaké pověsti Bartodějských rodina požívá a že všelijaké lidi přechovává.

Mrzut nad takovým dlouhým a ostrým kázáním přerušil Tomáš drsně matčinu řeč:

»Eh jděte, naděláte tolik hluku. To bych se do smrti nesměl na žádné děvče podívat.«

»Na takové ne — A kdyby jen bylo dívání, ale do sednice, na toulku chodit —«

»To jsem nikdá nebyl —«

»A což předevčírem večer?«

»Eh to jsem byl jen u stavení.«

»A mluvil s tou berankou!«

»Nebyla ani doma.«

»Což starý — měl někoho u sebe?«

»Neměl, byl sám.«

»Ale měl tam toho uprchlíka, co ho dragon stíhal —«

»Neviděl jsem nikoho.«

»Panenka doma nebyla — a ten cizinec je prý mladý člověk — rozumíš.«

Tomáš sebou hnul, na okamžik upřel před se do prázdna vyvalené oči, jako by mu něco připadlo, pak hlasitě zaklel.

Celerka dobře pozorovala, a za nedlouho po několika otázkách vyzvěděla, že Tomáš, když přicházel k chalupě Bartodějského, zahlédl opodál v poli dvě osoby, mužského a ženskou, ubírající se směrem k lesu, kdež také zanikli.

»To byla Fána a ten chlapík — rozumíš? Kdož jiný a kde by se tam v tu dobu vzali, ne-li z chalupy Bartodějského? Tam nebyli dosti jisti a proto panenka zavedla mládence do lesa —« poslední slova prohodila tonem velmi posměšným.

Tomáš neodmlouval, sám si to tak pomyslil. Neměl jistoty; to jej právě hnětlo, a to tím spíše, že

bylo, co matka řekla, pravdě nejpodobnější. Neposlouchal už také, co ještě mluvila. Bylo to již mírnější, jako temné dunění vzdalující se bouřky. Celerka se také upokojila. Poprvé nebylo tak zle, jak se o Tomášovi domýšlela, po druhé podezření její na Bartodějského silně potvrzeno, po třetí nasadila Tomášovi hada —

Zatím co syn loudavě se na hrubou strojil, jala se oběd připravovati. Ale myšlénky byly pořád jinde.

To se Vavřínek podiví, a což teprve pan abbé, až mu to Vavřínek poví! Ano, tak to je, jak se samo sebou rozumělo, u Bartodějského našel útulku. — Než kam ho skryli, že slavná komise nenašla ani nejmenší stopy?

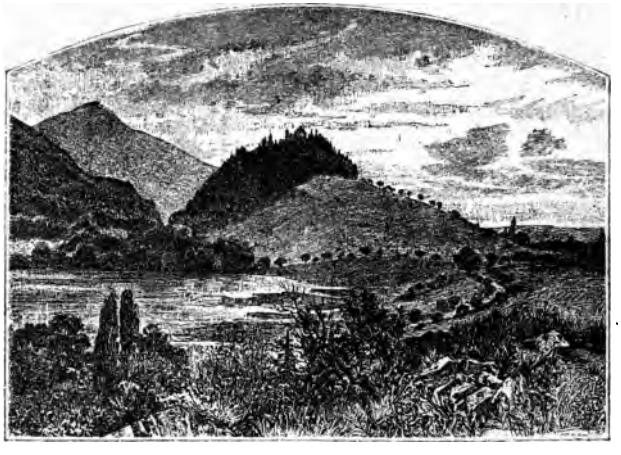

Hrad Potštejnský.

VIII.

Téhož rána, když si kázání odbyl, stavil se pater Rokyta pro svého přítele Kamenického, s nímž zamířil na starý hrad. Hned druhého dne, co byl v Potštejně, vyslovil mladý doktor, že by se rád tam podíval. Že pak bylo deštivo, odložena vycházka, které se také chtěl kaplan súčastnit, aby byl příteli svému vůdcem. Přátelé nedali se přímo do strmé stráně nad městečkem, ale šli ven silnicí, aby cestou méně příkrou dostali se na opyš hradní, odtud pak do samých rozvalin. V noci uhodil mrazík, cesty umrzly. Jasným, svěžím, ne však mrazivým vzduchem proudilo světlo sluneční. Bylo krásné jitro.

Přátelé ocitli se záhy za městečkem, odbočili pak od cesty do stráně a za nedlouho stanuli ve stínu lesa ne příliš hustého, jímž pronikaly zlaté paprsky jasného slunce.

Vozová cesta stoupala ponenáhlu výš a výše. V pravo, v levo šuměl les, jímž pojednou zakmitly se na levo zbytky hradního náspu, valně již sníženého a zarostlého.

»Co nevidět budeme u první brány,« pravil kaplan, jenž za chůze příteli svému především okolní krajinu byl vykládal.

»To je brána?!« zvolal pojednou doktor, spatřiv kus zdi křovinami porostlé.

»Jdeme do rozvalin a ne do nádherného někdy sídla pánů Pernštejnských. Připrav se na větší zpousty. Rozvaliny živě tě připomenou na čas a jeho sílu. Podívej se, ti zbytkové zdi v pravo, v levo, toť ohrada bývalého předhradí.«

Přišli k místu, kde stávala brána druhá, pak zastavili se na místě, kde trčely rozvaliny brány třetí, aby nahlédli do vyzděné, hluboké studně, jejíž voda zmizela, dno zaneseno a zdivo obrostlo mechem i křovinami, sklánějícími se nad černou, jako nekonečnou prohlubní.

Za nedlouho prošli čtvrtou, pustou branou, jejíž kamenné opažení zavřeno je lomeným obloukem. V něm na svorníku viděti vytesanou zubří hlavu Pernštejnskou, na kterou kaplan svého přítele upozornil —

Stanuli na rovném, úzkém nádvoří, na mnoze zarostlém. V pravo vysoká hradba, v ní tu a tam střílna, v levo kulatá kaple pořízená z pobořené věže, věznice a rozvaliny.

»To je habitace!« a kaplan ukázal na budovu úzkou, nevelikou, k dotčené kapli přistavěnou. K boku

toho stavení, jež ku kapli výše stojící stoupalo, vedly v pravo, v levo točité kamenné schody. V průčelí pak, tehdy moderním, byla vlastní habitace: dvě světničky pro poustevníky. Před ní u schodů, pod nimiž husté houštiny se zelenaly, stály štíhlé, mladé javory, jejichžto koruny, nyní holé, ve větru chvílemi se rozhoupaly.

»Jsme nahoře, ale dosud ne na vrcholu a ve vlastním hradě. Tam býval hradní palác!« Kaplan ukázal na levo, kdež něco výše nad spoustou a hromadami rumu, kamení kolem ležících a zbytků starých zdí vypínal se vrchol hory pokrytý nejzachovalejší části hradu Potštejnského.

»Odtud je zajisté krásná vyhlídka —« pravil doktor Kamenický, jemuž, ač nebyl milovníkem takových míst, se zde dosti líbilo.

»Velmi krásná, a také tu něco zvláštního, což bych ti rád ukázal.«

»Tedy pojďme!«

Obešli kapli a přes rozmetané kamení a hromady navezeného rumu lezli nahoru, až pak vešli poslední branou, vedoucí do vlastního nádvoří bývalého hradního paláce.

Neveliké prostranství obklopeno bývalo podkovovitě budovami, jež částečně se tak sesuly, že jen něco zdí po nich zůstalo, částečně tak zpustly, že bylo nesnadno určiti prvotní jejich rozlohu a podobu. Divně vyjímal se v rozvalinách těch kostelík stavby novověké, s průčelím, jež hledělo do nádvoří.

Kamenický vyslovil podivení nad tou budovou.

»Nebožka hraběnka, matka nynějšího, dala jej před dvanácti lety vystavět, a dolejší kapličku se svatými schody také.«

Kostelík byl zavřen.

Přátelé se zamlčeli. Však místo samo, kdež rozvalinami byli obklopeni a od ostatního světa jako odloučeni, nutílo k zamyšlení. Kamenický rozhlížel se po zvětralých, tmavých zdech. Tu tam vyčnívaly z nich pískovcové krákorce, na nichž někdy arkýře spočívaly. Okna i dvéře byly vybity a jen u některých zachovaly se kamenné veřeje způsobu Vladislavského. V oknech i na zdech vysoko bujilo bejlí, rostly mladé smrčky i březina, jež v táhnoucím větru zvolna se kolébaly.

»Byl jsem tu nejednou,« přerušil vážně Rokyta ticho. »Ale kdykoliv tu stanu, napadá mne jakási tesknota a bezděčný smutek —«

»Prve jsi řekl, že rozvaliny připomínají na čas a jeho sílu. Je to jako na hřbitově — všude čteš a slyšíš: Memento mori! Vzpomeneš na bývalou moc a slávu, jež tu sídlily, pak uzříš různo rozmetané zbytky.«

»Nejen to, milý příteli. Tu také vždycky sobě vzpomenu, že když tento hrad stál a rodové jeho kvetli, že bylo lépe našemu království —«

Kamenický se rychle ku kaplanovi obrátil a pln podivení naň se podíval.

»Co mluvíš, brachu?! Nerozumím ti — snad bys nepřál sobě, aby oni časové, plni zmatku a válek, plni tmy a tyranství dosud trvali?«

Kaplan se smutně usmál.

»Bývalo někdy zle, ale ne tak, jak myslíš, příteli; každý věk má své svízele. I my je máme — jen že tenkráte bylo něco znamenitého, co nyní už není. Tu a všude jinde sídlili rodové z naší krve, našeho jazyka, kteří s národem cítili, jemu rozuměli. Všude byli našinci, my sami o sobě rozhodovali, a rozsuzovali, a to vlastním, mateřským jazykem. —

A teď jdi po panských sídlech, jdi do úřadů, jdi do škol —«

»Co platno, příteli — však v náhradu máme pokrok ve vzdělanosti, zlepšení —«

»Věru skrovná náhrada! Však ta by byla tak jako tak. Což myslíš, že by národ náš, kdyby pohromy ho nestihly, za ostatními byl zůstal?«

»Těžko rozsuzovati. Kdo za to?«

»Ach ano, otcové naši planá jablka jedli a nás zuby brní. Však byli bychom i my vinni, kdybychom se nestarali o to, co lze zachránit,« odvětil horlivě kaplan.

»Kol kolem zátopa. Co by se mohlo uchránit?«

»Jazyk — mateřská řeč — o tu především běží. V ní je náš život!« zvolal mladý kněz. Tvář jeho živěji se zbarvila.

»Ach, příteli, blouzníš! Nic nemáme nežli lid, a ten — žel o tom rozmlouvat. Je ukován ve hmotné i mravní bídě. Jeď za hranice a uvidíš, jak jinde je a co my jsme proti cizině! Věru pozbyl bys všech illusí —«

»Co nám teď do ciziny? O svůj krb třeba se starat! Zdaliž pobořím svou chaloupku, jíž bouře hrozí, vida, že soused má nádherný palác, v němž by mně popřál útulku jen za prodanou samostatnost a za otrockou službu?«

Bylo patrno, že Kamenický na svém zůstává; nechtěje však zanícenému příteli odporovati, zamlčel se, až pak hovor jinam zaváděl.

»Chtěl's mi tu něco zvláštního ukázat.«

»Ano, hned. Všimni si těchto hromad rumu a hlíny. To je všecko novější návoz. Slyšel's, že hrabě tu na hradě hledá poklad —«

»A to tedy z podzemních průkopův?« a doktor ukázal na hromady.

»Ano, tam zakopává poklad. Tolik let už ho hledá! Co peněz už vydal!«

»A nenašli nic?«

»Našli, staré klíče, řetězy, šípy, ostruhy, podkovu — však počkej, hrabě ti ten ‚poklad' ukáže a obšírně ti o svých pracích poví. K tobě snad bude mít důvěru, když jsi se mu o Cagliostrovi zmínil —«

»A léta že hledá? Toť je věru houževnatost —«

»Hraběnka brání, domlouvá, prosí. Jak by ne, vždyť se povídá, že práce podzemní už dobrých 30.000 zl. stály. To ještě nepočítej pracovníky, kteří z roboty tu kopají.«

»Toť věru zrovna šílenost.«

»Jen pro Bůh to nikde nahlas neříkej, sice by bylo veta po hraběcí milosti. Mně není těch peněz tak líto, jako starého hradu, jehož značná část tím kopáním se pobořila. Pan farář vypravuje, že tu jinak bývalo, když před lety, ještě jako student, se tu zastavil.«

Kamenický hradu patrně nic nelitoval, nebo ku slovům přítelovým nic nepřičinil; otázal se jen, co hraběte přimělo, že se dal do tak zvláštní a nákladní práce. —

»To mi samému není dost jasno. Hrabě je zvláštní povahy; o lecčem je přesvědčen a lecčemu věří, s čím bys ty snad nesouhlasil. Však tolik vím, že za svého mládí slýchal o pokladu zde ukrytém a zakopaném. Jsa chlapcem dověděl se především od nějaké služebné ze Sopotnice, vsi, kterou jsi také jel, že našli tu před lety v temném sklepení bednu a v ní nějakou knihu a drahocenné věci, které sama ta stará služebná viděla. Věci však zmizely i muž, jenž na ně náhodou uhodil. Snivému chlapci to nevyšlo z hlavy. Bloudíval v rozvalinách, prolézal odlehlé místnosti, s dychtivostí náruživou naslouchal všeli-

kým starým pověstem — a na ně jsou tyto rozvaliny zvláště požehnány. Snad toho také lstiví a úskoční lidé u mladého hraběte pro svůj zisk nadužili a nadužívají, a jej v neblahé jeho pověrčivé vášni utvrzují. Dvojí jmenovitě ho přimělo, že se dal do podivné té práce. Nebožtíku zdejšímu kostelníkovi, já ho již neznal, zjevila se v noci bílá panna — ah ty se usmíváš — nu ovšem, ale věc má vážné následky.«

»Už tě nebudu vytrhovat —«

»Zaklínal se, že nespal. Seděl na posteli, ve světnici bylo tma. Odtud viděl na zahrádku a dále na stráň a sem na hrad. Nemohl spát a říkal prý otčenáš za otčenášem. Tu pojednou zdálo se mu, jako by na zahradě mezi stromy něco zasvitlo. A jak se bystřeji podívá, vidí podivnou zář, ne jako od světla, a ta se blíží — a již zahlédl postavu — ženskou — Nesla se jako světlý stín a země se ani nedotýkala. A než se pokřižoval, stanula ve světnici před ním, jako by oknem mlhou pronikla. Byla to panna v bílém rouše, s rozpuštěnými vlasy — krásná, ale bledá. Kostelník strnul tak, že sebou ani nehnul, že se ani neotázal, kdo je a co chce. V tom však zaslechne slovo: »Poklad!« a zjevení kynouc rukou ku hradu, zmizelo tak, jak se zjevilo. Kostelník ustrnutím všecek přemožen, hleděl za ním. Viděl světlou postavu na zahradě mezi stromy nesoucí se směrem ku starému hradu, až pojednou zmizela jako bludička. Tak bylo druhé i třetí noci.«

»A více se nezjevila?«

»Nezjevila. Kostelník to odstonal. Rozumí se, že věc nezůstala tajemstvím, a tak také mladý hrabě, tenkrát už zletilý, o tom se dověděl. Byl u kostelníka asi třikráte a vždycky s ním o samotě dlouhou

chvíli rozmlouval. O čem — nikdo neslyšel, a kostelník nepověděl.«

»A na tomto vratkém základě jal se kopat?«

»Ještě něco ho utvrdilo. Ukážu ti hned chalupu, kterou je odtud vidět. Je pod hradem za řekou o samotě. Přebývá v ní starý Bartodějský, o němž je obecné mínění, že je tajný Bratr. Však jsme byli posledně, víš, u něho na visitaci. Rod jeho je prastarý a předkové prý tu na hradě sloužívali. Měl bratra, zedníka, nezvedu, a ten brzo po tom, když se ta panna zjevila, přišel ku hraběti a nabízel se, že mu opatří klíč k tomu pokladu. Hrabě s ním dlouho rozmlouval, ale hned se s ním nedohodl, poněvadž mu nevěřil na slovo. Ale druhého dne spadl zedník s lešení a zabil se. Hrabě dal zavolat jeho bratra, ale ten zapíral, že o ničem neví. Než z řeči jeho a uleknutí, — nevědělte, co bratr hraběti nabízel — bylo zřejmo, že bratr Bartodějského do větru nemluvil.«

»A nepověděl —«

»Ani slova. Je to muž pevný, ano zatvrzelý.«

»Toť je všecko jako pohádka. A přece se dal hrabě do hledání. A kde začal, toť věru zajímavo.«

»Pojď, teď ti ukážu, co jsem ti slíbil.«

Kaplan vedl přítele svého průlomem staré zdi ze vnitřního nádvoří a popošed kousek stanul na rohu stavení, jež bývalo částí hradního paláce.

»Tu je to. Nevidíš nic?« tázal se kaplan.

»Nemám, příteli, cvičené oko v těch věcech. Nejsem starožitník.«

»Podívej se dobře na tento do rohu zazděný kámen —«

Kamenický prohlížel si podlouhlý, pískový kámen, do něhož byl vytesán nějaký nápis, nyní již valně sešlý a málo zřetelný.

»Nepřečtu to, milý brachu,« pravil doktor vzpřímiv se.

»Hrabě to takto čte:

SIGNATA INSTES CARITAS EXTIRAT
HOSTES — — —«

»To je sotva správně vytesáno. Však co to je? To ta zvláštnost?« tázal se Kamenický.

»Ano, příteli. Ptal's se prve, kde začal hrabě kopat. Zde, dle jeho domnění, je klíč k celému pokladu. »Signata instes —« to si přeložil a vyložil: »Na poznamenaném začni hledati —« I jal se hledati místo poznamenané. Nehledal dlouho: podívej se na tento průlom vedle, zde byl ve zdi zasazen kámen, na němž vytesána podkova. To bylo hraběti vítaným znamením, a zde tedy začal kopati. Tou děrou možná vlézt pod zeď a do hradu. Odtud kopal na rozličné strany, hledaje všude nějaké znamení. Skutečně také dokopali se několika kamenů, na nichž všelijaké známky byly vytesány. Dle těchto znamení měníval se i směr jeho průkopu. Po dlouhém, nákladném a namáhavém kopání dostali se do jakéhosi klenutí pod bývalou věží a tam uhodili za nedlouho na velkou, železnou truhlu —«

»Ale prázdnou —«

»Ano, úplně prázdnou. Nález ten však neodňal hraběti chuti, nýbrž roznítil jej mnohem prudčeji. Jal se dále kopat, a to tím horlivěji, když stavějíce kapličku, tu pod námi, přišli dělníci na podzemní chodby, jež v různé strany pod hradem se rozbíhají. Většinu jich hrabě již schůdnou učinil a prozkoumal, mnohé ještě nejsou dost přístupny a zanikají v pusté tmě a končí Bůh ví kde v lůně zemském.«

»Pracuje dále?«

»Zima kopání přeruší, ale jak Bůh jaro dá, vím začne na novo.«

»Jak možná se tak do země zavrtat! A kdyby něco jistého bylo! Či jsou zprávy skutečně o tom, že tu někde poklad v hlubokosti spočívá?«

»Nevím o žádné. Pověst ovšem vypravuje o Mikuláši z Potenštejna, jenž ve čtrnáctém století strašným byl a zlopověstným pro své zbojnictví a loupeže. Ten jistě velikých pokladů tu nashromáždil. Než kralevic Karel, později toho jména Čtvrtý, hradu dobyl a vojsku svému v plen dal. Panoval tu sice později bohatý a mocný rod pánů z Pernštejna, než pověst především o pokladu Mikulášově vypravuje.«

»Věru nechápu.«

»Jednou již hrabě umdléval a zdálo se, že ho to přechází, ale pak pojednou dal se opět s novou chutí do práce.«

»Kdy to bylo?«

»Nedlouho po tom, co abbé Steydel se tu usadil.«

»Ah tak! Pravil's prve, že je abbé důvěrníkem hraběnčiným, a ta že je proti hledání pokladu —«

»Tak jest. Proč se ptáš?«

»Jen tak —«

Kamenický se usmál a kaplan se dále netázal. Vrátili se kousek zpět a stanuli na místě, odkud měli volný rozhled, ne však na městečko.

Pod nimi kupole kulaté kapličky, nádvoří, rozvaliny, hradby a pod hradbami na příkré stráni tmavý, hustý bor, dále pod horou řeka, na pravém břehu lučiny, mizející ve stínu tmavých lesů. Levý břeh vysoký, strmý, tu a tam porostlý stromy, a dále zase lesnaté vrchy, nad něž nade všechny vynikal mohutný Velešov.

Slunce zářilo, hluboké ticho panovalo kolem. V rozvalinách ani hnutí, ani známky života. I stromy a kře-

viny na rozbořených zdech se nehýbaly. Z dola zazníval šumot řeky, s nímž ob čas se spojoval táhlý a temný hukot tmavých lesů. Chvílemi přelétly stíny přes jejich širé hřbety, kvapně a plaše. — —

»V pravdě sváteční všude nálada!« ozval se po chvíli Kamenický. »Člověku tu jako v kostele, a ještě volněji, že je s Bohem sám.«

Kaplan hledě před se na lesy, podíval se na okamžik na přítele.

Co by řekl asi pan abbé?

»Však prý je tu opravdu někdy jako v kostele,« odtušil mladý kněz. »Jsoutě lidé v městečku i v okolí, kteří tvrdí, že tu v neděli je, nebo aspoň bývalo slýchati vážný zpěv, jenž z lůna hory temně, ale přece dosti zřetelně zaznívá. Sami na své uši prý ho slyšeli —«

Kamenický se usmál.

»Toť jedno pásmo pohádek a pověstí. Ostatně je v Čechách dosti hor a vrchů, z jejichž nitra ozývá se zpěv a temné bubnování. Ale chtěl's mi prve ukázat chalupu toho starého — zedníka — trvám.«

»Ano, Bartodějského; tam za řekou, u lesa — stojí o samotě. Tam hle!«

»Tam je tedy ten tajný evangelík, a tam se ukryl ten emigrant —«

»Takové je aspoň domnění; ale dokaž to starému, nenalezneš-li nic.«

»Je mnoho evangelíků v okolí?«

»Jsem přesvědčen, že nejedna rodina je toho vyznání. Bartodějský na jisto.«

»Divím se jejich houževnatosti. Za jejich trudných poměrův a té odvislosti je v tom veliká síla a budí proto již sympathie. Než i jinak zasluhují ohledu a úplné svobody. To je mé přesvědčení. Nač svědomí

lidskému násilí činit? Nač je pronásledovat a donucovat k tomu, s čím jejich přesvědčení se nesrovnává? Nechci a nesluší se mně, abych rozhodoval o pravosti toho neb onoho učení, ale základ všeho jest: »Miluj bližního svého —«

»V podstatě ovšem souhlasím — ale —«

»Ale. Nech toho, příteli. Vina je na obou stranách. Tu i tam jsou a budou zuřivci, zeloté, kteří každého pro jiné vyznání a přesvědčení zatracují. Přidej k tomu ziskuchtivost, ctižádost, panovačnost, sumou sobeckost lidskou, a vyložíš sobě mnohé zlo, jež jednotlivce, celé vrstvy i národy souží a proti sobě podněcuje.«

Za řeči té opustili přátelé místo svého pozorování.

»A pomoc?« tázal se kaplan.

»Nejen v rozumu, i v srdci. Lidskost —«

Však nedomluvil. Jak za řeči zrakem svým na průlomu utkvěl, odmlčel se a zastavil.

Kaplan také se tam za ním podíval.

Na balvanu, jenž obrostlý byl vlekoucí se, točivou ostružinou, nyní suchou, stála mladistvá dívka, útlé, ztepilé postavy v černém, sametovém kožíšku. Ruce její vězely v drahocenném rukávníku. Pudrované vlasy jen málo kryl zimní klobouček, jenž mladé dámě slušel roztomile. Byla to slečna z Těmic, o které kaplan doktorovi onehdy vypravoval.

Stála v plném proudu slunečného světla, hledíc před se do dálky, do kraje.

Mladistvý sličný zjev ubledlé poněkud, ale sličné tváře, velikých, snivých očí, jež stíněny byly dlouhou, hebounkou řasou, zvláště jímavě vyjímal se tu v tom místě rozvalin a zpuštění.

Kaplan a doktor stáli nehnutě, a hleděli na mladou šlechtičnu, jež mocně pozornost jejich upoutala.

Ale hned se oba od milého obrázku odtrhli. Zdálo se jim, že sebou hnula, a proto oba kráčeli dále, slova nepromluvivše. Však bez toho každý hlásek se tu rozléhá a slečna by mohla zaslechnouti.

Teď teprve také kaplanovi napadlo, že před chvilkou tak nahlas hovořili, že snad slečna zámecká hovor jejich zaslechla. Nebyl tomu rád. Kdyby snad hraběnce pověděla, nebo dokonce abbéovi, co slyšela, a doktor mluvil příznivě pro jinověrce, zajisté by jim to nebylo po chuti. Ten abbé tolik u nich zmůže, a zdá se, že je slečna vlivu jeho tak poddána, jako hraběnka. —

Zatím sestoupili až dolů ku kapli a na nádvoří. Tu se chtěl doktor zeptati kaplana, v čas však zpozoroval stranou u schodů komornou Žanetku, jež na slečnu čekajíc patrně se nudila a z dlouhé chvíle schody přecházela i počítala. Přátelé vyšli z hradu ven a teprve když přišli ku staré studni na lesní cestu, dali se do řeči. Doktor se divil, že v tento čas slečna na hrad přišla, a ptal se, bývá-li tu často.

»Zřídka. Divím se také, vždyť bývá touto dobou s hraběnkou v kůru na hrubé.«

Již vyzváněli velikým zvonem poledne, když přátelé s hory sešli a do městečka dorazili.

Cestou potkali tlupy domácích i vesničanů, kteří se vraceli z hrubé. Mezi nejposlednějšími byl Tomáš Celerův, jenž maje dýmku v zubech, furiantsky si vykračoval. Kdyby matka věděla, že byl jen na začátku bohoslužby, aby věděl, kdo měl kázání, že pak z kostela sběhl a zašel si k hodnému kamarádovi a s ním ve přístěnku v karty hrál!

IX.

Když kámen ve sklepení pustého domu v »modlivém dolu« zapadl do své prvotní polohy, byl Václav Horák v jisté bezpečnosti. Svítě si voskovicí na cestu šoural se nízkou chodbou nahrben a nesa své břímě. Za nedlouho dostal se k malým, pobitým dveřím, které, když se o ně opřel, povolily.

Jen jednou byl mladý emigrant v těchto místnostech a proto mu třeba bylo pozoru. Jakmile dvéře se otevřely, posvítil před se, a sestoupiv po několika stupních, ocitl se ve klenuté místnosti, menší nežli byla ta, do které prve vkročil s Frantinou. Panovala tu tma, již svíčka Horákova s dostatek neplašila. Podzemní komora neměla ovšem vzduch nejsvěžejší, byla však suchá.

Horák postavil na posledním schodu svíčku, pak snesl pytel i uzel svůj, který stranou položil, a vystoupil na nízké, kamenné ohniště. Stálo v koutě v pravo od stupňů, po kterých sestoupil. Skrčiv se zmizel na okamžik hlavou a ramenoma v komínu, nad ohništěm ústícím, a něčím prudce zatáhl. Byl to silný drát, na kterém byl nahoře připevněn poklop, kterým otvor shora přikrýti i odkrýti se mohl a kterým kouř na povrch do houštiny ucházel.

Pak seskočiv rozvázal pytel a jal se zatápěti. Na ohništi bylo ještě něco dřevěného uhlí a též oharků od posledního topení. K tomu dal víšek slámy, něco dříví z pytle a za okamžik zašlehl a zapraskal na krbu veselý ohník. Jakmile se vzňal, shasil Horák svíčku a jal sobě upravovati nocleh.

V mihotavé záři ohňové bylo viděti vedle ohniště místečko, pokryté dost hustě mechem a lesní suchou travou, u zdi pak ležel kožený polštář. Chuďounké, málo pohodlné lůžko. Nicméně Horák na ně chutě

usedl a stáhl houni, kterou s sebou přinesl, přes nohy. Celodenní namáhání jej velice unavilo, a proto mu bylo lůžko, ač málo hebounké, velmi vítáno a příjemno. Chvíli tak odpočíval. Spravoval oheň, přiložil, pak se kolem rozhlédl, až se natáhl a sobě hověl. Nyní, když zář ohňová kolem se rozlévala, patrněji vynikala všecka podzemní místnost. U zdi proti dvířkám, kterými mladý emigrant přišel, stál nenatřený stůl s tlustou tabulí a plochými trnoži divně vyřezávanými, křížem položenými. Nad stolem ve zdi byl výklenek, jehož tma neustoupila záři ohňové. V pravo, v levo od výklenku černaly se ve zdi dva kroužky, v nichž trčely smolnice něco málo ohořelé. U zdi v pravo i v levo táhly se hrubé lavice. To byl všechen nábytek. Na holých neomítnutých stěnách nikde sebe menší ozdoby.

Všecko tu na žalář upomínalo.

Horákovi však bylo volno. Utíkal jako štvaný jelen, nyní ocitl se v asylu, v němž nalezl své útočiště. Rozhlížel se kolem — vše, jak bylo posledně, vše jak bývalo před lety, snad před věky. Naposled utkvěl zrak mladého muže na dveřích v levo od schodův a dvířek, kterými byl z venčí přišel. Postranní tyto dvéře byly větší, železem pevně pobity. Rez na nich se usadil, ještě pak více na veliké závoře, která je přepevně zamykala. Jak dávno asi tomu, co byly posledně otevřeny! A sotva kdy vrzajíce a praskajíce se rozlétnou! To kmitlo Václavu mezi myšlénky, jež skoro všechny mířily ven k dubům, za Frantinou. —

Pohověv chvilku zemdleným svým údům, vzal kus chleba, který brzo snědl, a zapil z láhve, již pod kabátem nosil. Povečeřev, vyndal z druhé kapsy dýmku a nacpav chutě zapálil. Kouřil. Oheň vedle na krbu planoucí vydával příjemné teplo. Tichem, jež v pod-

zemní místnosti panovalo, ozýval se jen jeho praskot, a jak plamen v stálém nepokoji se kmital, míhala se zardělá zář na jeho tmavých zdech, tu zahánějíc temno, tu ustupujíc jeho stínům, jež tichounce, příšerně na zdi i po klenutí se třásly a kmitaly. Tak uplynula chvíle za chvilkou.

Václav již dokouřil a ještě nepomýšlel na spaní. Na dobrodružství právě minulé nemyslil.

Tanulo mu na mysli, co byl prve Frantině řekl. Ach ano, jak by krásné bylo, kdyby mohl u nich zůstati! Rozuměla mu, však jak také na něj se podívala, jako by se divila, že umdlévá, chabne. Ó nikoliv, teprve by jednal. Jak by jinak domů chvátal, věda, že ona na něj čeká, jak by jinak bylo v daleké cizině! Teď jenom ji na krátko, jen jako úkradkem spatřil, a za nedlouho zase nastoupí obtížnou pouť. Kdož ví, kdy zase ji spatří?

Tělesná unavenost nabývala vrchu. Cítě, že spánek jde, vstal a vyňal z uzlu svého starou knihu, kterou mu byl Bartodějský svěřil. Byla to stará »Praxis pietatis«. Usedl s ní na lože a vyhledav modlitbu večerní jal se zbožně čísti. Doříkav, zavřel knihu a položil ji vedle sebe na podlahu. Pak natáhnuv se a zabaliv do houně usnul prve, nežli by otčenáš odříkal.

Hlas ohně tichl, zář pohasínala, až pohasla. Tmou jen ještě krvavé, řeřavé uhlí svítilo, až poslední jiskra potuchla v popelu.

Ticho, jen oddechování Václavovo bylo slyšeti. A nad tmavým útočištěm emigrantovým kráčela větrná noc, jejíž žalobné hlasy nesly se černými lesy ven k řece a ozývaly se kolem Bartodějského samoty.

Tam Frantina nespíc jim naslouchala.

* * *

Nad lesy vzešel nový den, ale ve skrýši »modlivého dolu« byla posud tma.

Již bylo hezky po ránu, když Václav se probudil. Spal velmi dlouho. Věda, že venku je už dlouho bílý den, neodvážil se zatopit, aby ho snad kouř neprozradil. Zakřesav, rozžehl svíčku a tou jednu pochodeň v kroužku zaraženou. Posnídal jako povečeřel, přecházel klenutím, rovnal lůžko, chystal dříví na večer, pak zase četl ze staré knihy při světle tmavé smolnice.

Čas zvolna ubíhal, a to tím volněji, protože Václav očekával. Myslil, že ho někdo přijde navštívit; těšil se, že Frantina záhy své slovo vyplní. Ale ani ona, ani otec její nešli.

Jistě jim padlo něco přes cestu. Snad je jasný den, a proto se neodvažují. Četl, opět si zakouřil, pak zašel chodbičkou až ku balvanu, naslouchal, opět se vrátil, za chvíli tam šel zas, až konečně, chtěje se přesvědčit, jak daleko už den pokročil, otočil jej a vylezl opatrně do sklepení.

Vystoupil několik stupňův, až stanul pod hustým křovím, které včera Frantina rozhrnula. Slyšel, jak pustou rozvalinou vítr táhne; jinak nebylo ani zvuku. Zdálo se mu, že se stmívá. Rozhrnuv tedy křoví, vynořil se na povrch, a za okamžik ocitl se u dveří opuštěného stavení. Soumrak už nastal. Viděl v temnu jeho rozložité koruny křivolakých dubů, lesy kolem zanikaly ve tmě a nad veškerou smutnou končinou lesní nesly se v divokém chvatu různotvárné mraky temných barev.

Kolkolem ani živočicha.

Tak příhodná chvíle, a nikdo nejde! Teď by se nemusili strachovati. A přece nikdo! Snad později. —

Václav jal se lámati haluze z nedalekých křovin a sebrav všechny v náruč, zanesl je dolů do sklepení, odtud pak do své skrýše; pilně toho dbal, aby ani ratolístka cestou mu nevypadla.

Šel ještě jedenkráte, čekal opět a vyhlížel, nalámal opět sobě roští, — pak odešel a více nahoru nepřišel. Chlad jej roztřásl, a že nebylo se ničeho teď obávati, rozdělal oheň, z něhož se dnes mohutný sloup měkkého, kudrnatého dýmu valil, protože vlhkého roští hodně přiložil.

Seděl u ohně, čekal dlouho. Hluboké ticho však žádný krok ani hlas nepřerušil. Byl přesvědčen, že by od Bartodějských na jisto byli přišli, kdyby se něco nestalo. Půlnoc se blížila, když Václav zahaliv se do houně konečně ulehl, aby pospal.

* * *

V noci obrátil se vítr a uhodil mráz. Už bylo na svítání, ale světla dosud málo. Hustý les kolem »modlivého dolu« čněl ze zátopy bělošedé mlhy jako temný ostrov a posupně mlčel.

Chvílemi jen rozezvučel se širohlasým šumotem, jenž daleko ve tmavé hloubi počínal.

Na dole bylo ticho. Nad pustou rozvalinou, již obecný lid poustevnou nazýval, jen někdy pohnuly se tmavé, svislé haluze vysokých jedlí, a na starých dubech opodál, na nichž se mlha zavěšovala, sotva zaharašilo uschlé listí. Koruny jejich se ani nepohnuly. Mlčely jako zadumány, hluboce zamyšleny. Věru, měly o čem dumati a nač vzpomínati.

Stály tu již nejedno století, přečkaly mnohá pokolení a nejednu záhubnou bouři. Lid si o nich i veškerém »modlivém dole« mnoho různých pověstí vypravoval, jen že málo která z nich byla veselá a

*

nejedna naháněla za zimních večerů přástevníkům, mladým i starým, tajemnou hrůzu. »Modlivý důl« počítán proto ke »smutným místům«, kamž svévolně docházeti, nutná potřeba-li toho nekáže, bylo by lehkovážnou směloslí.

Leccos však, co bývalo pravdou a tajemstvím, upadlo v obecné zapomenutí. Dva tu jen svědkové zůstali, cti a věrohodní, tož staří dubové.

Ti by mohli vypravovati, jak za dávných časů scházívala se tu v zátiší pustého, hlubokého lesa malá společnost členů Jednoty českobratrské, tenkráte v okolí nedávno vzniklé, jak tu tajně pobožnost svou konávali i tenkráte, kdy učení její nebylo v zemi trpěno a zkusilo mnoho protivenství, i tenkráte, kdy Jednota po nedlouhém čase volnosti a oddechu, již mohutná, valně rozšířená, na novo byla stíhána, až členové její ze země musili.

Ti, co přece zůstali, nemohouce s vlastí se rozžehnati, opět tajně se tu scházívali, hlouček už seřídlý, od pastýřův opuštěný, od spolubratří odloučený, jemuž hrozila úplná zkáza a zaniknutí. Pak už jim nebylo možná, ani v těchto místech se scházívati, poněvadž nebylo bezpečno, a tak scházívali se potajmu ve svých chalupách i na místech ještě odlehlejších.

Sem ještě za tmy starý Bartodějský se ubíral. Měl na sobě placatou soukennou čepici beránkem lemovanou, beze stinidla, krátký ovčí kožíšek, na nohou přes nohavice z hrubého, hustého plátna boty ke kolenům. Nesl na holi přes rameno koš, v ruce uzel. Mlha a šero valně mu nevadilo, neboť byl tu všude jako doma. Kráčel rychle, jen chvílemi se zastavuje, aby naslouchal. Tak dostal se na pokraj lesa a před sebou spatřil duby u rozvaliny, k níž namířil.

Za nedlouho zmizel pod její houštinou na schodech vedoucích do podzemí.

Pověst o rodu Bartodějských nelhala. Byl velmi starožitný a předkové jeho věrně sloužívali pánům, když ještě hrad nahoře nebyl v rozvalinách. A jak tam na panském sídle syn po otci, vnuk po dědovi vládu nastupoval, tak přejímali také Bartodějské, z nichž každý byl věrný a poctivý, a z nichž nejeden proto a pro svou rozšafnost byl svého pána nejen komorníkem, ale více ještě, důvěrníkem. Bartodějští byli na hradě, kdy rozšířen a zveleben stal se nádherným sídlem pánů z Pernštejna, a snad ještě dříve, zůstali tu i za pánů Hrzánů z Harasova.

Ale když po nešťastné bitvě bělohorské rána za ranou a každá bolestnější a krvavější národ český stíhala, když synové jeho a květ musil do ciziny, a do našeho království cizinci valem se hrnuli a zde se usazovali — tu s pláčem opouštěl také Šimon Bartodějský hrad Potštejnský a uchýlil se na samotu, do chalupy za řekou, jež byla výsluhou jeho rodu za věrné služby. Nemohlť nahoře na hradě déle zůstati.

Koupiltě Kašpar z Grambu, nejvyšší velitel patnácti praporův, obohativ se z kořistí válečných, zboží Potštejnské. Hradu nastaly smutné časy. Pustl víc a více, až přestal býti sídlem panským, až neošetřován, nespravován času podlehl a stal se rozvalinou.

Nikdo o něj nedbal; sláva jeho zanikla, dějiny jeho zapomenuty — jen z Bartodějské samoty smutně na zbytky jeho hledívali, vzpomínajíce na zašlé, lepší časy. Tam také zachovalo se tajemství, které jinde upadlo v zapomenutí a které Šimon Bartodějský s hradu do chaloupky s sebou přinesl. Jeden z předků jeho provázel za časů bouřlivých a válečných pána svého s hradu do podzemí, do odlehlé a bezpečné

skrýše, kde bylo třeba rodinný poklad ukrýti. Na smrtelném loži pověděl to svému synovi, a tak došla ta vědomost až na Šimona a zachovala se věrně, nezrazená, mezi potomky jeho ve prosté chaloupce. Nejednou v duchu velebili předky své, že jim tajemství toto zanechali. Jak často za dob hrozné války sebe a statek svůj tam skryli a za dob pronásledování náboženského jak často se tam ukryli!

Štěstí jejich, že vrchnost nedávala rozvalinu nad sklepením opraviti neb obnoviti. Jen jednou hrozilo nebezpečenství tajemnému jejich útulku. Otec Bartodějského, dědeček Františčin, tajemství svěřil dvěma synům svým. Mladší z nich, strýc Františčin, po jeho smrti se zvrhl a nebylo na něm mnoho kalého. Chytalť se příliš světa. Nedbal o náboženství, rád pil a honil se za radovánkami. Přísný, zbožný život jeho spoluvěrců, zvláště pak staršího bratra se mu nelíbil, a neustále o tom mluvil, že to všecko marné, a že kdyby všeho nechali a k panujícím se přidali, že by jim bylo lépe. Nač prý to obecné opovržení a ustavičné se skrývání, že bez toho všecko to nic naplat, a že přece konečně všichni zajdou. Starší bratr, Bartodějský, nadarmo bratrovi svému domlouval, mírně i přísně, nadarmo ho napomínal. Již se rozhorlil a na něj zle uhodil, poněvadž pozoroval, že slova nestálého muže mezi souvěrci škodně začala působiti. V tom také dal se hrabě nahoře do kopání hledaje tajemný poklad.

Mladší bratr Bartodějského, dychtiv jsa odměny, šel k němu, aby mu zradil tajemství své rodiny. — Pro štěstí však hrabě hned neuvěřil, a než dal se opět do jednání, spadl mladší Bartodějský s lešení a zabil se. S ním tajemství jako by na vždycky zašlo — nebo starší bratr by nepověděl, kdyby ho i na skřipec natáhli. Nenadálá však smrt jeho bratra hluboce do-

jala všechny souvěrce, kteří jižjiž nakloňovali sluch svobodným jeho řečem. Bezděky jim připadlo, že mladšího Bartodějského stihl boží trest, a litovali, že by se byli málem nechali svésti. Starší Bartodějský velebil Boha. — —

Šťastně do rozvaliny doraziv, sestoupil do sklepení, kámen otevřel a došourav se ku dvířkům, zaklepal a zavolal. Václav vyskočil s lože a chvátal otevřít. Byl tak dlouho o samotě, a proto starý přítel mu nyní tím vítanější. Bartodějský nejprve složil své břímě: džbán mléka, chléb, husečku másla a několik lojových svíček.

»Tolik toho neseš, a já myslím, že brzo odejdu —«

»Netroštuj se — ještě si tu pobudeš. Není možná. Včera byli u nás prohlížet, a jinde také, a jak jsem zaslechl, číhají všude. Jako by cítili, žes ještě tu.«

»Proto jste včera nepřišli —«

»Proto, člověk nemůže se ani hnout; všude ho pozorují a hlídají —« Vzpomněl si na mladého Celera, Václavovi však nic neřekl.

Oba usedli na lože.

Bartodějský jal se obšírněji vypravovati, jakou měl včera ze zámku návštěvu, jak ho vyslýchali, jak stavení mu prohledávali.

Na konec dodal:

»Víš-li, kdo tě před dragonem zachránil?«

»Kdo to byl?« a z hlasu a ze zraků bylo viděti, jak mladý emigrant dychtivě se táže. Bartodějský to pověděl a dodal:

»Včera na večer Frantina to vypátrala. Dověděla se, kdo toho dne na kočáře do městečka přijel. Byl to zámecký nový doktor. Nikdo jiný toho dne nepřijel —«

Oba se zamlčeli, až po chvilce začal Václav:

»Co dělá Frantina?«

»Musí dnes do kostela.«

»Nepřijde sem?«

»Snad. Když předevčírem večer jste odešli, přišel za ní ženich —« Starý Bartodějský chtěl ještě něco dále říci, ale nad tím, jak mladý Horák sebou prudce hnul, se zarazil.

»Co se divíš? Však byl to ženich, o kterého není co stát.«

»A Frantina?« tázal se kvapně Václav.

»Směje se mu. Vždycky se mrzím, kdykoliv si na toho synka vzpomenu. Je to potutelný, zlomyslný hoch.«

Starý o Tomášovi vypravoval obšírněji. Václav opřev bradu do dlaně naslouchal a hleděl do země.

Pak, když Bartodějský dokončiv již chvilku mlčel, pozvedl zamyšlenou hlavu a pravil vážně:

»Přišel jsem po třetí letos, krom obyčejného času. Vábilo, táhlo mne to k vám. Chtěl jsem uvidět Frantinu —«

Bartodějský pohlédl udiveně na mladíka — teď teprve mu zasvitlo.

»Bratře Bartodějský, dal bys mně ji za ženu?« ptal se upřímně, ale stlumenějším hlasem mladý emigrant.

»Ano —« odtušil starý bratr bez rozmyšlení. »Ale zdali's všecko rozvážil?«

»Nouze by neměla.«

»Vím a v rozkoši nevyrostla. Míním jen, že bys pak snad v díle ulevil a na bratři v Čechách zapomněl.«

»Chodil jsem dříve, než jsem Frantinu znal a budu i na dále, ať bude mou čili nic. Vím, že to nutno,« odtušil určitě mladý muž.

»Ale tu u nás se nemůžeš oženit. Vrátit se do Čech nesmíš, a pak —«

»Frantina by šla za mnou do Žitavy. Tam by nebylo překážky.«

»A já?«

»Půjdeš s námi!«

»Nikdá!« odtušil živě, ba prudce starý Bartoděj-ský. »Bývalo hůř a nikdo z našich nešel do ciziny. A já teď na stará kolena! Těžko, nemožná se rozloučit; a pak, což bych si tam počal? A tady je mne nutno, jako tebe tam, abys nám posilu nosil a pramenem potěchy a síly nás udržoval. Víš, jak leckterý z bratří je kolísavý, jak třeba neustále bdít, aby neupadla vytrvalost jeho ve mdlobu nebo do osidel.«

»Ne, bratře, já zůstanu,« dodal rozhodně.

Václav mlčel. Uznával váhu slov přísného starce. Za chvíli pozvedl hlavu a promluvil utlumeným hlasem:

»Ale Frantině neříkej, o čem jsme mluvili; bude tak líp.«

»Ne, bratře, řeknu jí všechno a také to, ať sama rozhodne. Chce-li, ať s pánem Bohem odejde.«

»A ty?«

»Zůstanu!«

»Sám a sám?«

»Se svou povinností.«

»A kdyby se Frantina rozhodla, že půjde se mnou?«

»Odejdete s Pánem Bohem a v dobré vůli. Nemyslil jsem ovšem, že rod můj v cizině zajde, ale Bohu poručeno. Jste sebe hodni a rozhodne-li, doufám, že budete spokojeni. Dá Bůh, že dcera má ti nebude v dobrém díle na překážku. A já zůstanu na tom místě, na kterém léta stojím, abych dílo své dokonal.«

Václav chopiv se ruky starcovy srdečně ji stiskl. Nepromluvil, avšak na očích bylo mu znáti, jak je dojat i rozradován.

X.

V útulném salonku potštejnského zámku ukládalo se hebké šero lehounkým závojem, jímž prošlehovaly jako zářící zlaté nitě zásvity hasnoucího dne.

Venku rozproudila se zlatorůžová záplava. Odlesk její padal do zámeckých oken i na mladistvou slečnu Těmínovu, jež ze salonku zamyšleně ven vyhlížela. Viděla na zahradu plnou stromův a houštin, nyní holých, a přes ně dále na lesnatou stráň příkrého vrchu. Kolkolem ani človíčka, venku i v komnatě v pravdě nedělní klid a ticho. Žlutavý zásvit před chvílí ještě na parketách a koberci se zachvívaje, postoupil výše a třásl se na vásách a porcelánových drobotinách na římse krbové i na bohatě zlaceném rámu olejového obrazu; z jeho potemnělé půdy jasněji vynikala lepá postava nymfy Kallypso před rozkošnou jeskyní, v jejíž hloubi plápolal družný oheň.

Přibledlý, nyní ozářený obličej mladé šlechtičny byl vážný. Na jasném, bělostném čele i kolem jemných rtů nejevila se obvyklá bezstarostnost a veselí jejího věku. Drobné, bílé ručky volně se opíraly o lenoch měkkého křesla k oknu obráceného. Na tmavém pohledu divně jímavé moci bylo viděti, že slečna nehledí ani na tichou, opuštěnou zahradu, aniž pozoruje lesnatou stráň, ale že v duchu dlí jinde — daleko.

Taká bývala často. Málo kdy ji vídali se usmívati, a hlasitého smíchu od ní ještě nikdo neslyšel.

Hraběnka, sama vážná, hlučné veselosti nemilující, nic zvláštního v tom neuznávala; jiní povaze to přičítali. Jen Votava, kantor, vyslovil se jednou »u modrého hroznu«, když s nejlepšími přáteli o vrchnosti rozmlouval, že by zámecká slečna jistě byla veselejší a mluvnější, kdyby toho abbéa nebylo. Ten prý utlumí každou jiskřičku a všecko mu, i nevinná kratochvíle, čpí hříchem a pekelnou nástrahou.

Sousedé kroutili hlavou a mínili, že abbé takovou moc v zámku nemá.

»I má, věřte tomu,« tvrdil Votava. »Aspoň u hraběnky mnoho zmůže; a pak, prosím vás, považte, že slečna není u rodičův, ale, jak se říká, jen z milosti. To také mnoho dělá. Což kdyby měla své panství a byla svobodna!«

»Však ono jí zle není, jen kdyby nám tak bylo!«

»Nemyslete si. Chléb z milosti je trpký, byť byl cukrem posypaný. A kdož ví, co ještě je. Tajná trampota jeho je nejhorší.«

Tak hovořili o mladé šlechtičně, o kteréž jinak šel jeden hlas, že je mírná o že s lidem jedná vlídně a dobrotivě.

Meškajíc duchem někde daleko, nezaslechla v zamyšlení svém, že vysoké dvéře salonku se otevřely a že vstoupil hrabě. Zvuk jeho kroku byl utlumen hebkým kobercem.

Jakmile Těmínovu zahlédl samotnu, obživla i vyjasnila se jeho zamyšlená, zachmuřená tvář a v očích mu zasvitlo.

Stál tiše a byl patrně rád tomu neočekávanému setkání. Jindy chladný a hluboký pohled jeho nyní zahořel, opíraje se o štíhlou postavu sličné dámy. Však netrvalo dlouho. Renata se ohlédla. Spatřivši hraběte pustila kvapně ruce s lenochu a odstoupila

od okna. Zdálo se, že se diví tichému příchodu hraběte; ale nebyla nikterak překvapena.

Za to hrabě byl poněkud na rozpacích. Ví-li Renata, že tu již chvilku stál a ji pozoroval. A musil přemoci duševní rozruch, který ho tak opanoval a na chvíli přemohl. Tvář jeho nabyla zase prvotního klidu a ve zraku pohasl vášnivý záblesk. Ptal se klidně po hraběnce, dokládaje, že ji tu mínil zastihnouti. Renata odvětila, že sama na ni čeká, a že zajisté přijde co nevidět. Hrabě Chamaré ptal se slečny Těmínovy na zdraví. Děkovala dodávajíc:

»Ranní procházka mne valně občerstvila. Bolení hlavy mne úplně přešlo. Vzduch byl dnes zvláště čistý a svěží, a tam nahoře nad to panoval takový klid —«

»Aj, došla jste tedy nahoru, až na hrad?«

»Ano, líbí se mi tam.«

»Zvláštní místo, tajemná půda!« Chladný pohled hraběte zase pojednou nabýval živějšího výrazu a lesku. »A osudná,« dodal. »Myslíte zajisté na mou práci a na můj podnik. Ano — víte-li, že vy jste mně rozhodně v tom utvrdila? Kdybych dnes ráno na hrad si byl zašel, byl bych se tam s vámi po druhé setkal. Stála jste na kameni nahoře v palácovém nádvoří.«

»Stanula jsem tam opravdu; ale jak, pane hrabě, to víte?«

»Dnes? To nevím, ale tenkráte, když jsem vás poprvé tam viděl —«

»Kde to bylo? Věru, nepamatuji se, že bych —«

»Bylo to před mnoha, před dvacíti lety.«

Mladou šlechtičnu opustil klid. Nedlouho na zámku meškala, nikdy před tím zdejší krajiny ani okem nespatřila, a hrabě praví, že před lety se spolu na hradě setkali! Před dvacíti lety! Tenkráte ještě ani nebyla na světě. Proto užasla a vzhlédla ku hra-

běti — a již nemohla pohledu svého od jeho tváře odvrátiti. V posledním zásvitu denním nebylo rysů její určitě pozorovati; ale pohled jeho, neobyčejné hloubky a výrazu ji upoutal. Nemohla se od něho odvrátiti; pozachvěla se, jako by strachem, a zároveň opanovala ji zvědavost, jíž nebylo možná odolati. Cítila jen ten pohled, jenž jako by do jejího vnitra vnikal.

Netázala se, nemohla hned promluviti; čekala na jeho vysvětlení.

»Od chlapectví býval jsem nahoře,« mluvil hrabě. »Přečasto vycházel jsem na hrad, jenž mne divnou, neodolatelnou mocí k sobě poutal a vábil. Znal jsem všechny místnosti, ale znova a znova mne vábily památky dávných věků. Bloudil jsem rozvalinami, nebo sedal jsem mezi starými zdmi, toužil jsem hloub do tajemného lůna hory, o němž tolik bylo slýcháno. — Před dvacíti lety jsem přišel na hrad jednou za horkého letního dne v poledne. V rozvalinách vládlo hluboké, mrtvé ticho, nikde nebylo človíčka. Tenkráte ještě nebylo habitace ani poustevníků. Vešel jsem do palácového nádvoří a sotva že jsem vkročil branou staré věže, spatřil jsem mladou sličnou dívku —«

Hrabě hleděl před se, jako by na onu dívku se díval. Vzpomínka ta živě ho zajala, že, jak se zdálo, na vše kolem zapomněl.

Renata stála jako okouzlena, tiše a poslouchala napjatě.

Svit denní v komnatě pohasl, příjemné zášeří se kolem uložilo. Jen Renata v okně stojíc stála v polosvětle; tváře hraběte však určitě neviděla. Nepozorovala, že temné líce až po bělostnou vlásenku se zardělo. Hlas jeho zněl v tu chvíli podivně, nějak tajemně.

»Stanul jsem u vybité brány jako přimražen,« pokračoval. »Zjev mladé té dívky velice mne překvapil. Stála tu v jakémsi volném, bělavém rouše, hledíc před se upřeným zrakem. Později teprve mne napadlo, že dívala se směrem k onomu rohu, na němž je záhadný nápis. Ale tenkráte, když jsem ji zahlédl, jsem si toho nevšiml. Mne jen líce onoho libého zjevu upoutalo. Léta minula od těch dob, nevím už dobře a dopodrobna, jak byla oděna, ale obraz té tváře z duše se mi nevytratil — a nevymizí!«

Hrabě Chamaré se na okamžik zamlčel.

»Nevytratil, ale nad obyčej určitě v mysli obživl, když jsem vás, slečno, poprvé spatřil —«

»Nemožná — a kdo byla ona?« Tázala se tichým, jako stísněným hlasem Těmínová.

»Nevím — Zjev.«

»A vícekráte jste ho nespatřil?«

»Po tom dni několikráte, ale vždy jen v poledne.«

»A nepromluvila?«

»Nikdy. Já z počátku byl tak udiven, že mi ani nepřipadlo, abych ji oslovil, až po čtvrté, když jsem ji zahlédl, učinil jsem tak. Ale jakmile první zvuk se ozval, zjev se rozplynul, zmizel rázem, jako by do země zapadl, a mně bylo, jako bych prohlédl ze sna. A přece jsem bděl.«

Hrabě postoupil bezděky do předu.

Renata sebou hnula, a bylo jí, jako by měla ustoupiti. Než nebyla s to. Tíseň, nevole jakási padla jí na prsa; nemohla promluvit, a jen sledovala zrakem hraběte, jehož pohled ji ovládal. Takhle ho dosud nikdy neviděla.

Cítila temně, jak by ráda byla, kdyby přišla hraběnka. Kdež se jen omeškala?

»Prosím vás,« mluvil hrabě, když byl na okamžik se zamlčel, tónem laskavým a důvěrným, jak nemíval ve zvyku; »nikomu jsem toho nesvěřil; zachovejte všecko, prosím, v tajnosti — vy však — dnes jste mne tak živě připamatovala — vaše líbezná tvář a ten váš pohled —« .Hrabě již nemluvil plynně jako s počátku, ale zamlkaje se a temnějším hlasem, na němž bylo znáti chvění.

Renatu napadala úzkost. Hrabě již stanul na blízku, viděla mu do očí, jež na ní neodvratně tkvěly. Pohlédla ku dveřím, jako by někdo měl přijíti a jí v té situaci uvolnit — a hle! Otevřely se, a jimi vešel — abbé Steydel.

Hrabě to hned nezpozoroval.

Jesuita spatřiv Renatu s hrabětem, byl patrně překvapen. Kolem tenkých rtů mu zaškublo, oči překmitly se z koutka do koutka, ale pak zase nabylo líce klidu.

Že Renata se po dveřích ohlédla, i hrabě tam se podíval. Spatřiv abbéa, zachmuřil se. Byl ještě tak vzrušen, že nemohl ihned promluviti.

Abbé oznamoval hladkým svým způsobem, že přišel pro slečnu z Těmic. Paní hraběnka se rozhodla, že nepřijde do salonu, ale že zůstane v pokojích, kamž také měl abbé slečnu doprovoditi. Zároveň prý poslala pro pana hraběte, myslíc, že meškâ ve svých pokojích.

»A my zde čekali. Pojďme!« Ozval se hrabě.

To už byl jiný hlas.

Poslední vykročil abbé, jenž ve dveřích na okamžik stanuv, salonem se hbitě rozhlédl, jako by se chtěl dobře přesvědčit o místě a okolnostech neočekávané situace.

Šli korridorem; ani hrabě ani slečna z Těmic nepromluvili. Abbé prohodil několik slov, na která

sám nemyslil, neboť dosud znělo mu v uších: »— tvář a ten váš pohled —«

* * *

Společnost dnes u hraběnky dlouho nepomeškala. Nejprve sám hrabě se vzchopil, pak abbé se poroučel, jen slečna z Těmic ještě zůstala, poněvadž ji hraběnka pozdržela. Někdy sličná, nyní však valně odkvetlá paní chladného, neveselého výrazu ve přibledlém, suchém líci, zpozorovala, že Renata je nějak málomluvnější; myslila však, že příčina toho ještě choroba, která slečnu dnes ráno stihla.

Jsouc konečně volná, chvátala Renata do své komnaty. Ó jak byla ráda, když i komorná odešla, a ona o samotě, v klidném svém zákoutí se ocitla, sama, nestřežena, nenucena, aby po chuti jiným se tvářila.

Uvolnilo se jí tu, avšak tíseň od ní neustoupila. Jako dusný mrak tížil ji výstup v saloně. Byla ještě mladičká, trpká však zkušenost jí nahradila několik let, ovšem ne zadarmo, nýbrž za mnohou trýzeň jemného srdce. Renata shasivši světla na dvouramenném svícnu u lože, ulehla, ale nespala.

V mysli své zašla zas, ač nerada, vzpírajíc se do salonu. Viděla hraběte, jeho divně planoucí oči, slyšela jeho hlas se zachvívající — Cítila se nešťastnou. Oh, bědného toho postavení! Trudných těch poměrův!

Bylo jí teskno.

Vymlouvala si vše, a přece nezmizela tíseň a za chvilku ozval se tmavou komnatou tichý, avšak usedavý pláč. —

* * *

Jen abbé se odebral spokojeně na lože.

Přemýšlel o tom, co v saloně zahlédl i zaslechl. Pro něj toho bylo až dost; měl dobrý základ k dalším kombinacím a domněnkám. Sám sobě se v duchu usmál. Ach, že dosud ničeho si nevšiml! Jak se dovedl hrabě tajiti! A mýliti se dnes, toť nemožná, vždyť všecko tak pravdě podobno! Hraběnka už dávno uvadla a hrabě dosud muž jarý, pln ohně. — Abbé se spokojeně na lože ukládal.

Byl z lidí, kteří v duchu se radují, zamíří-li člověk zaslepeně v záhubnou síť. Buď se baví, prostě jej pozorují jako mouchu v pavučině, buď se těší, že poklesek jeho ukázal jim zbraň, kterou by ve vhodný čas proti němu mohli namířiti. Abbé pocítil obojí tuto démonickou radost. Nepřipadlo mu, aby z lidského soucitu napomenul, varoval. Jen jednu starost měl.

Jak slečna z Těmic? Ví-li o všem, je-li srozuměna? Zevnějšek, chování, všecko tomu odporovalo. Ale abbé nevěřil ničemu.

XI.

Tou dobou seděl starý Bartodějský v rohu lipového stolu, čistě vydrhnutého. Vedle v černém dřevěném svícnu hořela borová louč, jejíž míhavé, zarudlé světlo padalo na knihu »Praxis«, kterou dnes ráno si z »modlivého dolu« přinesl.

Domnívalť se právem, že po včerejší visitaci bude míti za dlouhý čas pokoj. Frantina byla venku a zavírala okenice květy a hvězdami pomalované. Vstoupivši do světnice nejprve na otce pohlédla. Dosud tak! Sedí nad knihou, ale nečte. Hledí pod se, přemýšlí, ale

o čem? Od té doby, co na úsvitě se z »modlivého dolu« vrátil, je tak málomluvný a zamyšlený.

Lekala se, že Václavu se něco přihodilo. Ptala se, otec však ji upokojil, že je zdráv a vesel.

Otec nebyl mrzut, o něčem jen přemýšlí. Lépe ho tedy nechati. Usedla na lavici k velikým, tmavým kamnům. Nachýlila poněkud hlavu do týlu — a již sama uvázla v myšlénkách, a to hluboko. Neslyšela ani, jak vítr chvílemi okenicí potřásá, jak do ní ob čas šlehá suchým keřem angreštovým pod okny rostoucím; hukot ve stromech a u chalupy zněl jí temno, jako zdaleka.

Všaktě se těšila, že tento čas bude Václava častěji vídati. Jindy tu pobyl den, dva, skoro nikdy déle, teď však delší čas musí tu zůstati, poněvadž ho v okolí všude stíhají. Ovšem bude tam v tom pustém, osamělém sklepení, než přece mu tam líp než u vězení nebo na útěku v pustých lesích. A ona ho častěji uvidí — zejtra zas. —

»Frantino!«

Trhla sebou. Ruka, která lysé čelo otcovo zakrývala, položila se na stůl, a děvče uzřelo v plném světle vráskovitou, vážnou otcovu tvář. Vzhlížel k ní — pohledu tomu nerozuměla. Vstala.

»Pojď blíž.«

Mluvil klidně, nicméně tušila, že se něco stalo. Ne nadarmo tak od rána —

»Poslyš, buď upřímná jako vždycky, mluv pravdu a neohlížej se, bude-li tobě nebo mně vhod. Pravda je trpké, ale zdravé koření.«

Fána z široka oči otevřela. Divila se.

»Máš-li Václava Horákova ráda, myslím si. Řekni jen, klamu-li se —«

Hleděl zase do stolu. Jen oka mžikem podíval sena dceru a viděl, jak jí líce vzplanulo. Odvrátil zase pohled. Mlčel, čekal: Frantina nepromluvila.

»On tebe také a chce tě. Říkal o tebe. Nebráním, ale to víš, že tady zůstat nesmí. Musila bys s ním. Já tady zůstanu, musím tu zůstat. Na to se neohlížej. Pán Bůh vám požehná. Teď jsem ti řekl všecko; jdi ležet, a zejtra mně povíš, jak myslíš.« Než Frantina se vzpamatovala a slovo promluvila, vstal a sklapnuv knihu, odešel do komory.

* * *

Neklidná noc, plná podivných i děsivých snů, minula.

Slečna z Těmic pozdě usnula, záhy se probudila; cit tísně a nespokojenosti ji neopustil. Co ve snu různo přetvořené ji soužilo, nyní v pravé své podobě před ní stanulo. Ale s jitrem sil a rozhodnosti přibylo.

Ustanovila se, že bude se přemáhati, že bude pokud možná zdrželivou, opatrnou, ač již včera, když na loži o všem přemýšlela, sama sobě doznala, že ničím ve svém chování nezavdala té nejmenší příčiny, aby hrabě mohl tak mluviti jako včera.

A jak dále? Jak, kdyby se nemýlila, a hrabě určitěji promluvil?

I na to již pomyslila a v nitru svém pevně se rozhodla. Odešla ke snídaní. Hrabě vždy s hraběnkou snídával, dnes však nepřišel. Renata si oddechla, byla však v domnění svém ještě více utvrzena.

V poledne pak, když s hraběnkou vstoupila do jídelny, stál již hrabě u okna a hleděl ven. Renata bezděky sklopila oči, ale vstupujíc postřehla pátravý pohled hraběte.

*

Stolovali jako jindy, hrabě byl klidný, o něco hovornější, než míval v obyčeji. Za to slečna z Těmic méně se rozmluvy účastnila. Hrabě brzo vstal ode stolu, oznamuje manželce, že zůstane dnes doma, poněvadž má důležitou práci.

Odpoledne bylo jasné, slunce svítilo, že však poněkud vítr vál, neopustila hraběnka pokoj; za to slečna z Těmic chystala se na procházku.

Sestupujíc v jízdeckém obleku se schodů potkala abbéa Steydla. Stanul, pozdravil, pak se dále ubíral.

Proč jí přišel do cesty?

Zdálo se jí, že se na ni zpytavě, ostře podíval. On snad včera slyšel! Slyšel-li opravdu — Renata nemálo se lekla, když si vzpomněla, že musí ještě před vánocemi k němu ku zpovědi!

Znala již jeho zpovědi — od každé vstávala majíc čelo potem zroseno, jsouc duševně zemdlena, znepokojena. A což tentokráte! Raději půjde ke starému panu faráři. Hraběnka však nedovolí!

Renata vyjela ze zámku. Teprve když svěží vzduch jí líce ovanul a větřík vzdul závoj na jízdeckém třírohém kloboučku, probrala se ze svých neveselých myšlének, a chopivši se pevněji krásně pracované uzdy, pobídla svého bělouše do rychlejšího kroku.

Potštejnští nejednou viděli zámeckou slečnu na koni, a přece zase přiskakovali k oknům a ven. na zásep vybíhali, aby na mladou jezdkyni se podívali.

I hrabě, když pod okny dusot koňský uslyšel, kvapně vstal od psacího stolu a přistoupil k oknu. Jak pozorně a jak dlouho ven se díval! —

Zrak jeho stíhal mladou štíhlou jezdkyni, útlých boků, přibledlé, líbezné tváře, stíhal ji žádostivým zrakem, až zmizela.

Pak ještě zůstal u okna; hleděl před se a zamyšlen. Zatím už Renata z městečka vyjela a dala se ven do pole. Jízdný sluha opodál za ní jedoucí, se tomu divil, proč slečna dnes místo sjízdnější silnice dala se polní cestou.

Sama to nevěděla; hledala bezděky samotu.

* * *

Tím časem vyskočil Václav Horák z lože v podzemní své skrýši. Sedě právě přemýšlel, jak je mrzuto samotnému tak dlouho a nečinně tu meškati. Jak už Frantinu dlouho neviděl, a ví-li už, o čem s otcem rozmlouvali, a ví-li, jak rozhodla? Přijde-li, kdy ji uvidí?

V tom zdálo se mu, že ho někdo volá. Vyskočil a naslouchal. A slyš, temně ozvalo se jeho jméno — to je venku. Vyběhl po schodech nahoru, otevřel tiše a opatrně dvéře. Proud chladného vzduchu mu ovanul líce. Kámen je tedy otevřen a v tom hle — —

»Václave, Václave!« Toť ona, to Frantina! Rychle zamknuv za sebou bral se nízkou chodbou k otvoru, kdež kámen byl opravdu otevřen. V šeru poznal, že tu stojí Frantina. Ptal se jí, má-li jí posvítit.

»Nepůjdu tam. Pojď ty ven.«

Vyšed, stanul proti dívce a podal jí ruku.

»Zavři kámen,« pamatovala.

»Vždyť tu jsme; ale dobře, podíváme se trochu na světlo. Však se mi v ustavičné tmě už stýská.«

Frantina okamžik se rozmýšlela, ale pak připamatovavši sobě, že cestou ani živé duše nepotkala, že všude do kola ticho, svolila. Vystoupili z rozvaliny ven, ale nedaleko; byli pod širým nebem,

stáli ve stínu stromů, jejichž haluze nad hlavou jim šuměly.

Václav opíraje se o kmen staré, hladké jedle, hleděl na dívku, jež jako by bývalé smělosti pozbyla, jak nejistě před ním stála.

Chvilku mlčeli, až Václav začal, a to přímo, o jádru.

»Viď, že jste doma mluvili, že ti táta pověděl, o čem my jsme tu hovořili.«

»Pověděl.«

»A teď mě jdeš říct. Františko, nežli povíš, ať už to bude s námi tak nebo onak, jedno bych rád věděl, a to jen od tebe, na to mně odpověz —«

Vzhlédla k němu, čekala.

»Kdyby nebylo žádných překážek, kdybych tu mohl být —« za řeči odstoupiv od stromu, chopil se bezděky dívčiny ruky, »chtěla bys mne, Františko?«

»Chtěla!« odvětila bez rozmyšlení, rozhodně a srdečně. Že tak opravdu myslí a také cítí, pověděl nejen hlas, ale také oči i všecko zarděvší se líce.

Václav chopiv se její rukou, přistoupil až k ní a pravil:

»Toho jsem si žádal, Františko. Teď mám jistotu a jsem spokojenější. Kdybys byla svobodna, řekl bych ti, pojď zrovna se mnou. Bylo by nám dobře — matka má na tebe čeká a s radostí by tě přijala. Otec tobě nebrání —«

»Nebrání, ale vím, jak těžko mně to říkal, a vím, jak mu bude. Sám a sám, považ. Oka jsem starostí nezamhouřila — sem a tam přemýšlela — a přece — není rady —«

»Nenutím tebe, abys hned šla, vím, není možná, a co bys teď zkusila! Přijdu po druhé a pak se zeptám; teď mi jenom slib, že budeš mou, že budeš mně věrnou nevěstou.«

»Budu, slibuju!« řekla pevně, ale bylo znáti, že se jí třese hlas. Zachvěla se pak, avšak nebránila, když Václav ji k sobě přivinul a políbil jí čelo i rty.

Slib jejich nestal se, jak bývá, v milostné, vášnivé zanícenosti, jež neuvažuje, nikam neprohlédá, hory doly slibuje i přísahá a pak rovněž tak snadno, jak byla slibovala, ruší a zapomíná. U mladých těchto lidí nebylo bouřlivosti. Ač v hloubi srdce svého byli vzrušeni, nezapomínali na vážnost té chvíle. Bylo to povahou, více však přísným vychováním. Oba měli manželství za svazek posvátný, oba byli si vědomi, jak vážný to skutek v životě lidském — a proto, ač šťastni a pohnuti, byli přece vážni. Snad to bylo také tím, že v tu chvíli, kdy sobě svatosvatě slíbili, že po všecken život budou věrně pospolu, padl do duše jejich stín nastávajícího rozloučení, ač právě na ně nemyslili.

Bylo jim blaze; každý z nich měl přesvědčení, že jeden druhého nikdy neopustí, že každý z nich bude míti věrného průvodce, na kterého se možná spolehnouti, vždy i v čas největšího protivenství a opuštěnosti, že ho bude míti povždy, dokud nepodlehne všemocné smrti.

Paprsek zimního sluce šlehl »modlivým dolem«.

Lesové se vyjasnili, a z lůna jejich vzezvučel táhlý povzdech, který se rozletěl v šíř i v dál.

Václav políbiv svou nevěstu nepustil její rukou, sotva že pak slovo pronesl, umlkl rázem.

Ozvalať se stranou v lese střelná rána. Oba se kvapně ohlédli; v tom již také postavila se dcera Bartodějského před svého ženicha a žádala ho rychlými, stlumenějšími slovy, všecka vzrušená, aby hned pospíšil do vnitř. On však uhnul se za jedli a tázal se, jde-li někdo, vidí-li někoho.

»Jde.«

»A viděl mne?«

»Sotva.«

»Nestane se ti nic, Frantino?«

Ohlédla se a usmála.

»Jen jdi, už jdi. O mne se neboj.«

Mluvila přesvědčivě, bylo zřejmo, že se opravdu nebojí. Tu teprve Václav sehnuv se vklouzl od jedle do blízkých, vybitých dveří a zmizel hned po tom pod hustou křovinou na schodech, vedoucích do temné hlubiny. —

Tam však neodvalil kámen, aniž vklouzl do bezpečného úkrytu, ale zůstal v temnotě na schodech, do prvního sklepení vedoucích, ke zdi se přitiskl a naslouchal.

Nedalo mu, chtěl se přesvědčiti, je-li Frantina opravdu tak jista. Čekal tu, aby jí, kdyby bylo nutno, mohl na pomoc přispěti. Stál tak hodnou chvíli, avšak nic podezřelého neslyšel. Zdálo se mu sice, jako by hlasy zavzněly, ale pak zanikly. Patrně Frantina odešla. Čekal, naslouchal ještě hodnou chvíli a pak teprve sestoupil a protáhl se do chodby.

Frantina opravdu od rozvaliny poodešla; nebyla tak jista, jak pravila a jak jí Václav uvěřil. Šla k dubům a mířila k lesu, jako by se domů ubírala. V tom ji však zavolal ten, kteréhož prve s protější strany z lesa vyšedšího zahlédla.

Byl to Tomáš Celerů.

Frantina zastavila se teprve za chvilku, když byla značný kus od rozvaliny. Učinila tak schválně. Zahlédnul-li Tomáš Václava?

Ač opak toho řekla svému ženichovi, přece tomu dost nevěřila. Stála, čekala — na oko klidná a pevná; a již také hleděl jí tváří v tvář dotěrný galán, Tomáš Celerčin, divně se usmívaje.

Jen náhodou se ocitl v »modlivém dolu«.

Vyšel si odpoledne na toulku ku Kubištům, řezníkovi, kdež, jak včera zaslechl, měli dnes porážeti. Tomáš se na porážku rád díval; u Kubištů již nejednu hodinku při ní prolelkoval.

Dnes však tam ani nedošel. Zaslechl cestou, že ze zámku šli na hon, a ten mu byl ještě milejším nežli krvavá porážka.

Bývalať nejkrásnější jeho sen a tužba, aby měl pušku a směl borem se toulati. Bylo to přání za těch časův a za jeho poměrů skoro nesplnitelné. Šetrná matka sotva by mu dala na pušku, a kdyby ji měl, což by mu byla na plat? Leda že by chtěl v noci vycházeti a pytlačit. — Však už nejednou na to pomýšlel, aby ze špejcharu matčina nějakého »tchoře« odnesl a za stržené u žida peníze aby si tajně ručnici koupil. Prozatím bylo mdlou náhradou panské jeho chuti, že účastníval se honeb jako dobrovolný honec. Proto dnes, jak cestou ke Kubištům se dověděl, že zámečtí honí, zamířil ihned k lesu.

Nevěděl, kde jsou, avšak domýšleje se, že nejsou v »komoře«, zamířil k »modlivému dolu«. Vstoupil tam, když právě střelná rána zahučela. Stanul ihned naslouchaje a se rozhlížeje; v tom také padl jeho zrak na pustý, vybitý dům mezi tmavými jedlemi.

Setkal se tam s Frantinou. Stanul proti ní, pošoupl svou vydrovici s modrým dýnkem, vyňal z úst svou krátkou dýmku a promluvil:

»Tos se lekla, co?«

»Kdo ví, proč. Ty nejspíše teď tuze rád strašíš. No, dnes není taková zima, a také bych tě neměla kam pozvat —« a Frantina se usmívala.

Ona ví, starý jí pověděl, že u nich obcházel. A ten její smích!

»To mám za všechno. Jdu samou noc v zimě až k vám, abych tě jen uviděl, a mám za to jen útržek a smích.«

»Cos mně chtěl?« a pořád se ještě usmívala. Nebylo jí do opravdy do smíchu, poněvadž neměla jistoty.

»Však ty víš —«

»A teď jsi šel také, abys mne jen uviděl?«

»Toť. Věděl jsem, že teď ráda chodíš do lesa, arci ne sama —«

»Tomáši, pozor na řeč!«

»Oho, což nešlas do lesa s nějakým mužským, na večer, když jsem byl u vás u chalupy?«

Frantina se usmála.

»Jen se směj — a povím ti, kdo to byl. Ten, co ho honili, šel s tebou, však já vím, že jste ho schovali —« Mladému Celerovi zablesklo v očích, neboť zpozoroval, že Frantinou to za těchto slov trhlo, že se nad nimi zarazila. To jej utvrdilo v podezření, které v něm matka vzbudila.

Než Bartodějského dcera se vzpamatovala.

»Ale, ty slídile, jak to víš? Byl's u chalupy, tatík tě stihl, nezapřeš, a zároveň víš, co se v lese dálo —«

»Hm, vím. A co pak teď tu děláš? Co pak tam v té poustevně?« Tomáš přistoupil blíže k Frantině.

»Proč mne špehuješ?« ptala se přísně.

»Protože máš divné spády!«

Frantina živě sebou hnula.

»Ty o spádech nemluv, kdož ví, kdo je má!«

Líce se jí zardělo, oči zahořely. Ten hněv jí slušel.

Tomáš chtěl se její ruky chopiti.

»Dej pokoj, kliď se!« zvolala všecka popuzená jeho drzostí. Jak prudce pravici vztáhla, uvolnil se jí

šátek, jenž nyní zůstav na levém rameni, dolů visel. Tím bylo volně viděti štíhlou její vnadnou postavu.

Odpor její Tomáše podrážděl, a jako by jiskra vpadla do jeho nitra a je všecko zažehla. Žhavý proud projel mu tělem, až mu každá žilka zahrála. Podrážděnost hněvu zmizela. Přiskočil k Frantině a chopil ji z nenadání za ruku a kolem pasu. Oči mu svítily, byl všecek zarudlý. Chtěl ji k sobě přivinout a políbiti. Nevykřikla, bránila se. Ale Tomáš byl vášní slepý a zuřivý.

V ten okamžik vyjela na pokraj lesa slečna z Těmic. Jak se rozhledla »modlivým dolem«, spatřila ihned před sebou na konci mýtiny zápas statné dívky s neurvalcem.

Okamžik na ně hleděla, pak pobídla pojednou svého bělouše, jenž se pustil cválem přes omrzlou trávu i mech. Prve však, než tam dojela, aby Frantině přispěla, přikvapila tam jiná pomoc.

Zápas dál se na pokraji lesa. Odtud kvapným krokem vykročil mladý muž v loveckém klobouku a vysokých soukenných gamaších. Na ramenou měl pušku.

Ostrým hlasem obořiv se na Tomáše, chytil ho za rameno a jedním trhnutím smýkl jím a tak osvobodil Frantinu, jež všecka zardělá jako brunátná růže, zmatená, sbírala spadlou loktuši. Vděčně pohlédla na svého ochránce, jenž ohromenému Tomáši kázal, aby se ihned odtud klidil.

Synek byl nejprve všecek jako zpitomělý, ale pak v něm stud i zlost zakypěly, a byl by se snad svým způsobem na odpor odvážil. Když však zaslechnuv dusot koňský se obrátil a zámeckou slečnu spatřil, ta tam byla jeho smělost, a bez odkladu, hledě do země, klidil se odtud.

»Pán doktor mne předešel —« promluvila Renata, koně svého zarazivši.

Kamenický se uklonil.

»Nebudeš se teď báti?« tázala se slečna vlídně Frantiny.

»Milosti, nebudu —« odtušilo děvče, již se vzpamatovavši. »On se již neodváží — a pak budu již připravena.«

»Odkud jsi a čí?«

»Z městečka — Bartodějského —«

Jak to jméno řekla, slečna i doktor bystřeji, s jakýmsi účastenstvím se na ni podívali.

»Toho, jenž má za řekou samotu?« otázal se doktor.

Frantina přisvědčila a na další otázku Kamenického udala také jméno Tomášovo.

»Co jsi tu dělala, a co ten chlapík?« tázal se Kamenický.

Frantina mlčela. Co měla říci?

»Nechte ji, pane doktore, je polekána,« přimlouvala se slečna.

Frantina uslyševši slovo doktor, rychle zvedla sklopenou hlavu a podívala se na Kamenického. Zase on! Minule Václavovi, teď opět jí pomohl! Chtěla mu děkovati i zámecké slečně, on však se jen usmál a vlídně ji vybídl, aby s pokojem odešla. Renata chtěla jí penízem podarovati, prve však než tak mohla učiniti, zmizela Frantina mezi stromy a v šeru lesním. —

Kamenický myslil, že slečna nyní odjede. Ona však zírala chvilku zamyšleně do lesa, jako by Frantinu stopovala, pak se pojednou k němu obrátila.

»Znal jste, pane doktore, onu dívku?« otázala se Kamenického, jenž blíže přistoupiv odpověděl, že ji dnes poprvé viděl.

»Však o jejím otci jsem už slyšel,« dodal.

»A také jste se jeho i souvěrců jeho horlivě ujímal.«

Kamenický vzhlédl ku slečně. Stín přelétl jeho líce. Byl překvapen. Avšak Renata klidně ta slova pronesši zůstala klidnou. Kamenický v ten okamžik sobě připomenuv, co byl přítel kaplan o ní pověděl, že je bez toho v moci abbéově, v duchu se zamrzel pro ta slova. Zdálo se mu jako výčitkou, proto kvapně odpověděl:

»Ano, rozmlouval jsem včera v rozvalinách s přítelem o jinověrcích a pověděl jsem upřímně své mínění.« Aniž o tom věděl, zněl ton těchto slov ostřeji. Renata však jako prve mírným, lahodným hlasem odvětila:

»Ano, slyšela jsem vás, ovšem že bezděky. Avšak slyšela jsem ještě více —« Tu zamlknuvši se nachýlila poněkud hlavu, a prve než doktor promluvil, začala opět:

»Vy nejen slovy, ale též skutky se jich ujímáte. Nevíte, co se stalo s emigrantem, kterého nedávno stíhali?« Hlas její zněl určitěji.

Kamenický sebou živěji hnul, avšak opanovav se pravil:

»Račte prominouti, o emigrantovi jsem ovšem slyšel, avšak unikl-li, nebo co s ním se stalo, o tom nemám nižádné vědomosti.«

»Ani jste ho neviděl?«

Kamenický se zarděl. Co tím myslí? Bez rozmýšlení, pevně odpověděl: »Viděl.«

»A pomohl jste mu.«

»Tak jest, pomohl. Ale račte dovolit, abych se směl otázati, jak —«

»Jak já to vím? Povím vám, a pramen, z něhož jsem čerpala, budiž vám zároveň upozorněním. Pan

abbé vypravoval paní hraběnce, jak jste jel sem, jak jste dragonovi cestu zmátl, a tak emigranta zachránil. Ostatní už pochopíte, a víte, co činit.«

Překvapený doktor chtěl živě poděkovat, avšak slečna z Těmic uhodila zlehka drobnou ručkou lesklou šíji svého koně, jenž na to znamení hned se dal do klusu. Doktor jen zahlédl, jak slečna vlídně hlavou pokynula. Již se obrátila, zajíždí na široký stezník — teď vjela do lesa. Ještě klobouček a závoj mihl se haluzemi — pak ani vidu ani slechu.

Kamenický stál chvilku, hledě v tu stranu, kterou slečna zmizela, načež obrátiv se zašel do lesa.

Jsa přítelem lovu rád přijal dnes vyzvání lesního, jenž jej odpoledne na vycházku do lesa vybídl.

V lese však jdouce za zvěří rozešli se a Kamenický místa neznalý, odbočil příliš, až dostal se na pokraj »modlivého dolu«, kdež uviděl zápas Františčin s Tomášem a tu také se slečnou z Těmic se setkal. —

Zatím, co ještě stál a za ní ujíždějící hleděl, ozvala se v lese střelná rána, která doktora na lov připomenula. On však nedbaje, nezamířil zpět, aby druha vyhledal, ale domů zabočil, bera se směrem, kterým Renata se dala.

Měl o čem přemýšleti.

Jak se zmýlil! Ale kdož by se byl nadál!

Myslil, že je pravou vychovankou Steydlovou, a hle, ona před ním varuje! Jak jí křivdil!

Myslil si, že v rozvalinách naslouchala, a pak snad abbéovi pověděla. Ona sice naslouchala, ale souhlasí. Ano, proč by jinak ho varovala, proč by mu vše povídala?

A jak ten abbé, jak ten se všeho dověděl?

Doktor dlouho nepřemýšlel, dlouho nehádal. Měltě jenom jediného svědka, a to byl Pivnička kočí. A ten

z hlouposti, nebo zúmyslně někde pověděl, nebo přímo abbéovi. To vše bylo pravda a doktor dobře hádal, jen to nevěděl, že Vavřínek předříkávač dlouho sedal s Pivničkou u korbele, a to jen proto, aby na něm něco nového vytáhl, čím by se mohl »jemnostpánu« abbéovi zavděčiti. Z několika slov, jež jesuita prohodil, poznal chytrý předříkávač, že nový doktor není u Steydla ve přílišné lásce. Aby se mu zachlebil, všímal si proto Pivničky, jenž neměl vlastně určité služby. On ve všem vypomáhal; nyní většinou byl sluhou mladého lékaře. Pivnička byl lstivý a proto o příhodě s emigrantem mlčel, čekaje, až by se mu dobře hodila. Nemyslil ještě o tom pověděti, ale Vavřínek vzal ho za slabinu.

U korbele mu rozvázal jazyk, vyzvídal — a tu asi ve třetím posezení podařilo se mu Pivničku tak zmotati, že on zapomenuv na lstivé, obojetné své vytáčky, dosti nepokrytě pověděl, co se stalo; co nedopověděl a jen naznačil, to Vavřínek a pak abbé snadno sobě doplnili.

Kamenický se toho nezalekl — ba vlastně byl tomu v tento okamžik rád. Škoda, že neviděl abbéa oné chvíle, když o hrozném tom činu se dověděl. Ten se asi žlučil!

A zase vrátil se v myšlénkách ku slečně z Těmic. Toť věru s ní zajímavo, překvapující. Kdyby tak abbé nebo hraběnka věděli, že slečna je tak svobodomyslná, že tak přeje toleranci náboženské!

Jak v té společnosti nabyla takových názorů? Však odtud jich zajisté nemá, ale že se jim nestala nevěrnou, že se dovedla tak přemáhati! Jak jí Rokyta i on křivdil! Toť věru dívka vzácné síly a nevšední povahy.

Kamenický mohl se jen domýšleti, jen tušiti. Přítel kaplan málo o ní věděl, a málo pověděl.

Otec, zchudlý šlechtic ve státní službě, zajisté úředník ještě ze staré školy — ten že by dceru v takových názorech vychoval? Toť skoro k neuvěření.

Pak se Kamenický v duchu sám sobě usmál. Jak se rozohnil! Jak určitě o zásadách slečniných myslí. Vždyť nic neřekla, mínění své přímo na jevo nedala. Ale varovala před abbém.

Snad mu nepřeje, snad jen ze ženského nějakého rozmaru tak jednala. Ať je jakkoliv, zajímavý to zjev a bude zajímavo ji pozorovati, studovati, aby nabyl jistoty. — —

Na večer přišel k doktorovi pater Rokyta, žádaje rozmarně, aby mu přítel svou kořist z lovu ukázal.

Kamenický mu nepověděl, o čem se slečnou z Těmic mluvil, nezatajil však, že s ní a za jakou příčinou se shledal.

Když dopověděl, zakroutil kaplan hlavou a polo vážně a polo žertovně pravil:

»Brachu milá, zle dopadneš. Sáhnul jsi na jedináčka Celerčina a za to se dostaneš na její mlýn!«

A vypravoval mu o Celerce.

Doktor se pranic nezarazil a všecku tu záležitost odbyl žertem.

Když kaplan odešel, přitáhl měkké křeslo blíže ke kamnům, kdež na stolku hořela lampa, a vytáhnuv knihu z kufru, jenž byl abbéovi pro svůj obsah tak podezřelým, jal se čísti. Však dnes ho čtení tak neupoutalo. Sotva že začal, zamyslil se. Znova vzpomínal na lesní událost a teď mu také připadlo, nač byl před tím nevzpomněl, že slečna hovoříc s ním, výhradně českého jazyka užívala. Však to se mu jen zakmitlo. Zajisté nečinila tak zúmyslně.

* * *

Jak pater Rokyta předpověděl, tak se stalo.

Doktor Kamenický dostal se Celerce na mlýn. Hned, jak přijel, vyzvídala všechno o něm a vypravovala záhy všelijaké věci, o kterých ani sám Kamenický nevěděl. Jí málo kdo vyhověl, než nový doktor nad očekávání všech upadl příliš záhy v její nemilost.

Nezamlčelť, rozumí se, Vavřínek, co pan abbé o něm prohodil, a již to dostačilo, aby Celerka nepříznivě o doktorovi smýšlela a mluvila, ač ho jinak zevrubněji neznala. Také tím ji popudil, že k vůli němu se znova s Votavou rozkmotřila. Zamilovaný vdovec, jak Celerka na jisto čekala, přišel sám a domlouval se. Vdovička přijala smíření, ale ještě za toho prvního sblížení se stala srážka.

Celerka totiž zmínila se za hovoru nechvalně o Kamenickém, dokládajíc se slovy Vavřínkovými.

Votava však, jemuž se Kamenický zalíbil, zastal se ho, a to tím rozhodněji, poněvadž Celerka odkazovala se na výpovědi sokovy.

Tak se ve zlém rozešli.

A teď přišel Tomášek a stěžoval si, jak doktor ho před zámeckou slečnou ponížil a ztrestal pro nic a za nic. Ovšem měl Tomáš dost těžkou úlohu, aby se vylhal z toho, jak se tam s Frantinou setkal, ale tentokráte nebrala matka všecko do slova, protože ostatní se jí dobře hodilo.

Ona sama vypravujíc to sousedkám ještě lépe to vykličkovala, a doktor byl nebohý.

»Co pak není Tomáš městský synek? A kdo je ten pan doktor? Však my víme, odkud a co zač — a kde ten zámek, na kterém se narodil? Hm, doktor! Však dokázal, co umí — Vyvedl toho!« —

A teď už mu neslevila. Řeči rostly. Kdo to bejlí pomluvy a utrhání zasadil, je zaléval a pěstoval, nebylo pochybnosti. Divná to byla povídání, jak doktor

s tou berankou v »modlivém dole« byli, jak je Tomáš Celerů překvapil; a ještě více a ještě nesmyslnějších a ošklivějších řečí kolovalo za nějaký čas městečkem.

Staří sobě zpodobovali zuřivý hněv, an kráčí lidem po hlavách, šlapaje rozum a všecku rozvahu. Horší však hněv a záští, jež ukrylo se jak ohavný plaz ve hnusném kalu pomluvy a utrhačství. Doktor Kamenický ničeho se nedověděl. Pater Rokyta sic lecčeho se doslechl, však chtěje přítele šetřiti, mlčel. —

XII.

Tomáš Celerů vrátil se ještě téhož dne, kdy byl Kamenickým překvapen a tak odbyt, do »modlivého dolu«. Podezření, matkou vštípené, oživlo dnes na novo, a pak by se byl rád zchladil. Kdyby tak něčemu na stopu přišel!

A tam by to mohlo býti. Onehdy Frantina s neznámým mužem v onu stranu do lesa zacházela, dnes ji stihl tu zase a tam v poustevně! Co tu dělala? Nebyla tu ani na stlaní, ani na mechu, ani na roští, neměla koše, nic. — Škoda, že ji hned nezahlédl! Kdož ví, jestliže tam s někým nestála!

Tak dostal se až k »modlivému dolu«, kdež rovnou cestou zamířil k rozvalině zpustlého domu. Ohlédl se pilně na všecky strany, prohlížel i půdu kolem — než že nebylo sněhu, nic nevypátral. Vstoupil do vnitř. V pustých prostorách mezi rumem a kamením nebylo nic viděti. Již za chlapectví slýchával, že tu někde nějaký sklep, ale málo kdo se tam odvážil, poněvadž pověsti o »modlivém dole« rozšířené obydlily jej divnými zjevy a vyvolily jej za dějiště neveselých událostí.

Tomáš brzo našel vstup k podzemní té místnosti. Ale když křovinu odhrnuv stanul na prvních schodech, zastavil se a rozmýšlel. Tma tmoucí před ním a v ní jako v černé, nekonečné hlubině mizely příkré schody. Bůh ví, jak hluboko jdou. Co tu beze světla. Že na ně zapomněl! Ale je to doupě, věru dobře se hodí za útulek stíhanému. Že na zámku na to nepřipadli! Zajisté se tu skryl a snad tu ještě je.

Tomáš chvíli se rozmýšlel a naslouchal. Pak se obrátil a zamířil domů. Než z lesa vyšel, nachýlil se den, a časný, zimní soumrak sklonil se na všecku krajinu. Tomáš byl by se rád ještě jednou se světlem navrátil, aby za tepla tajné hnízdečko, dokud by ptáček nevyletěl, vyšetřil, ale když se za sebe podíval do šera víc a více houstnoucího, v němž tmavé mlčelivé lesy zapadaly, a když vzpomněl sobě na smutné místo »modlivého dolu«, na rozvalinu a především na černé sklepení, přešla ho chuť. Sám tam nechtěl a jiným říkati také ne.

Domů však nezamířil. Zůstal na pokraji lesa, tam, odkud dobře bylo viděti na Bartodějského chalupu. Dlouho tu stál a zase přecházel, slídivě vyhlížeje. Než nic nevypátral. Setmělo se, chladu přibývalo, a z lesa vanul ostrý vítr, nesa s sebou šumot stromový. Tomášovi bylo zima; ale přemáhal se, zůstal, čekaje, že někdo z chalupy vyjde a snad do lesa zamíří. Ale tma houstla, nastal večer, a z chalupy se nikdo neukázal. V oknech jejích zakmitlo se světlo a rudá zář jeho proudila do tmy.

Tomášovi nedalo. Vyšed z lesa zamířil přímo k samotě, k níž se blížil jako zloděj. Tomáš byl drzý, ale se starým Bartodějským nerad by začal, a to zvláště dnes. Přikradl se až k oknu, nahlédl, však nic divného nespatřil.

Starý seděl u stavu a vyřezával, Frantina se kmitla jednou světnicí, pak jí už neviděl.

Mrzut odtrhl se od okna a plížil se domů.

Kdyby však byl asi o dvě hodiny později se tu zastavil, byl by spatřil, že k Bartodějských samotě přišel jakýsi muž, tu že zaklepal, a pak do síně vklouzl. Viděl by také, že hned na to starý Bartodějský ven vyšel, všechny okenice zavřel, tak že jen jejich skulinami drala se ven slabá, zardělá zář. —

Pozdní host se u Bartodějského dlouho nezdržel. Asi za půl hodiny vyšel ven. Bartodějský stanul u domovních dveří, kdež mu na rozloučenou ruku podal, Frantina pak vyprovázela jej kousek dále a zašla až k lesu, aniž to zpozorovala. Vždyť kráčela se svým ženichem, jenž na dlouho odchází.

Naposled se objali — již Václav zmizel ve tmavém lesním stínu; Frantina volným krokem, smutně domů se ubírala.

Mladý emigrant nezamířil k »modlivému dolu«, ale bral se borem, aby se dostal na silnici, s které jej krajský dragon onehdy byl sehnal. Sám Bartodějský tak nastávajícímu zeti poradil. Václav totiž, když byl dlouho z večera nadarmo v útulku svém někoho očekával, opustil jej v noci, aby se na Bartodějského samotě přesvědčil, co se stalo. Byl v nejistotě a pokoje mu nedalo, co se přihodilo, když odpoledne tak z nenadání se musil ukryti.

Staral se o svou právě sobě zaslíbenou nevěstu. Shledal ji zdrávu, když však uslyšel, co se jí přihodilo, nemálo se na smělého synka rozhořčil. Avšak rozvážný starý nedal mu času a vybízel jej, aby se raději na cestu vydal; že sice ve svém úkrytu byl by jist, ale že by snad tak hned nemohl se odtud hnouti a jim že by nebylo možná dobře jej zásobovati, poněvadž budou jak jejich chalupa tak i rozvalina

v »modlivém dole« pilně střeženy. Toho se starý Bartodějský dle svých zkušeností pevně nadál.

Václav to uznal. Proto bez meškání, ač ne rád, přichystal se na odchod a pak se rozloučil. A přece odtud veseleji než jindy odcházel. Neslť s sebou naději, že se na jaře sem vrátí a že pak odtud nebude sám odcházeti, ale s milou družkou.

* * *

Záhy druhého dne byl už Tomáš zase v »modlivém dole«. Ozbrojen notnou sukovicí a světlem s dostatek opatřen spustil se v rozvalinách po schodech do zátopy husté tmy. Octnuv se na dně, rozhlížel se po sklepení a byl značně zklamán. Všude samý rum, tu hromada kamení, a nikde ani stopy člověčí.

Svítil si bedlivě do všech koutů, než nikde nic. Ani popílku, ani uhlíku. Tu že by ten emigrant se mohl zdržovati! Znova se rozhlížel. Pak vyšel ven a mrzut vracel se domů.

Od té chvíle však neustal. Loudal se kolem chalupy, stíhal, špehoval, vyptával se, zacházel k »modlivému dolu« a tam číhával, jako by čekal na nejkrásnější zvěř — až i kamarádi si toho všimli a domýšleti se počali, že Tomášek dal se na pytláctví a všímá si příliš dobře položených ok. Promarnil tím mnoho času, ale divná věc, panímáma, jindy dost a dost ostrá a synka do díla honící, teď ani jednou neřekla: »Co pak to může být?!«

Za nedlouho tyto vycházky Tomášovi se znesnadnily. Napadl sníh a přes tu chvíli strhly se vánice, jež až dosud byly tak vzácnými. Když tak jednou Frantina stojíc u okna hleděla ven, jak vítr kotouče sněhové žene a k samému jejich prahu smetá, myslila

na Václava, kde za tě nepohody kráčí, je-li někde v širém poli, a je-li už v bezpečnosti.

»Vidíš, Frantino, kdyby se jen málo byl ještě pozdržel, jaká by to byla potíž. Sníh by jim cestu ukázal —« pověděl Bartodějský, stanuv vedle své dcery.

Nastala doba, které se doktor Kamenický lekal, hned jak se na nové své stanoviště ubíral, doba krátkých dní a dlouhých večerů, chumelic a vánic, doba, jež v osamělém městečku v lesním zákoutí stává se tak nudnou a nekonečnou. Než mimo nadání nebylo tak zle.

Práce a zaměstnání, jemuž se horlivě oddával, měl dost, nad to volné chvíle užíval ke studiu a čtení, o společnost také nebylo tak zle, jak se domníval, že bude. Dlouhé večery zimní trávíval buď sám se bavě s milými přátely, které za dne zavíral v kufru, nebo meškal ve společnosti patera Rokyty. Někdy pozván byl k hraběti, s nímž v šachy hrával, nebo nějaký fysikálný pokus v laboratoři jeho zkoušel. Jednou, když na večer ve klenuté té místnosti experiment právě dokonali, podivil se doktor nemálo, když se ho hrabě pojednou otázal, věří-li, co hrabě Saint Germain o svých nádherných diamantech tvrdil, že je totiž chemickým způsobem zhotovil.

Kamenický odtušil upřímně, že tomu sotva tak že jsou snad jen výborná imitace.

»Tož tedy také nevěříte, že možná připraviti všemocný prášek materiae primae?«

Doktor ihned neodpověděl; usmívaje se pohlédl na hraběte. Na stolku dosud hořel líh, a plápolavá žlutě modravá zář jeho kmitala se na tváři šlechticově, jehož tmavé oči divně zářily a tkvěly na mladém lékařovi. Nedočekav se odpovědi, dále se ho tázal:

»Nevěříte? Ani v elixir životní?«

»Nevěřím, pane hrabě.«

»Ani v elixir lásky, jenž by ve chladném, lhostejném srdci budil cit vzájemné lásky?«

»Také nevěřím —«

»A proč?« otázal se hrabě nějak prudce.

»Protože mi věda zapovídá.«

Brzo na to byl Kamenický propuštěn. Dobře pozoroval, že hrabě není dobré míry a že zůstal krom obyčeje ve své laboratoři.

Když o tom druhého dne příteli svému Rokytovi vypravoval, usmál se tento a pravil:

»Vida, lid se nemýlí. Vypravuje sobě, že hrabě čaruje: on by opravdu — toť elixir životní!«

»A elixir lásky!« zasmál se bezděky doktor. — »Ale tak to je — věda přišla do módy, páni sobě s ní zahrávají, aby se jen pobavili, a proto brzo se unaví. Pravdu má Leibniz, že se člověku konečně sám rozum zhnusí a věda že se mu stane nudnou. Pak nastane fantastika a vše, co má půvab tajemného a zázračného.«

Ale sám se dal Kamenický »tajemným« také přivábiti. Bylo to věru tajemno, ač ne zázračno. Nevyšloť mu z mysli, jak se s mladou slečnou v »modlivém dole« setkal, jak ho tam varovala. Pátral, dobře-li se domníval, nebo je-li slečna proti abbéovi, anebo jaká vůbec v tom příčina. Dost přemýšlel, dost pozoroval, ale dosud bez výsledku.

Největší překážkou mu bylo, že Renatu málo kdy spatřil. Viděl ji někdy z daleka, někdy když s hraběnkou si na saních vyjela, časem také v kostele.

Několikráte ji mohl z blízka pozorovati, a to bylo, když u hraběte sešlo se komorní kvarteto. Stalť se nyní Kamenický vedle abbéa Steydla stálým poslu-

chačem, a sem také přicházela Renata s hraběnkou. Usedly do křesel, abbé pak zasedl obyčejně vedle hraběnky, a Kamenický stoje stranou poněkud ve stínu měl volný rozhled. Pohled jeho tkvěl nejčastěji na Renatě.

Hned jak poprvé ji spatřil a s přítelem kaplanem o ní rozprávěl, vyznal se, že ho velmi zajímala. Tím více ho poutal její zjev od oné události v »modlivém dole«. Všiml si, jak je vždy vážná, tichá a mírná, oči s ní nespustil, když podléhajíc dojmu tklivé, lahodné hudby, bezděky hlavu pochýlila a na okolí své zapomínajíc, zabloudila v svět citův a myšlének, zvuky vykouzlený.

Kamenický nedbal hudby, nesledoval její vět a myšlének, ale hleděl jen na zadumanou slečnu, na vtělené adagio, jak mu v tu chvíli připadala.

Jinak v chování svém k němu nijak se nezměnila. Nikdo by netušil, jak přátelsky se k němu zachovala; Kamenický pilně pozoroval a dobře si všímal, nestihne-li snad její pohled, avšak nepodařilo se mu. Za to mu neušlo, že abbé, jehož se zřetele nepouštěl, si žádného tak nevšímá a po očku nepozoruje jako Renatu. Často také na hrající se zadíval, a Kamenickému se zdálo, jako by zvláště na hraběte hleděl.

Mladý doktor byl by upřímně rád, kdyby mu bylo možná aspoň okamžik se slečnou z Těmic o samotě promluviti, avšak nebylo mu popřáno. Byl již povděčen, když někdy, pozván jsa u hraběte, s ní ve společnosti se setkal. Ale to stávalo se zřídka kdy.

Bývalo to za těch zimních, dlouhých večerů v útulně zařízeném salonu s hebounkými křesly, s bohatým nábytkem a titěrkami z bronzu a čínského porcelánu na římse mramorového krbu, v němž veselý oheň plápolal.

Mírné světlo voskových svíček rozlévalo se komnatou, v níž malá společnost, skládající se z hraběte, abbéa, Kamenického, kaplana, někdy také z paní hraběnky a slečny z Těmic, bavila se hovorem o věcech místních i tehdáž velice oblíbených a módou rozšířených: o tajemných zjeveních, divných snech a tušeních, o záhadných a podivuhodných výkonech jednotlivých mužů v oboru magie, také o věcech politických, zvláště o hojných patentech a nařízeních za nové vlády císaře Josefa.

Málo kdy se hrabě rozhovořil. Stoje nebo sedě opodál své manželky, bedlivě a s účastenstvím naslouchal, jmenovitě vypravováno-li o věcech záhadných a mystických. Někdy také sám několik slov prohodil, ale o vidění, které měl za mládí na hradě, nikdy ani slovem se nezmínil. Renata si toho dobře všimla. Hluboký pohled jeho býval chladný, někdy však leskl se podivným ohněm, že si toho až Kamenický všiml. Abbé se tomu tak nedivil jako on. Mladý doktor také nejednou se tu v duchu rozhorlil na exjezuitu pro jeho hladkou řeč, jež všecka k tomu směřovala, zhusta pravdy a důstojnosti nešetříc, aby jen došla obliby u vrchnosti.

Tak se stalo, že někdy nesouhlase své mínění dal na jevo, a tím způsobem strhla se mezi ním a mezi abbém malá potyčka. Bylo to obyčejně z ohledu na společnost a místo, vlastně jen rychlé skřížení mečů, několik rozmachů lehounce a jako letmo, však za to dosti citelně vedených, z nichž však bylo znáti, jak oba šermíři mají nabroušeno a že jednou parádní ten šerm v tuhý a zjevný souboj se promění. V zanícenosti své ani doktor, ani abbé to nepozorovali, že líce té, kterou oba tak pilně pozorovali, za takové příležitosti se oživuje, a že klidná jindy Renata plna účasti zápas jejich sleduje.

Jednou jmenovitě zavedena řeč na francouzské encyklopaedisty, proti nimž Steydl zavedl ostrou filipiku, zvláště pak proti Voltairovi.

Dokud hájil církve proti jeho útokům, dotud Kamenický mlčel, jakmile však jal se toužiti na to, že takový neznaboh, jak ferneyského filosofa nazýval, požíval ještě přese všechno veliké moci a neobyčejného vlivu u panovníkův a panovnic, že k vůli němu pobouřila se nejen celá Paříž, ale skoro celá Evropa, žádajíce, aby znova prozkoumány byly pře několika právem prý utracených kacířův evangelíkův, a že k vůli němu spravedlivé rozsudky zákonných soudů byly zrušeny, tu se Kamenický ozval, a to tím rozhodněji, že abbé Steydel neváhal, několik nesprávných udajův uvésti.

»Jean Calas, Pavel Sirven a j., jichž se Voltaire ve jménu lidskosti a snášenlivosti tak horlivě ujal, byli oběťmi nevinnými, a že nespravedlivé rozsudky o nich byly zrušeny, to není věru poslední zásluhou toho prý lehkomyslného spisovatele, jenž po všechna tři léta, co za nešťastného Calasa bojoval, se ani neusmál. A proč byla všecka Paříž a všecka Evropa při něm v tom zápasu, když hájil nespravedlivé věci? On stál v čele všech, kteří s jásotem uvítali jeho heslo: »Rozum a snášenlivost!« Četl jste, pane abbé, jeho spis o toleranci, kterým vznešený svůj boj započal?«

»Mně netřeba ho čísti — a pak se obávám, že by mne snad nakazil a že bych, až by krajský dragon prchajícího kacíře a emigranta stíhal, dragonovi cestu zmátl a kacířovi na svobodu pomohl.«

Abbé pohlédl škodolibě a vítězoslavně na Kamenického, jako by jist byl, že mu zadal pádnou ránu.

Ten však nezaleknuv se odpověděl:

»A já, kdybych ani toho spisu Voltairova nečetl, opravdu bych tak učinil. Nemohl bych věru vydati

soudu člověka, jenž nic jiného nezavinil, nežli že jest jiného přesvědčení, jiné víry nežli já. Nemohl bych tak učiniti, jako bych nemohl udati, že tu v městečku zřídilo se katolické bratrstvo bez povolení úředního, jehož dle císařského patentu nezbytně je nutno, a že se tu lidé vybízejí k poutěm, ač i to čelí proti zákonu.«

Mluvě, upíral zrak na abbéa, jenž sebou ve křesle živě hnul a jehož hrdlo i líce hněvem zbrunátněly.

Nebylo možná toho doktůrka nijak odbyti. Hle, čeho si všímá, co všechno ví!

Jak Kamenický se od abbéa odvrátil, setkal se jeho zrak s pohledem Renatiným, a ten byl jasný, zářivý. Zaleskl se jen tak na okamžik, ale bylo v něm jasně čísti, že slečna souhlasí, že se těší z toho, jak byl abbé odbyt. Avšak také ona měla při tom zásluhu. Kdyby doktor nebyl jí napřed upozorněn, čeho mu je se nadíti, byl by zajisté nenadálou touto narážkou značně překvapen, a sotva byl by na ni již napřed odpověď hledal a ji potom tak na snadě měl.

Co pověděl, bylo pravda. Proto abbé nemohl odpověděti, proto také se žlučí pobouřenou odcházel; on to byl, jenž nechtěje uznati práva moci světské v těchto záležitostech, bez dovolení úředního v městečku bratrstvo založil.

Abbé nesnesl jiného mínění; hned od počátku byl doktor Kamenický v jeho nelásce, poněvadž Steydel záhy poznal, že je vtělený opak jeho smýšlení. Již několikráte se setkali, nikdy však abbé tak se nerozjítřil, jako po tomto zápasu o Voltairovi. Poznal, že má nebezpečného protivníka, jenž se nedá jednou ranou odstrašiti, cítil, že tentokráte jemu podlehl. Poznal na oživlé tváři zamlklého hraběte, že doktorovi přiznává vítězství a také mu ho přeje, a druhého dne také poznal, že ani hraběnka s ním zcela nesouhlasí, když o Kamenickém řeč zavedl a kousavě o včerejší

disputaci se zmínil. »Toť by ten vyslanec pekelných frajmaurů všechen dům na ruby obrátil a ku svému vyzvání polehoučku přivedl!« v duchu zasoptil, již na nový úklad a boj pomýšleje.

Od Vavřínka byl dobře zpraven o tom, co se v »modlivém dole« událo, slyšel vše i s přídavky, jejichž původkyně byla zbožná Celerka. Zaradoval se v duchu, vítaje zprávy ty za med — avšak také byl opatrným a nejprve s hraběnkou o tom promluvil. Ta pak nemeškala vyptati se u Renaty, jelikož svědkyně, a tu ovšem šíp, který abbé kul na Kamenického z oné události, otupěl tak, že radno nebylo v tu chvíli ho vystřeliti.

Avšak na dobro v zapomenutí to abbé neuložil.

Duch jeho, jenž vášnivě rád podezíral a úklady strojil, měl nyní mnoho látky a práce. Poprvé s Kamenickým, po druhé s hrabětem.

Nezapomněl Steydel na to, co v salonku zaslechl. Důsledně, vytrvale, ale také opatrně pozoroval hraběte, a záhy napadlo mu, že se s ním změna stala, a divil se sám sobě, že toho dříve neviděl, co nyní zřejmým, očividným se býti zdálo.

Hrabě nikdy mnoho nemluvil, ale že nyní je zamlklejší, zamyšlenější, toť patrno. Straní se hraběnky, společnosti, o tom byl abbé přesvědčen; ale oddává se horlivěji hudbě, svolává častěji kvarteto, zve horlivě k jeho produkcím manželku, zajisté proto, aby slečnu častěji vídal.

Když přišly, stíhal abbé každé jeho hnutí, každý pohled. Zdálo se mu také, že dosud nikdy tak často nehrály serenády a kusy plné milostné něhy.

A Renata! Ó ta tichá, klamná vodička! Klopí očka, vyhýbá se pohledu zamilovaného hraběte, dělá, jako by nerozuměla, nevěděla. Je opatrnější, chytrá, čehož se do ní nedomýšlel; a přece se nedovede tak

přetvářiti, aby nebylo pozorovati, že se v mysli její něco závažného děje. Však i sama hraběnka onehdy se ho ptala, nezdá-li se mu, že Renata je od nějakého času vážnější, jaksi zamyšlenější.

Hrabě nyní častěji než kdy jindy býval o samotě, buď ve své laboratoři nebo ve své pracovně.

V onom pokusy strojil; zhusta však uprostřed fysikální práce ustal, se zamyslil, nebo zadíval se ven do pusté zahrady, kde mezi holými stromy a křovinami honily se kotouče sypkého sněhu.

V pracovně býval méně roztržit. Zapisoval tu bedlivě vše o své zamilované práci a myšlénce: o kopání pokladu v rozvalinách starého hradu. Zaznamenával, co denně vykonáno, co podniknuto, aby našel konečně tajemné, záhadné místo, kdež touha jeho měla býti splněna, a tolikaletá práce a snaha odměněna. Nebo na stole rozložil plán starého hradu a plán podzemních chodeb jeho, které již byly známy a které propátral.

Nad těmi zhusta stál dlouhé chvíle, přemýšleje, kombinuje, naznačuje, kam dále asi vedou, jak se spojují, jak je prozkoumati, kterou chodbu především vyklízeti a v ní pátrati, aby vedla k žádoucímu cíli.

Jako labyrinth jsou již ty, které poznal, a ještě jim není konce. Kdož ví, jaký labyrinth ho ještě očekává.

Když konečně z hlubin zemských, ze tmy spletitých chodeb v duchu vyšel ven na denní světlo, stanul bezděky na vnitřním nádvoří starého hradu a tam uprostřed rozvalin na kameni ostružinou ovitém zahlédl jako světlý, čarovný zjev, mladou dívku půvabného obličeje, divně mocného pohledu.

Ty tam byly tajemné, černé chodby. Nedbal teď jejich pokladu. Všecka jeho mysl přilnula k tomu zjevu, a čím dále na něj myslila, tím více se rozohňovala.

A již zašel hrabě v duchu korridorem a stanul v útulné komnatě, v níž meškala ta, jež jej blažila i soužila — Renata.

Ó andělské té dívky! Neví, netuší, jaký cit rozplamenila v jeho srdci!

Té palčivé, sžíravé vášně!

Lekal se jí a bránil, chtěl šetřiti i manželky i Renaty, a přece zas neodolal vábným myšlénkám, když všecky k libému její zvuku zalétaly, nezapuzoval jich, nemohl.

Dost své síly napínal a přece, jak je sláb, poznal oné chvíle, kdy jsa s Renatou samoten, tak se dal unésti. Jak nadále?

Nejednou už soumrak nastal, a hrabě ze své pracovny nevycházel.

Již sluha chtěl rozsvítit, ale starý komorník zadržel ho v předsíni.

»Slyšíš, jak pan hrabě prudce pokojem přechází. Nech ho, něco má.« Po soumraku nastal večer, a hrabě dosud nevycházel. Paní hraběnka se už dala ptáti.

Starý komorník nakloniv ucho ku dveřím, naslouchal — však kroků již neuslyšel. V komnatě hluboké ticho.

Když pak odváživ se, tam vstoupil, spatřil pána svého, an sedí v křesle, s hlavou nachýlenou. Jak oheň v krbu slabě shasínající plápolal, viděl komorník v rudém jeho, neklidném zásvitu, že hrabě se nehýbaje hledí před se, v hlubokém zamyšlení, aniž pozoruje, že komorník vstoupil.

»To zajisté myslí na ten prožluklý poklad —« pomyslil starý sluha. »Ó, zatouží-li člověk po něčem, čeho nemožná dosíci, jaká to muka!«

* * *

Hraběnka po několik dní churavěla.

Kamenický ráno a odpoledne přicházel se přesvědčit, jak je s ní.

V neděli odpoledne, kdy slunce se již nachylovalo k západu, vstoupil do komnaty, jež drahocennou portiérou byla oddělena od hraběnčiny ložnice.

Vstoupiv, zastal tu slečnu z Těmic; spatřivši mladého lékaře, přistoupila k němu blíže, ukazujíc, že hraběnka spí.

»Před chvíli usnula —« pravila tiše — »Valně se jí od rána ulehčilo.« Pak dodala ještě tišším hlasem:

»Mám také k vám prosbu. Zapůjčte mi laskavě Voltairův spis o toleranci —« zlehýnka se zarděla. »Však ať pan abbé —«

Doktor vyslovil svou radostnou ochotu, tázaje se, ak by směl knihu doručiti.

»Žanetce ji můžete svěřit.«

Hned po tom odhrnula portiéru a kynula hraběnčině komorné, nyní opatrovnici, aby lékaři pověděla, jak za dne bylo.

Kamenický to vyslechnuv a přeptav se, konstatoval rozhodný obrat k pozdravení a oznámil, že za chvilku opět přijde, až by paní hraběnka se probudila. Když odešel, odešla také slečna z Těmic, a za nedlouho objevila se na korridoru Žanetka.

Chvíli čekala, pak zmizela ve svém pokojíku, jehož dvéře vedly na chodbu. Však často je pootevřela, kdy kroky se venku ozvaly, a vždycky povyhlédnuvši zavřela je opět, až si starý komorník, který ji tak dvakráte zahlédl, v duchu na ni zabroukal.

»Je to sojka zvědavá! Inu ovšem, zahálka čertova poduška!«

Sotva že zašel, vyběhla na chodbu a vzala od doktora Kamenického, jenž právě k nemocné se ubíral, pěkně vázanou knížku, s níž do svého pokojíku vklouzla. Stanula s ní u okna a jala se ji dobře prohlížeti. Podívala se navrch, na desky, do vnitř, četla nápis — Eh, francouzský!

Obracela listy — nikde psaníčko, nikde lístek, a na krajích ani nečrtnuto. Jen tu tam nějaký řádek tužkou zatrhnutý. — Vzala knihu hřbetem nahoru, roztáhla desky jako křídla a jala se ji vytřepávati.

Ale ani proužek, ani suché kvítečko, nic nevypadlo. Na šelmovském obličeji mladé komorné bylo viděti sklamání.

»Ah, snad to jen začátek!« pomyslila. Usmávši se pohodila hlavou a kvapila do komnaty své mladé velitelky, která již netrpělivě čekala.

* * *

Žanetka se nemýlila.

Byl to věru začátek, ale ne toho, jak se domýšlela. Domnívalať se, že z půjčování knih dojde na nějaké psané slůvko, lístek, milostné psaníčko. Všeho toho se nedočekala; zasýlání knih však potrvalo.

Doktor Kamenický vždy nějakou tajně Žanetce dodal a ta ji donesla slečně z Těmic, které v těch spisech velmi se zalíbilo. Však to bylo Žanetce podivno, že tak tajemně se jich domáhala, je pak ukrývala a za dne v nich málo kdy čítala. Když se však dala v nich do čtení, tu jako by všeho světa nebylo. Zabrala se do nich tak, že těžko od nich se loučila.

Žanetka věděla, že slečna obyčejně večer čítá, že však ještě dlouho do noci, kdy po veškerém zámku spánek vládl, nad knihou bdí, toho netušila.

To byly Renatiny nejpříjemnější, nejmilejší chvíle za těch pozdních večerů, za těch zimních nocí, kdy venku sníh padal, nebo vítr hlomozil, kdy na sebe zapomenuvši horlivému čtení i studiu se oddala.

Kdyby abbé Steydel věděl, odkud ty knihy a jaké jsou, a s jakou pílí a nadšením je slečna čte!

A že nad jednou o samotě, v tichu nočním zaplakala!

XIII.

Tak míjela zima, až konečně bylo znáti příští všeoživujícího jara. Sníh roztál, pole a cesty vyschly, a jen na stinných místech, v úvozích a hlubokých cestách ležely poslední zbytky sněhu již špinavého.

Zaváli jarní větrové, silní a prudcí, hnali se polem hroudy vysušujíce a hučeli širými lesy. Že pak neustávali, ale po několik dnů trvajíce spíše se vzmáhali než slábli, tušila obecná pověra neštěstí a zle sobě neobyčejnou větřici vykládala.

Divnou náhodou se tenkráte vyplnilo, co lidé dle pověry své mluvili. Někdo se oběsil. Kdo však, nikdo neuměl říci. Našli nebožáka na klikaté haluzi červenokmenné sosny v lese na »srnčí hoře«. Našli ho, podívali se uděšeně, pokřižovali a odešli nebo utekli, však nesňali. Nikdo dle obecné tehdejší pověry nechtěl se ubožáka viselce teknouti, aby se neposkvrnil. Mluvilo se o něm mnoho, ač ho nikdo neznal. Byl to cizinec, dle všeko starý voják. Měltě na sobě vetchý kabát bombarderský. Ve věku pokročil, nebo vlasy, v týle černou pentličkou v cop podvázané, silně prokvetaly.

Co s ním teď? Kdo ho sdělá a kam ho pochovají?

Na hřbitov ovšem nikdo ani nepomyslil, a ti, co mínili, aby samovrah pochován byl tam, kde si život vzal, pod borovicí v lese, měli mnoho a mnoho odpůrcův.

Nejjadrněji o tom Celerka promlouvala.

»V lese pochovat, tady na panství?! Co pak to může být? Což nevědí, kde takový neznaboh leží, že pán Bůh tu krajinu trestá neúrodou a bouřkou? Což pro takového zoufalce máme trpěti krupobitím nebo suchem? Ať ho donesou na hranice. Jaké okolky s ním! Kdyby byl co kalého, nebyl by hledal spásu v oprátce!«

Celerka tlumočila mínění mnohých a snad většiny, ale byli také, kteří pravili, že už to nebude jako jindy, poněvadž císařský patent nedávno vydaný něco takového nedovoluje, ba nedbaje obecné pověry nařizuje, aby mrtvoly sebevrahů na mršníku více pochovávány nebyly.

Celerka se patentu nelekala a ostře o něm poznamenávala; za to však na kancléři v zámku jinak mínili.

Již ustanovena komise, aby šla na místo a mrtvolu, která tu již několik dní visela, ohledala.

Když pak už slavná komise na cestu se strojila, oznámeno jí, že oběšenec zmizel a že patrně pod stromem pochován, a hajný s té strany ohlásil, že starý Bartodějský mrtvolu tu sřízl, hrob vykopal a ji pochoval.

Bylo tomu tak.

Nyní zase povstala bouře proti němu, a nejostřeji mluvila Celerka; jí vydatně pomáhal Vavřínek. U pověrčivých lidí, a těch bylo tenkráte velmi, velmi mnoho, našli ohlasu.

»Ovšem, co takovému beranovi, takovému neznabohu! A co mu, stihne-li nás pán Bůh suchem

nebo krupobitím a neúrodou? Zasloužil by ten odvážlivec nečistý, jenž viselce odřezává — kdož pak ví proč!«

Tak a ještě prudčeji proti Bartodějskému mluvili, a obecná nevole byla by si průchod zjednala nějakým činem, který by Bartodějský zle pocítil; než byl tu císařský patent, kterého úřad vrchnostenský jak náleží dbal, a proto neodvážili se přímo. Sehnána deputace, jež odebrala se pana faráře požádat, aby na úřadě slovo promluvil a oběšence na panství pochovati nedovoloval.

Pan farář Vavřínka mluvčího a ostatní vlídně přijal, konejšil je a rozmlouval jim jejich domnění, poukazuje na neskonalou lásku Boží, na věčného slitovníka.

Neodvážili se odporovati, ale vraceli se neuspokojeni.

Kamenický setkav se s kaplanem, rozmlouval s ním o veškeré té záležitosti, dávaje na jevo svou nelibost nad obecnou zatemnělostí.

»Teď by utopili toho Bartodějského, a ten je z nich nejmoudřejší. Věru, nebál se sáhnouti na oběšence a, což více, on jej pochoval! Myslíš, že věděl o té pověře?«

»Zajisté —«

»Pak mohl se také nadíti obecné nevole —«

»To mohl a věru se nadál. Ale on nedbal —« odvětil kaplan.

»To ho obdivuji a věru teď bych rád s ním promluvil!«

»Dostane se ti toho. Komise si ho jistě předvolá!«

Soudní komise odebrala se na místo sebevraždy, kdež také již stranou čekal starý Bartodějský, jemuž přikázáno před tím, aby sem se dostavil. Po mrtvole

*

nezůstalo ani památky, pod borovicí však nasypán byl čerstvý rov.

Kamenický dobře sobě všimnul, že Bartodějský nevede sobě tak, jako tenkráte u lidu obecného bylo obyčejno: přes míru poníženě. Stáltě uctivě, ne však skroušeně, a »pánům« odpovídal klidně a jadrně. Oznámil, že slyšel o oběšenci, že šel se přesvědčit, a když po několik dní nikdo o mrtvolu nedbal, že ji, poněvadž se mu nešťastníka člověka sželelo, sňal a pochoval. Kamenickému se prostý ten muž zalíbil.

Tázal se, ví-li, co lidé domnívají se o tom, jenž by mrtvoly samovrahovy se dotekl, že stává se nectným, a zná-li obecné mínění o neúrodě, jež stíhá krajinu, která tělo takového nešťastníka chová?

»Vím, ale nedbám. Jak by mne mohlo zneuctiti, že dle přikázání božího mrtvé pochovávám? Každý za své skutky se zodpoví, a pro hřích toho nebohého nepotrestá Bůh ve své lásce celou krajinu.«

Pánové z komise na sebe se podívali, a každý si pomyslil, že ten písmák mluví jako kniha.

Vyptali se ještě, našel-li Bartodějský něco v šatech mrtvoly, načež on záporně odpověděl. Dále se neptali a propustili ho. Neměli ho rádi, ale o tom byli přesvědčeni, že kdyby byl diamant našel, že by ho byl sám od sebe odevzdal.

Vyšetřování, hlavně po vůli pana vrchního, dále nevedeno. Mrtvý byl zakopán, a tím všecko odbyto.

Tak myslil pan vrchní. Ale již druhého dne zaslechl doktor Kamenický, že pod okny starého Bartodějského shlukl se včera večer houfec lidí, výrostků i dospělých, a ti všichni že divnou muziku prováděli tomu milosrdnému člověku, že tu láli a jemu spílali, a že mečení beraní ve vřískavé hrozné směsi napodobovali.

Tak bylo včera, bylo i dnes, a opakovalo se po několik večerův, a nebylo nikoho, jenž by je okřiknul, jim pohrozil, je rozplašil, nebo Bartodějského se ujal.

Byl to hlas lidu, proti němuž, třeba nebyl hlasem božím, ozvati se je veliké hrdinství.

Hned jak Kamenický Bartodějského v lese uslyšel, napadlo mu, že by zajímavo bylo s ním promluviti. Teď, když uslyšel, co mu lidé pro milosrdný skutek jeho dělají, tím více po tom zatoužil.

»On zajisté tušil, že mu to sousedé neodpustí, a přece jednal!« pomyslil si doktor a myšlének svých před přítelem kaplanem nezatajil. To však mu nepověděl, co zamýšlí.

Chýlilo se k západu, když zamířil k Bartodějského samotě. Záhy byl za městečkem. Bylo vlažno, příjemno. Třešně a slívy byly již v plném květu, na jabloních rděla se poupata. Lehounký vítr vál a kolkolem rozlévala se proudem poslední zář hynoucího dne. Kamenický, jenž zamyšlen měl hlavu nachýlenu, pojednou ji pozvedl. Zaslechl dusot koňský a také poznal, kdo se na krásném bělouši blíží. Zarazil se a cítil, že mu srdce bezděky prudce zaťukalo. V ten okamžik všechny myšlénky různo se v hlavě zamihly jako roj včel, a neovládl jich. Bezděky ustoupiv stranou pod skupení dvou kvetoucích třešní, hluboko smekl.

Jezdkyně, kterou pozdravoval, však nejela dále, ale těsně u chodníku pod třešněmi zastavila, sluhovi pokynuvši, aby zvolna se dal napřed.

»Teprve na procházku, pane doktore?« tázala se vlídně slečna z Těmic.

Kamenický pověděl, že míní ku starému Bartodějskému.

»A nebojíte se lidu, že vás prokřičí? Slyšel jste snad, co tu prý teď podvečer dělají.«

»A nebojíte se lidu, že vás prokřičí? Slyšel jste snad, co tu prý teď podvečer dělají?«

»Ano, slyšel. Nebojím se však, ano myslím, kdyby i dnes tak se mělo státi, že by se mi naskytla příležitost, abych je poučil a jim vše rozmluvil.«

»Toť odvážlivo,« promluvila živě a rychle Renata. »Nevím, jak by se vám odměnili. A proč tam jdete? Či snad někdo u Bartodějských stůně?«

Kamenický vyznal proč. Slečna upírala na něj svůj zrak plný účastenství, a když odpověděl, zamyslila se.

»Také bych jej ráda slyšela. Ostatně vy byste mi pověděl —«

»Zajisté, jen ráčíte-li poroučet, a bude-li možná —«

»Ach ano — ráda bych — a také bych vám ráda poděkovala — za knihy — jsem vám tolik za ně vděčna —« V tom zavanul prudší vítr a květová prška snesla se na Renatu, kolem níž proudilo zlato posledních paprsků.

»Budu tam s vámi, potěšte ty lidi.«

Kamenický viděl, jak laskavě kynula hlavou, jak zlehýnka se usmála — a již mizela květovou prškou. Kůň unášel ji dále k městečku a brzo zanikla zrakům mladého muže, jenž tak dlouho za ní hleděl, dokud zvučely na tvrdé, vyschlé cestě podkovy jejího koně. Pak se dal do kroku, ale bylo mu ještě jako u nějakém vidění. Renata jej velice překvapila, tak, že ani si toho nebyl vědom, že sám na sebe se nemrzel, jak by byl jindy zajisté učinil. Myslil na ni až po samu chalupu Bartodějského. Teprve když k ní se přiblížil, když okénka její vstříc mu se zablyštěla mezi zeleným angreštem, myšlénky jeho se soustředily. Bartodějského zastal venku.

Seděl na lavičce, stojící u samé zdi a hleděl zamyšleně před se. Byl tu již ve hlubokém stínu, nebo

stará hruška rozkládala rozložitě hustou korunu svou, nyní od květů všecku bílou. Viděti bylo odtud k řece, kde křoviny i korunaté stromy na vysokém břehu k novému životu se probouzely, a dále za řeku na strmou stráň, pokrytou tmavým, hustým lesem, nad nějž na vrcholu vypínaly se rozvaliny starého hradu Potštejnského. Kolem chalupy těla starých stromův, a za ní pak tmící se bor, jímž šlo se do »modlivého dolu«. Nikde žádného sousedstva — místečko tiché, úplné samoty, dobře se hodící tomu samotářskému člověku vážné, přísné tváře.

Kamenický stanuv opodál pozdravil.

Bartodějský nic nebyl zaleknut ani překvapen; klidně poděkoval a hosta vítal. Bylo však na tváři i na hlase znáti, že mu není nejmilejší, a že příchod jeho budí nedůvěru. Nicméně zval Kamenického, jak se slušelo, dále do světnice.

»Zůstaňme, je tu pěkně,« odtušil doktor a usednuv na lavičku, kynul starci, aby taktéž učinil. On však zůstal opodál proti svému hosti a opřel se o kmen staré hrušky. Mlčel a čekal, s jakou ten pán, kterého onehdy v komisi viděl, ale neznal, přišel.

Kamenický pověděl přímo. Při slovích, že mezi obecným lidem takových náhledů, jaké Bartodějský dal na jevo, nikdy neshledal, usmál se stařec zlehýnka a jako lstivě, a učinil tak opět, když doktor oznámil, že proto přišel, aby s ním se seznámil. Tu již bylo patrno, že chudě oděný ten drsný venkovan hladkému pánu nevěří.

»Račte dovolit, jemnostpane, kdo pak vy jste?« tázal se Bartodějský.

»Zámecký doktor.«

Tu se tvář starcova změnila. Hnul sebou, pak jal se děkovati, že se dcery jeho ujal. O emigrantovi se ani slovem nezmínil.

»Zavolám Frantinu —« dodal a odešel.

»Ještě nevěří,« pomyslil Kamenický, »jde na jisto a není divu.«

Chvilku čekal, pak když stařec hned nešel, jal se kolem hleděti, a již mu v duchu zas zavznělo lahodným, mírným hlasem pronesené: »Budu tam s vámi —«

A zase ji viděl v záři zapadajícího slunce, v pršce květové, hleděl jí do líbezné, přibledlé tváře; její oči, zdálo se mu, jinak, živěji, na něj hleděly, než jinpy.

V tom se ozvaly kroky. Bartodějský stanul před ním a s ním Frantina.

»Jde se poděkovat —« pravil stařec vlídněji. Již také jinak hleděl.

»Pozdrav vás pán Bůh, jemnostpane doktore!« pravila Frantina bez rozpaku, podávajíc mu prostosrdečně svou malou, ale upracovanou ruku.

Pak na pokynutí otcovo odešla.

Na chvilku nastalo mlčení, až doktor začal:

»Je vám divno, že jsem k vám přišel.«

»Je, opravdu, nevím —«

»Nevěříte mně.«

»Slyšel jsem o vás samé dobré. Ale když jste přišel, nevěděl jsem, kdo jste. Nikam nechodím — a nedivte se mně, prostému člověku, že učeným pánům nevěřím.«

»A proč.«

»Nejsem sám. Ti učení byli a jsou vždycky proti nám. Pěkně mluví, ale na konec přece jen dokazují, že po právu se nám děje, když nás utiskují.«

»Nedivím se vám. O mně si však tak nemyslete. Budu upřímným. Slyšel jsem o vás mnoho, a ze všeho jsem poznal, že jste z jiných, samostatný člověk. Pomohl jsem jakémusi evangelickému emigrantovi, a

povídali pak, že vy jste ho ukryl. Však na to se neptám —«

»Jemnostpane, proč medle jste se ujal toho člověka? Věděl jste, když utíkal, že je evangelíkem?«

»Právě proto jsem mu pomohl. Dragon mi to pověděl. Že to, co jsem udělal, nepovídám pro chloubu, to rozumíte. Jen proto, abyste věřil —«

»Teď vidím, že vy jste z jiných — Ani mi to do hlavy nejde —«

Kamenický se usmál.

»Takových je jinde mnoho. Již, milý muži, počíná svítati a nastane, pevně doufám, čas, kdy bude každému volno ku svému vyznání veřejně se přiznati.«

Bartodějský sebou hnul a v očích mu zasvitlo.

»Kdyby pán Bůh dal!« zvolal živě; ale pojednou se zaraziv, zakroutil hlavou a dodal: »Jak by bylo možná! Co v rukou mají, toho nikdy nevydají —«

»Mnoho a mnoho mužův, učených a poctivých, o tom pracuje a myšlénku tu šíří všude, až do kanceláří panovnických. Vy jste helvet?«

»Ne — jsem český bratr. a snad — poslední. Byli jsme velikou, rozšířenou církví, nyní jsme stádo rozplašené; velikého košatého stromu pahejl, kolem něhož něco mladých výhonův. Jsme jako větrem rozehnáni a tak v opuštěnosti mnozí bratří hledají pomoci a podpory v církvi helvetské —«

»Také jen o ní se mluví. O bratřích jsem sice čítal, ale málo slýchal —«

»Ach ano, hyneme —« povzdychl stařec vážně, skoro smutně.

»Však nás také utiskovali!« pokračoval. »Nebylo hnutí, sotva jsme mohli vydechnouti, a proto také

mnoho našinců se vystěhovalo za hranice, kde jim bylo volněji.«

»Ano, pomohli si však asi málo — zaniknou jako kapka v moři«

»Má řeč; a také je tam místem nutili ne k římskému, ale zase k lutherskému vyznání. Ale přece nám to v Čechách pomohlo —«

»Jak?«

»Vy nevíte, drahý pane, jak pásli a pasou tady po našich knihách. Místem se jim podařilo, a nezůstalo ani listu, ani svatého písma, jediné naší útěchy. A co bychom byli bez knih, když kněží nemáme? Tu na nás krajané za hranicemi pamatovali, tiskli české knihy a pašovali nám je přes hranice.«

»Byli to lidé studovaní?«

»Nebyli. Václav Kleych byl sedlákem v Lažanech u Litomyšle. Vyprodal se a s rodinou táhl do Žitavy, když ho doma všelijak stíhali. V cizině naučil se latinsky, a těžko se živil, ale ušetřil tolik, že mohl dát do tisku české knížky, o které tady u nás bylo zle. Pak je nosil přes hranice sem k nám, na Moravu, do Slezska, do Uher, všude, kde byli tajní bratří. Přes třicet let tak chodil v přestrojení; byl kramářem, plátenníkem, tkalounkářem, ukrýval se, prchal jako zločinec — až ho na takové cestě v Uherské zemi pán Bůh k sobě povolal.«

Kamenický poslouchal s živým účastenstvím. Bartodějský pohlédl mu do tváře a pak pokračoval:

»On byl ten nejhlavnější a také nejšťastnější. Však jiným se tak nedařilo. Neslyšel jste, jemnostpane, o Šlerkovi?«

»Nikdo o těch neobyčejných mužích neví, a škoda —«

»Kleych býval také tady, však na něj se už nepamatuju, ale Šlerku jsem znal dobře. Byl z okolí,

z Poličky, ráčíte-li znát. Byl chudý tkadlec, ale upřímný, horlivý bratr. Přicházíval také k nám, a tu jsme stýskávali, jak naše jednota hyne. Kleych zemřel, o knihy bylo zle, a nikdo nepřicházel z bratrů z ciziny, aby nás potěšil a posilnil. Tu Šlerka chtěl sám na svůj náklad vydati staré naše knihy. Ale jak? Sháněl, pomáhali jsme posledním grošem — ale to nestačilo. A tu pracoval od rána do tmy, šetřil, utrhoval si od úst a při tom nabádal bratří, chodě od jednoho ke druhému.

To se na něj proneslo. Volali ho na úřad, vyslýchali ho, hrozili mu, až musil ze země. Plakal, když se tu s námi loučil; však důvěřoval, že se mu dílo jeho podaří. Vystěhoval se do Slezska, tam pracoval a skládal na novo, až i odtud ho vypudili. Utekl se do Polska a Polskem do Královce. Žil bídně, ale svého malého pokladu na hotovosti se ani netekl. Tak dlouho se v tom pruském městě držel a lopotil, až sehnal potřebnou sumu. Ale tu již začal postonávat, chřadl a vadl. Viděl, že musí — prosil jen pána Boha, aby se dočekal té milé postilly a utěšené knížky bratra Lukáše, svaté paměti. A pán Bůh ho vyslyšel. Šlerka už ležel na slámě v bídném zákoutí, skoro beze vší pomoci, ve veliké nouzi — a tam mu, hotovému žebráku, už umírajícímu, přinesli z tiskárny knížky, na které se celý svůj život lopotil. — Krajan náš jeden odtamtud přišel sem a všecko nám pověděl.«

»Ten Šlerka umřel —«

»Usmál se prý, když mu nově tištěnou postillu do rukou dali, a vypustil ducha.«

Zatím soumrak uložil se na krajinu.

Bartodějský umlkl. Kamenický, jenž s vypravujícího oka nespustil, vstal a podal starci ruku.

»Křivdili vám všem a křivdí, knihy i lidé. Nebojte se a věřte, že bude lépe. Rád bych s vámi ještě více promluvil, nebudete se mne báti?«

»Zdá se mně, že nemáte med na jazyku a jed v srdci —«

Bartodějský pojednou umlknuv se ohlédl. Také doktor.

Šerem večerním ozval se temný hluk, jen víc a více se blížil. Již bylo rozeznávati jednotlivé hlasy, nad něž nade všechny vynikalo pronikavě, jako by berani bečeli.

Bartodějský se trpce usmál.

»Už jsou tu zas. Pán Bůh je osvít!«

»A nelekáte se?« tázal se doktor živě.

»Již jsme zvykli.«

»Půjdu tam —«

»Prosím vás, zůstaňte, nám nepomůžete, sobě ublížíte.«

»Dobrou noc — přijdu zas brzo.«

»Prosím vás, jemnostpane —«

Ale Kamenický již neslyšel. Obešed stavení zamířil přímo tam, odkud hlasy se blížily, a kde již v šero bylo viděti houf různých postav, menších, větších, výrostkův i dospělých, klukův i žen zuřivých a bab; nade všechny trčela hlava nohatého jonáka, Tomáše Celera.

Starý Bartodějský šel za doktorem, ale již ho nestihl. Stařec zastavil se před stavením, a vedle něho stanula Frantina.

Byla mladému doktorovi z té duše za to vděčna, co ženichu jejímu a také jí prokázal. Teď také zaslechla, co s otcem rozmlouval, a věděla, co zamýšlí. Byla srdnata, sama se těch zuřivců nelekala.

Upřeně hleděla, jakož i její otec, do houstnoucího šera. Nikdo z nich nepromluvil, avšak oba my-

slili jednu a tutéž myšlénku, že mu půjdou na pomoc, kdyby snad opovážili se ruku na něj vztáhnouti.

Viděli, že se zastavil před houfem, jenž na okamžik umlkl. Pozorovali, že se na něco tázal, a slyšeli směs bouřlivých hlasů jako odpověď. Tak ozvalo se několikráte, někdy silněji a prudčeji.

Slyšeli, že doktor mluví mohutným hlasem, avšak všech slov nebylo možná postihnouti. Na ně pak ozývaly se z houfu jednotlivé výkřiky, prudké odpovědi a nad jiné jeden hlas.

Frantina poznala, že to Tomášův.

Pak všechno umlklo, a bylo viděti, že jednotlivci s místa se trousí, že houf se rozchází. Mezi stromy, kde doktor zadržel nával fanatiků, nastalo ticho.

Kamenický se nevrátil.

Starý Bartodějský stál s dcerou ještě chvíli, čekaje, že snad přijde. Než nestalo se tak.

I zašel na místo se přesvědčit, avšak tam ani památky. Jen večerní vítr šoumal v korunách stromů.

»Pán Bůh ho pozdrav!« pomyslil upřímně starý Bartodějský.

XIV.

Doktoru Kamenickému se podařilo. Houf, který se sehnal, aby pozlobil Bartodějského, rozešel se, on pak sám zamířil přímo do svého bytu. Šel z povzdálečí, pozoruje, nevrátí-li se někdo ze smělejších a vášnivějších, aby před samotou Bartodějského přece svou provedl.

Avšak ticha večerního již nikdo nepřerušil.

Kamenický kráčeje v městečku vedle fary, vzhlédl k zámku v levo stojícímu. V některých oknech planula již červenavá zář, ale tam v těch — znal je do-

bře — okna Renatina pokoje — tam temno — Avšak hle, světlý stín v nich se nahnul, a stojí, nachyluje se — Renata stojí u okna.

Doktor Kamenický dlouho neusnul. Přišed domů ani nerozsvítil. Chodil pokojem, pak usedl do lenošky a oddal se přemýšlení. Byl rozjařen a sám s sebou spokojen. Myslil na to, jak ty zuřivce rozehnal, co tomu v zámku a ve městečku řeknou; dlouho omeškal se v mysli u starého Bartodějského. Dnešní návštěva na samotě tajného toho bratra v lecčem způsobila převrat v mysli mladého svobodomyslníka.

Ve vážné ty úvahy chvílemi zableskl obraz Renatin jako mírné světlo spanilé luny. Viděl ji pod kvetoucími višněmi, hleděl do mírné, lahodné tváře, slyšel její: »Budu tam s vámi« — až libý obraz náhle opět zmizel a jen v šeru večerním za zámeckým oknem viděl bělavou, pružnou postavu jako světlý stín, a bezděky připadlo mu: »Kdyby tak na tebe čekala!« —

Netušil, s jakým účastenstvím slečna z Těmic druhého dne ráno poslouchala, když Žanetka ji strojící vypravovala o včerejší události. Hned záhy z rána o tom v zámku si povídali, jak doktor toho starého helvety se zastal, jak lidu domlouval jako nějaký kněz, a pak také, že těm nejurputnějším rázně pohrozil a nic že se nedal, až dost a dost s počátku odmlouvali a se vzpírali.

Čiperná komorná dobře si povšimla, že vypravování její slečnu jak náleží zajímá; slečna se také otázala, nestalo-li se něco, neodvážil-li se někdo na doktora ruku vztáhnouti.

»Tomu se všichni diví, že se tak nestalo. Ale povídali také, aby si pan doktor s těmi lidmi nezahrával, že by po druhé na jisto tak nedopadlo.«

Renata propustivši Žanetku přistoupila k otevřenému oknu, jímž ranní čerstvý vzduch se proudil. Ve zlaté záři sluneční skvěla se všecka krajina, a také zasmušilý les na hradní stráni se vyjasnil. Cestičkou nahoru ku starému hradu ubírali se dva mužové. Byli sice daleko, ale Renata poznala hraběte, za nímž se lokaj ubíral. Hrabě jde do rozvalin, kde již jsou pracovníci, jde hledat toho tajemného, báječného pokladu.

Renata odtud zrak svůj odvrátila. Jak před se pohlédla, uzřela, ani se schodů farních sestupují kaplan a doktor Kamenický.

Obrátil se a pozdravuje vzhlédl k ní nahoru. Vlídně pokynula hlavou a zraků svých neodvrátila jako prve, ba hleděla za mladým lékařem, až se svým přítelem zmizel za stavením.

Kaplan již včera večer se dověděl, co se stalo nedaleko chalupy Bartodějského. Hrobař to donesl a dnes ráno kostelník všelikými podrobnostmi zprávu tu doplnil. Když pak abbé přišel do sakristie a kaplana zahlédnul, ihned k němu chvátal a pravil:

»Neříkal jsem vám, pane bratře, že to nebezpečný člověk? Ještě nevěříte, že to frajmauer? Co se plete do takových záležitostí? Však ona mu dojde chuť a odvaha kázati lidu na ulici a míchati se do úřadu kněžského!«

Kaplan mlčel, poněvadž věděl, že by všechno vymlouvání bylo jako vodu do řeky nositi. Staral se jen v duchu o přítele doktora, jenž dal se živým citem unésti a nerozvážil, jaké by následky z toho mohly povstati. Jak se však podivil, když po mši ho Kamenický navštívil a vážně ho žádal, aby vlivem svým o to se postaral, aby Bartodějský byl podobnými projevy bezohledné nesnášelivosti a surového fanatismu nadále ušetřen.

»Ten muž toho věru nezasluhuje —«

Kaplan se nadál, že bude doktor, soudě dle jeho letory, živě ba vesele o včerejšku vypravovati, a hle, on tak vážný a opravdový! Od nějakého času vůbec je takový a často zamyšlený. Snad nějaká důležitá změna se udála nebo děje?

Nemohl ani tušiti, co se stalo, o čem dnešní noci přítel jeho rozmýšlel, jaký obrat ve smýšlení jeho se udál. A kdyby věděl, zalekl by se teprve a také upřímně by radil, aby místa svého ihned se vzdal a opustil tiché zákoutí, v němž by se mu mnoho bouře a neštěstí mohlo zrodit.

Kdyby však věděl, že na večer téhož dne přítel Kamenický, jak knihu od Renaty tajně mu vrácenou rozevřel, tři čerstvé fialky v ní nalezl i několik slůvek tužkou na okraji knihy psaných, a viděl, jak mladý doktor radostí se zarděl, ustrnul, jak fialkám ihned čerstvou vodu snesl a je co nejněžněji ošetřoval, jak zamyšlen dlouho knížku v ruce držel a na slova něžnou ženskou rukou na okraji psaná hleděl, byl by zvolal: »Je pozdě, je již pozdě!«

Kaplan byl by se také mladé šlechtičně podivil, neboť nebylo pochyby, co myslila slovy: »Díky statečnému zastánci!« jež do knížky vepsala.

Skutek Kamenického způsobil v malém městečku nemalou sensaci. Mluvilo se o něm všudy a různě. Přemnozí se tomu divili, proč takový pán zastává se Bartodějského, jiní, možno říci strana Celerčina a Vavřínkova, odsuzovali jeho jednání a zle je vykládali. Neštítili se ani uvésti onu událost v »modlivém dole« ve spojení s návštěvou doktorovou u Bartodějského. Kantor Votava ze řevnivosti proti Vavřínkovi ujímal se doktora. To dobré však způsobeno vystoupením doktorovým, že mnozí, kteří by zprávu o shluku jinak

vyslechli nežli novinku, jali se o ní uvažovat a nejeden došel tohoto úsudku:

»Inu, když to kolkolem uvážíme, nejednal zle ten pan doktor. Bartodějský nikomu dosud neublížil, třeba měl své mínění, a nezaslouží, aby ho proto trápili.«

Hrabě dověděl se také, co se stalo, než jeho se zpráva ta valně nedotekla. Nebyltě ve věcech náboženských zvláštní horlivec, choval se k těmto záležitostem celkem lhostejně. Jindy by si toho byl snad více všiml, ale nyní, co zas pracoval nahoře v rozvalinách, všecka jeho mysl tíhla k tajemnému pokladu. Jen jediné bylo, co by ho od něho odloudilo — to byl sžíravý plápol v hlubinách duše tajený.

Ale když dnešního dne ze tmy podzemních chodeb, kde skoro do soumraku meškal, vystoupil ven na nádvoří pustého hradu, vzpomněl na včerejšek a na to, co před lety o Bartodějském vypravovali, jako by znal klíč ku pokladu. Navrátiv se do zámku, dal si Kamenického zavolati a zavedl s ním hovor o včerejší návštěvě u Bartodějského a shluku, jenž měl na tohoto starce namířeno.

Hrabě vyptával se celkem lhostejně, jako ze zvědavosti, proč tam Kamenický byl, a dále co se přihodilo. Doktor pověděl, co mohl: že uslyšev Bartodějského před komisí, chtěl toho neobyčejného muže důkladněji poznati a proto že k němu se odebral, že však mnoho nepořídil, poněvadž stařec je nedůvěřivý a velmi opatrný. Vše ostatní zamlčel. Hrabě pak vypravoval, jak také před lety s ním o pokladu darmo vyjednával, a navrhl Kamenickému, aby, bude-li s ním ještě mluviti, nějak na tu záležitost hovor zavedl.

Když doktor vyšel z hraběcí komnaty, oddechl si. Dotekloť se ho nemile, čeho na něm hrabě žádal. Má se jen o pokladu zmíniti; óh ano, to mohl slíbiti

a třeba učiní, ale vyzvídati na starci, jak asi hrabě opravdu myslí, to se nestane.

* * *

Stromové odkvetli, za to však luka a zahrady ozdobily se nejrozmanitějším kvítím. Nastali dnové slunného, zeleného jara, jež víc a více na léto se rozžehovalo. Renata byla teď klidnější, spokojenější.

Zdálo se jí časem, že se stran hraběte opravdu mýlila: nedalať ničím na jevo, čeho se od něho strachovala a tak velice lekala. Byl klidný, vlídný, pozorný — ostatně si teď vůbec málo koho všímal. Práce ve starém hradu, kdež značnou část dne promeškal, zabraly všecku jeho mysl. Jen někdy, když tak z nenadání postřehla plamenný jeho pohled, jenž kradí žádostivě na ní utkvěl, ale zpozorován ihned se obrátil, bodlo ji a dávné obavy probouzely se v upokojené duši.

Velikou útěchou byly jí knihy Kamenického. — Výbor francouzských spisovatelův a básníků dovršil, ustálil i rozšířil názor a náhledy, k nimž položen byl základ v prvním její vychování, k nimž nesl se její jemný, ale smělý duch. Přinesly jí mnoho nového světla, podaly látky k přemyšlování, způsobily ji mnohou chvíli čisté, duševní rozkoše, na kterou člověku vždycky lze beze rmutu a s potěšením vzpomenouti. Snad také to, že s přáteli Kamenického, s Voltairem, Rousseauem, Diderotem a jinými, jichž dosud neznala, jen utajeně, ve skrytosti se mohla baviti, studiu jejímu velikého půvabu dodávalo. A snad také to, že přicházely z rukou mladého, sličného muže, s jakým dosud nikdy se nesetkala, jenž smýšlením svým a jednáním úplně se lišil od společnosti, jejíž názory nebyly vždy jejími. Jak byl smělý, jak odvážně čelil abbéovi, jak byl obratný a k lidu laskavý! Doslechla se od Žanetky,

že Kamenický je v povolání svém obětivý a nezištný, že mezi chudým lidem jedna o něm chvála.

Nejednou čtouc jeho knihu, nad ní o něm se zamyslila, bezděky, a čím dále tím častěji a déle a vroucněji.

Podobně dálo se doktoru Kamenickému.

Pater Rokyta čím dále tím více utvrzoval se v domnění, že s přítelem jeho nějaká změna se děje. Bývalou jeho veselost zřídka kdy teď bylo znamenati. I to bylo kaplanovi s podivením, že již se nevyhýbal upomínkám historickým a že tak důsledně a pevně nepochyboval, kdykoliv mladý kněz zapředl hovor o budoucnosti českého národa.

Také ho nezůstalo tajno, že Kamenický několikráte navštívil starého Bartodějského a tam u něho že někdy značně dlouho pobyl. Kamenický obyčejně podvečer chodíval a činil to vždy nepozorovaně, chtěje se všemu vyhnouti. Byl tedy překvapen, když se mu přítel kaplan o jeho návštěvách zmínil. Netušil, že je pilně střežen. Čelerka, její synek i předříkávač na pokyn abbéův pilné a bedlivé měli na něj zření, a pan abbé zase pověděl kaplanovi, aby ho varoval.

Když se kaplan přítele svého tázal, co tam na samotě u Bartodějského dělá, neodvětil doktor jako jindy přímo. Jednou usmáv se pravil:

»Chodím se divit.« A pak vážněji dodal: »Příteli, těm lidem děje se veliká křivda. Počkej, jednou o tom s tebou šíře promluvím.«

Také hrabě za nedlouho Kamenického se ptal, byl-li na samotě a ptal-li se.

»Byl, pane hrabě, avšak dosud neudála se mi příležitost. Jen jednou jsem hodně zdaleka a to jen o pokladu zavadil, ale Bartodějský hned to zamluvil,« odvětil Kamenický a — chybil. Nevěřiltě tomu, že by

tu jaký poklad na hradě byl, a docela že by ten tajný český bratr měl k němu nějaký klíč. Odpovědí svou, kterou nerozvážil, chtěl hraběte odbýti a zatím probudil v něm živěji staré domnění, jehož nyní tím více se přidržel, že i dosavadní letošní všecka práce ani na stopu, neřku-li k cíli, nevedla.

Tvář jeho teď se často chmuřila, býval i mrzut a samotu vyhledával, meškaje příliš často ve hlubinách pod starým hradem; jiného sobě málo všímal. Hraběnka se soužila, vidouc, jaký náklad neblahá jeho myšlénka vyžaduje, jaké jiné škody na panství způsobuje. Domlouvala, prosila — nadarmo. Pod rozvalinami pracovali dále, čistili zanesené chodby, prokopávali zasypané. Někdy našli starý, rezem pokrytý šíp, někdy ostruhu, jednou klíč, často kámen nějakým znamením opatřený. Hrabě zamení ta dychtivě prohlížel, okresloval, a s těmi, která už měl, bedlivě srovnával; srovnávaje shledal, že některá nápadně se shodují a že patrně na označení cesty sloužily.

Kdyby se mu podařilo ji nalézti! Ale chodby — jako pletivo, jako síť sem tam se křižují, protínají. Jen jedna z nich vede k pokladu. Ale která?

* * *

Kamenický za toho lahodného času jarního Renatu vídal častěji a také někdy s ní bylo mu popřáno několik slov promluviti. Bylo to však vždycky u přítomnosti jiných; po takovém kratinkém rozhovoru býval vždycky nespokojen. Renata byla vlídna jako ku každému, ale zdrželiva, chladna, a to Kamenického soužívalo.

Jen když ji někdy samotnu potkal, zdálo se mu, že je jinačí. A on nesmí na jevo dáti, co v nitru jeho se děje! Cítil, že snad nadále nebude míti dosti sil, aby se utajil, aby unesen citem jedním okamžikem

neprozradil své tajemství. Již toho sobě nezapíral, že není tak volný v mysli své, jako když sem přijel, již věděl, že nemožná mu, aby srdci svému poručil. Kam jej zavede jeho nešťastná láska?

Nebylo by lépe, aby odtud, dokud je čas, na dobro odešel, aby zachoval sobě poklid duševní, dokud to ještě možná? Ale když na to pomyslil, že by měl od Renaty odejíti, že by ji už nikdy nespatřil — Přestalo všecko uvažování a »nikdy, nikdy!« mocně, neodolatelně ozvalo se v jeho duši. Rozhodl se, že zůstane, že oddá se nadále sladkým těm mukám. Uvážil, že mladá šlechtična nemůže jeho se stát, a pak — a to nejvíce tížilo jeho mysl, Renata tak nesmýšlí, necítí jako on! Beznadějná, neopětovaná jest jeho láska. Připomínal si ovšem vlídný úsměv a laskavý pohled Renatin — ale nebyl tak sebelibý, aby to za znamení srdečné náklonnosti sobě vykládal. Věděl, že on jediný, jenž shoduje se s jejími náhledy, že duch mladé šlechtičny se nese směrem jeho podobným. Toť jen sympathie duchův. A přece zase toho sobě vroucně žádal, aby s ní bez překážky a svědků mohl promluviti.

Častěji, tak se mu zdálo, mohlo se tak stát, ale Renata jako by nedbala, neviděla, takové příležitosti pominula. To ho zaráželo, skličovalo.

Teď již řídčeji vypůjčovala si knihy. Kdykoliv Žanetka některou přinesla, vždycky ji Kamenický o samotě dobře přehlédl, ale nikdy už v žádné nenašel ani slůvka. Až dnes před polednem vraceje se od hraběnky, potkal na chodbě Žanetku, a ta mu obratně doručila knížku. Věděl, že nadarmo se namáhá; nicméně spis prohlédl, když se domů navrátil. A hle, na zadní stránce bylo tužkou napsáno:

»Dnes po poledni budu čekati v zahradě na Vaši zprávu o návštěvách u B.«

Tedy přece! Myslil, že zapomněla na to, co mu tenkráte, potkavši ho, řekla. »O návštěvách« píše, tedy ví, že u Bartodějského byl už častěji. Od koho? Ah, zajisté abbé před hraběnkou o tom povídal.

Několik slov těch ve knize napsaných velmi účinkovalo. Kamenický se zachvěl, když vzpomenul, že přání jeho se vyplní, že bude Renata tak na blízku, že volně s ní bude možná promluviti.

Cítil, jak krev se mu do hlavy hrne, jak žárem se mu oči zažehují. Přecházel neklidně pokojem, díval se na hodinky. Snažil se, aby se opanoval a klidu nabyl. Sotva že však poledne minulo, odešel do zámecké zahrady, a tam přecházel ve hlubokém stínu starých stromů, s tlukoucím srdcem očekávaje Renatu. Byl slunečný, horký den, kol kolem hluboké ticho.

XV.

Hraběnka dou dobou podřimovala ve své komnatě, její manžel nedbaje vedra, odebral se nahoru do hradních rozvalin.

Slečna z Těmic sestoupivši do zahrady, záhy potkala doktora Kamenického. Lehýnký, nachový stín přelétl jí přes přibledlé líce; její nejistota trvala jen na okamžik. I Kamenický se ovládl. Mluvili klidně a každý, kdož by je viděl, nebyl by tušil, že nitro jejich je vzrušenější, nežli by dle tváře se zdálo.

»Žádala jsem od vás zprávu, když jste šel k Bartodějskému. Poněkud pozdě si pro ni přicházím, ale nemohla jsem dříve. Pan abbé teprve dnes po dlouhém čase poprvé vyjel si někam na návštěvu. Víte-li o tom?«

Když přisvědčil, požádala ho, aby začal.

Kráčela zvolna bílou cestičkou ve stínu starých stromů nad ní v klenbu se spojujících. Jen chvílemi pozvedla ponachýlenou, sličnou hlavu, a vzhlédla na mladého doktora, jenž vedle ní uctivě kráčeje tlumeným hlasem vypravoval. Záhy zardělo se mu líce a zaleskly se oči; rozohňoval se.

Vypravoval o své první návštěvě u tajného českého bratra, pověděl jí, co dosud o něm žádnému nesvěřil, pověděl, jak byl překvapen, jak se podivil tomu, co hned na poprvé tam slyšel.

»Ti lidé nemají nikoho, kdož by je vedl nebo poučoval, podporoval. Ba oni jsou utiskováni a přece zachovali věrně nezkalené přesvědčení svých otcův a přinesli mu a přinášejí tolik obětí. Byl jsem pohnut, když jsem slyšel o Klejchovi, srdečně dojat, když mi vypravoval o Šlerkovi, jeho trampotách a jeho smrti. Ó, Bartodějský by mohl i o sobě vypravovati.«

»Byl jste tam častěji?«

»Ano. Získal jsem si důvěru starcovu, hlavně tím, že jsem tenkráte domluvil onomu houfu, jenž přišel ho potrápit. Byl jsem také upřímný a vyložil jsem mu leccos, čemuž z předsudku nedůvěřoval. Tak poznal jsem jeho a jeho souvěrců přesvědčení a názory, o kterých v knihách nic, kromě nepravdivých zpráv jsem neshledal. Divil jsem se, když vypravoval mi o životě, jaký býval v obcích bratrských, když ještě nebyly rozplašeny, jaká mravnost, jaká snášelivost a rovnost tam panovaly. Divil jsem se, jak prostí lidé ti vznešenému ideálu evangelickému ve skutečnosti tak velice se přiblížili, a nedivím se již, že hrabě Zinzendorf dle jejich zásad zakládal svůj Ochranov.«

Kamenický hledě na Renatu poznal, že nejen pozorně, ale s upřímným účastenstvím, ba dychtivě naslouchá. Pokračoval:

»Ráčila jste čísti spisy některých filosofů francouzských. Žasl jsem, když mnohé z jejich »nových« ideí jsem zaslechl z úst onoho starce, jenž ani německy neumí, ovšem prostě, ale dobře, jadrně pronesené. Názory o věčném míru, o zrušení trestu smrti, o právech lidských přirozených, to vše slyšel jsem v oné chudé chatrči, jíž lidé bludného předsudku se vyhýbají a ji v nelibosti mají.«

Renata nevědouc stanula u kamenné lavičky pod košatým habrovým loubím.

Kamenický vyprávěl dále:

»Také o minulosti mně za těch návštěv vypravoval. I tomu jsem se podivil, jak ten stařec je zběhlý v dějinách české země. Vyznávám se upřímně, že v lecčem mne zahanbil. Než já jenom část viny nesu, hlavní a největší škola — a poměry.«

Renata vzhlédla k němu překvapena, jako by těchto slov nebyla očekávala.

Ale Kamenický již dále mluvil:

»Studium mé neslo se ku veškerému lidstvu a pro ně zapomněl jsem na svůj národ. Školy, společnost, dlouhý pobyt v cizině mne jemu odcizily, a proto lhostejně poslouchal jsem, když přítel Rokyta začal přede mnou mluviti o slavné minulosti, vzdychaje nad žalostným úpadkem našeho národa. Nic mne to nedojalo, ano považoval jsem to za blouznění a usmíval jsem se v duchu svému příteli, když o lepší budoucnosti a vzkříšení lidu našeho mluvil a horoval. Vy se neusmíváte, milostivá slečno, ráčíte vážně, s účastenstvím poslouchati —«

»Dále, dále —« dychtivě Renata žádala, usednuvši na kamenné sedadlo.

»Poznal jsem kus našeho světa, viděl jsem, jak všecka vyšší společnost je odcizena, jak i měšťanstvo

valem ve lhostejnosti své se odcizuje. Na lid, na bědný, zubožený lid jsem ani nepomyslil. Vyznávám se upřímně, že jsem ho neznal, jemu křivdil. Již tu, když jsem mezi něj přicházel, začal jsem to nahlížeti a poznávati mnohé dobré jeho stránky, o kterých jsem nevěděl. Litoval jsem, že tak hluboko, nevinně poklesl, a již nezapuzoval jsem myšlénku, že by dobře bylo jej burcovati. Teď poznal jsem Bartodějského, a jakým ten lid byl, jaké jádro a jakou životní sílu a schopnost v sobě chová, a mínění své jsem úplně zvrátil a v duchu sobě řekl: Ten národ není ještě na shasnutí a nezasluhuje, aby zaniknul. Ten lid stojí za to, aby se pokus učinil. Jen ze tmy a poroby ho vyvésti —«

Za té řeči zarděly se Renatiny tváře a očí lesknoucích se živým pohnutím neodvrátila od obličeje mladého muže, vroucně mluvícího.

Když umlkl, vzdychla a pak lehounký, blažený úsměv pohnul jejími svěžími rty.

»Mýlila jsem se ve vás —« pravila mírně. »Myslila jsem, že jste se onoho emigranta a rodiny Bartodějského ujímal z lásky k našemu lidu. A vy jste byl tenkráte humanista, jenž k němu byl lhostejný, na to odevzdaný, že zahyne, že musí zahynouti. — Jak jsem ráda, že jsem se s vámi domluvila. Hle, o panu kaplanovi jsem netušila, že tak smýšlel a smýšlí, jako já. Ano, divíte se, vidím — já již dávno tak blouznim, jak jste to nazval; ale myslila jsem, že jsem tu samojediná. Nic jsem nedoufala — a tu — pan kaplan — Teď také vy se obracíte —«

»Upřímně, opravdu —«

Také přispělo, že ta slova tak pevně a vroucně pronesl, že stál před Renatou.

Hledě na její líce, jež výrazem pohnutí a živosti nového kouzla nabylo, řekl:

»Ubíraje se do tohoto tichého zákoutí, nenadál jsem se, jaká změna se tu se mnou stane, že —«

»Nuže? Doplním sama: že sejdete se s takovou vlastenkou.«

»Ano, milostivá slečno, nenadál jsem se, že by bylo české šlechtičny —«

»Ach ano — nedivím se a zdá se mi, že nyní mou povinností, abych vám to vysvětlila.«

Ohlédla se kolem, pak začala:

»Svěřuji vám tajemství svého života, o němž jsem nikomu ještě nevypravovala. Jste muž, důvěřuji vám. Mládí své, nejkrásnější svá léta strávila jsem na venkově v osamělém zámečku svého strýce, staršího bratra mého otce. Dostala jsem se tam po smrti své matky. Byla jsem sirotou, otec pak, zaměstnaný svým úřadem, nemohl mně mnoho péče věnovati; nad to zdraví mé bylo velmi chatrno, a to hlavně přimělo mého otce, že povolil žádosti bratrově, jenž o mne psal.

Otec těžko se mnou se loučil; miloval ť vroucně svou jedinačku. I já truchlila srdečně a nerada z Prahy na venkov odcházela. Strýce jsem neznala, neboť po léta v Praze se neukázal, a otec můj nikdy ho nejel navštívit.

Ale na venkově se mi, kromě nadání, záhy zalíbilo, a to tak, že, když po čase jsem zajela otce navštívit, neměla jsem v Praze stání. Tu pak již s radostí vracela jsem se do osamělého zámečku, obklopeného starým, zarostlým parkem.

Ó milých, blažených těch časů!

Strýc, o němž v sousedstvu jeden hlas šel, že je podivín, a jenž opravdu některé zvláštnosti své měl, měl zlaté srdce a vzpomínám na něj s největší úctou a vděčností. Byl to pravý šlechtic srdcem a duchem,

a lid jeho lnul k němu jako k otci. Ulehčoval poddaným, až mu v sousedství zazlívali, nestranil se jich, ale rád mezi ně chodil a také mně nezbraňoval s nimi se setkávati. Tu jsem dobře poznala náš dobrosrdečný, cizotou netknutý lid. Jak mne blažila jeho upřímná, nelíčená oddanost a příchylnost!

Vychování mé i vyučování řídil sám strýc, jenž byl neženat. Nesužoval mne suchoparnými naukami, ale přihlížel k opravdivému vzdělání ducha i srdce. Jediné snad příliš zvůle mi dával u čtení — ač myslím, že mi ani to neublížilo. O, jaká to byla rozkoš, když za zimy v komnatce své, nebo za letních dnů v hlubokém úkrytu starého parku jsem se z té duše oddávala čtení! Co chvil jsem tu prosnila, problouznila! A jak utěšené byly to procházky alejemi prastarých stromů za svěžích jiter i za hebounkého šera podvečerního! Kráčívala jsem po boku svého strýce, jenž mně o přírodě, nejčastěji však o minulosti vykládal. Dějepis byl jeho zalíbenou vědou a uměl jej vykládati, že jsem se na ty chvíle těšívala a tesknila, jestliže nepohoda nebo cos jiného procházku naši zmařilo.

Strýc nejčastěji vypravoval o naší minulosti; tu vážná jeho tvář se vyjasňovala, však i zkormoucení bylo na něm vídati. Tak zamilovala jsem si slavnou minulost našeho království, a smýšlení strýcovo stalo se také mým. Pověděl, že snad on je jediný, jenž takové náhledy má, že všichni jiní zapomněli, co byli a z jakých jsou předků, a sám sebe posledním českým zemanem nazýval. Tu jsem také porozuměla, proč otec můj s bratrem svým tak málo se vídali, tak málo se stýkali. Smýšlení jim bránilo, smýšlení, pro něž strýc opustil hlučný svět a vzdav se všech nadějí na skvělé v něm postavení, odebral se na své panství, aby tu

o samotě žil svému studiu našich dějin a skutkům čisté a pravé lidskosti.

Proč se neoženil, nevím, to zůstalo mi tajemstvím.

Nadšena láskou k naší minulosti, pilně jsem čítala ve staré kronice Hájkově a v Paprockém. Se starými těmi spisy však nejraději jsem se utíkala za park, kde nad potokem vypínalo se návrší s rozvalinami starého, rodinného našeho hradu.

Tam bývalo mně nejvolněji, 'tam byla jsem šťastna!«

Renata zamlčevši se na okamžik před se hleděla. Pak začala:

»V omšených, břečtanem a ostružinami i křovím zakrytých zdech panovalo svaté ticho, a volný odtud byl rozhled přes vrcholy lesa na širý, krásný kraj. Mně bylo vždy jako v kostele. Tu jsem, nikým nerušena, čítala ve staré knize o dávných, slavnějších časech, nebo oživovala jsem si pusté, tiché místo postavami svých předků a rekovnými bytostmi knih, tu snila jsem a snovala plány. Strýc můj byl již odevzdán a vzdával se veškeré naděje. Já však s důvěrností a v nadšení svého věku, neznajíc života a skutečnosti, věřila jsem v lepší budoucnost, a tu nejednou za řečí mých strýc zapomenuv usmál se a vyjasnil líce. Teď mi již asi částečně rozumíte. Sluší dodati, že strýc můj byl ovšem katolíkem, ale mírným, snášelivým, a nikdy přede mnou netajil se svými sympathiemi k evangelickému a bratrskému vyznání. ‚Sám rozum a sama lidskost vyžaduje, aby jim byla popřána volnost; my tím více měli bychom jim přáti, že otcové naši byli téhož vyznání a pro ně tolik vytrpěli a také umírali,' tak říkával. Však klidu a štěstí mého bylo na krátce. Drahý můj strýc, jenž stal se mi druhým otcem, pojednou těžce se roznemohl. Opatrovali jsme ho, ale všecka pomoc byla marna. Cítil

sám dobře, že nastala jeho hodina. Jednou pozdě večer, když jsem s ním byla sama, probudil se z lehké dřímoty. Ptal se, přijel-li můj otec, kterého dychtivě po celý den očekával.

»Ještě tu není a rád bych mu něco pověděl!« zavzdychal. Za chvíli, vztyčiv se, promluvil slabým hlasem:

»Renato, jsem nejstarší z našeho rodu, jenž brzo vyhyne. Vždycky hlava umírajíc napomínala svých dětí — Nemám jich, jen tebe — povím ti, otec by bez toho tobě nepověděl. Tvůj děd byl ještě tajný bratr, na smrtelné posteli s žalostí se rozpomínal — a nám vyznal —« Tu se zamlčel unavením. Teprve za chvíli zase promluvil slabým, tichým hlasem:

»Renato pamatuj na své otce, na mne —«

Dále nemohl, slabost ho přemohla; a více nepromluvil.

»A pan z Těmic, milostivá slečno?« tázal se Kamenický tichým hlasem, jsa dojat vypravováním Renatiným.

Druhého dne strýc zemřel; otce mého se nedočekal.«

Mladá šlechtična se zamlčela.

Kamenický, ač by rád, neodvážil se dále tázati.

»Vrátila jsem se do Prahy. Ach, co jsem se tu nastýskala, na drahého strýce navzpomínala! Já musila do společnosti, ve které jsem byla nešťastna. S nikým jsem nemohla o svém promluviti, ani s otcem, jenž strýcových náhledů nesdílel. Ano knihy, mé drahé dědictví po strýcovi, musila jsem před ním tajiti. Napadaly mne zármutek, tesklivost, a beznadějnost nabývala u mne vrchu. Teď teprve jak náleží porozuměla jsem hlubokému, tichému žalu strýcovu. A pak mně brzo otec zemřel. Když paní hraběnka, dobrá někdy přítelkyně zesnulé matky mé, pozvala mne sem, ráda

jsem přijala. Unikla jsem tak veliké společnosti a zátiší venkovské slibovalo mně klid, který mně byl tak žádoucím. Než i tu musím se tajit a přemáhat.« Renata bezděky povzdychla.

»Divím se vám, obdivuji se vaší duševní síle.«

»Nutnost dobře učí — a lidi jsem se naučila pozorovat. Ale ve vás jsem se zmýlila.«

»Oh, již se nemýlíte, již můžete o mně zas tak smýšleti, jak jste prvotně smýšlela!« zvolal vroucně Kamenický. »Ráčila jste mne prve slyšeti, jaká změna počala se se mnou díti — a již se teď stala!«

»Věřím vám, a jsem šťastna, že jsou ještě jiní, kteří tak smýšlejí, jako my,« podala mu ruku, kterou uctivě políbil.

»Však abbé ať ani netuší. Prosím vás, buďte opatrný, na vás má nejvíce namířeno!«

Doktor se chtěl usmát, ale tón, jakým poslední slova plná upřímné obavy byla pronesena, nitrem jeho zachvěl. Zářící oči upřel vděčně na Renatu, jež povstavši jako ve zmatku zrak svůj odvrátila.

»Již čas,« pravila, »abychom se rozešli.«

»Poslechnu, však račte dovolit, abych směl říci, jak jsem tím okamžikem vzácné důvěry šťasten. Milostivá slečno, veliká je mezi námi mezera, nelze mi nikterak se vám zavděčiti, ale tolik odvažuji se nabídnouti, že kdyby kdykoliv bylo vám potřebí pomoci, tož prosím, vzpomeňte na mne!«

Zmizel za křovím.

Renata stála nehnutě, hledíc upřeně v tu stranu, kterou odešel. Co tím chtěl říci, proč mluvil o pomoci on? Či by snad někdo tušil, věděl? Ó ne, ne! A přece ta slova mile se jí dotekla; pořád ještě viděla jeho sličnou tvář a vroucností zářící oči.

Šla zvolna steziČkou před se a bylo jí, jako by mladý doktor dosud vedle ní kráčel. Slyšela v duchu

to, co mluvil, myslila jen na něj. Na vše ostatní: jaká společenská mezera mezi ním a jí, jaké jsou její poměry, na to vše zapomněla. Setkalať se s duchem sobě spřízněným, rovným, mezi nimi nebylo rozdílu, leda co do síly.

Cítilať Renata už nejednou, že za těchto svých poměrů slábne a mdlí — a teď došla osvěžení, posily, teď má na koho se spolehnouti.

»Kdyby kdykoliv bylo vám pomoci potřebí, vzpomeňte na mne!« Oh ano! »Vzpomeňte na mne!«

V tom se zastavila a pozvedla nachýlenou hlavu. Zachrupalť před ní písek a černý stín padl na něj. Renata vzhlédnuvši zarazila se.

Abbé!

Pozdravil a usmál se. Oh, toho protivného úsměvu!

»Račte dovoliti — hledám pana doktora —«

»Stalo se něco?« přerušila mu řeč překvapená slečna.

»Jel jsem na návštěvu k panu faráři do Libchavy. Sotva jsem za městečkem, potkám posla odtud, jenž chvátá sem pro lékaře. Pan farář se náhle a těžce roznemohl. Dal jsem obrátit, aby pan doktor se mnou ihned odjel. Doma není. Řekli mi, že snad šel do zahrady.«

»Tady už není.«

»Ah, byl tu! Tedy přece!«

Renata se zarazila. Abbé omluviv se sladce, kráčel rychlým krokem ze zahrady.

Nepověděl, že doktora u vchodu potkal, že se s ním zastavil, a že dobře si všimnul, jak je vzrušen. Proto šel dále, aby se přesvědčil. Teď vracel se s vyjasněnou tváří a rychle několikrát zamrkal. To bylo znamením, že něco nového v mysli se mu událo. Ano, sám sobě se smál, jak ta tichá slečinka se výtečně

tajila. »Proto hraběti se vyhýbala, proto pohledu jeho se stranila. Ah, je-li tomu tak, nač jsem dnes přišel, a zajisté tomu tak, pak s Bohem, pane doktore!«

Došel ke kočáru, na který už Kamenický, jsa na cestu připraven, vsedal.

Abbé usedl vedle něho a zaváděl klidný, nevinný hovor. Byl spokojen. Měl jenom domnění, ale z toho dá se něco vyvésti.

Renata zaslechla, jak kočár zahrčel.

Již odjíždí. Ptala se lokaje, jenž se jí namanul, kdo to odjel.

»Pan abbé s panem doktorem.«

»S ním — chudinka!« v duchu povzdechla.

Abbé jeda s Kamenickým k nemocnému faráři, dobře pozoroval, že mladý doktor není obvyklé míry. Celou cestu byl roztržit a nehovořil tak jako jindy. Abbé byl přesvědčen, že tam v zahradě zajisté se něco stalo, a ne nedůležitého, neboť ten bystrý frajmauer, jak Kamenickému říkal, nedal se tak snadno poplésti. Sám však ani slovíčkem neprozradil, čeho se domýšlí.

Věděl dobře, že kdyby zavadil a jen zlehýnka zaťukal, že by doktor jako liška zbystřil sluch a sebral mysl. Proto vedl hovor o nemocném a pak o věcech nedůležitých. Nechtěl se ukvapiti; byl rád, že přišel zatím na stopu. Zamilovaný, sebe chytřejší a sebe opatrnější, časem přece se prozradí. Lépe mu dáti zvůli a uspati ho domněním, že nikdo nic netuší, a pak se chytí na udici. Abbé potřeboval důkazu, neboť s pouhým domněním nemohl před hraběte předstoupiti.

XVI.

O slavnosti Božího Těla a již před ní Celerka se velmi nazlobila a mluvila z ostra proti všem novotám, nelekajíc se, že vlastně tím mluví proti císařskému patentu. Což tu bylo jindy slávy, a teď musilo všecko klidněji se odbyti. Cechy nesměly nésti své veliké prapory a dovoleny jen malé nebo kostelní korouhve, že prý ty veliké cechovní byly za větru nebezpečny těm, kteří je nesli, i kolem jdoucím.

A komu pak byly nebezpečny parádní šaty praporečníků, jejich zástěry, péra na kloboucích a na kašketách, že je také císařský patent o té slavnosti zakázal?

Celerka tentokráte tlumočila smýšlení skoro všech, ale nikdo tak ostrých slov jako ona sobě nedovolil.

Minulo Božího Těla. Na zámku se mnoho nezměnilo. Abbé již nad tím se zarážel, že ničemu nepřišel dosud na stopu, že by snad dokonce se mýlil. Nezměnilať slečna z Těmic nikterak svého chování, ač pozoroval každý její krok, každé hnutí. Či by se před ním varovala a tak znamenitě se ovládati dovedla? Zaváděl opatrně řeč i s Žanetkou, ale také nepořídil. Věrné děvče nepovědělo, že nosilo v zimě knížky. Teď už to přestalo, a jiného věru nic nevěděla, kromě toho, že jednou slečna nechala v knize pana doktora tři fialky a pak v té, kterou naposled Žanetka odváděla, malý lístek. Setkala-li se slečna z Těmic s doktorem Kamenickým, chovala se k němu vlídně, ale chladně, jako jindy. Abbé na její tváři nemohl nic vyčísti.

Toho ovšem neviděl, jak vždy po setkání se s doktorem slečna ve svém pokoji smutně se zamyslila, jak sobě živě připomínala krátký pohled mladého

doktora plný něhy, oddanosti — i výčitky — tak se jí zdálo, a cítila srdečnou lítost.

Obyčejně pak zahleděla se nad stolek, kdež na zdi visela malá, olejová podobizna obstárlého muže v bílé vlásence a tmavomodrém, prostém kabátě. — Ten muž širokého čela, zamyšlených, výrazných očí a rtů pevně sevřených byl její nebožtík strýc, pan Václav z Těmic. Zdaž v duchu mu nežalovala, zdaliž nemyslila, že, kdyby on žil, neměla by toho sebezapírání a těch bojův?

Když sem přijela, zdálo se jí, že je uvolněna, radovala se, že zbavila se tuhých pout společnosti velkoměstské. Teď už ani tu necítila se volnou.

Cítila trapně tíhu předsudků stavu svého, jež jí nedovolovaly, aby slyšela hlas svého srdce, jež jí poroučely, aby jej utlumila; cítila, že jí tu štěstí vykvétá, a přece nemůže, nemá býti šťastnou! —

Hraběnka měla ku Kamenickému, co ji v zimě za krátký čas vyléčil, značnou důvěru. Jednoho dne dala si jej zavolati, a tu se mu svěřila, že ji zdraví manželovo znepokojuje.

»Zdá se mi, že hrabě schne, tvář jeho nějak žloutne a oči mu, jak mi časem připadá, nějak zimničně se lesknou. Ptávám se ho, je-li mu co, ale vždy mne úsměvem odbývá a tvrdí, že je zdráv. Nepozoroval jste nic?«

Kamenický přisvědčil, že si toho také povšimnul, že však ani jednou pan hrabě si nestěžoval, aniž o radu žádal.

»Myslím, že toho jiná příčina — duševní —« dodal.

»Poklad! Není-liž pravda?« tázala se hraběnka kvapně.

»Ano, paní hraběnko, také myslím —«

»Oh, té neblahé domněnky, té vášně! Co jsem se naprosila, nadomlouvala —«

»Jsou jen přirozeně dva prostředky: aby pan hrabě našel poklad — nebo aby nabyl jistoty, že všecko jeho úsilí je marno,« dodal Kamenický.

»Tedy není pomoci!« povzdychla hraběnka. »Pokladu nenajde, o druhém nikdo ho nepřesvědčí —«

Oba se mýlili.

Kamenický nevěděl, kdo by hraběte uzdravil. — A také sám byl podobnou nemocí postižen. Byl ještě někdo, kdo to na něm pozoroval a jemu i hraběti v duchu se usmíval.

Byl to abbé, jemuž, jak se pevně nadál, srdečná nemoc obou prospěje nejlépe.

* * *

Koncem měsíce srpna za nedělního odpoledne stanula v rozvalinách hradu Potštejnského malá společnost dole ze zámku: hrabě Harbuval Chamaré, hraběnka, slečna z Těmic, abbé, pater Rokyta a doktor Kamenický.

Hraběnka těžce nesouc, že manžel její tolik času i peněz pro domnělý poklad promrhal, nerada o starých rozvalinách a podzemních chodbách slýchala, neřku-li, aby se tam šla podívat. Ale po tom, když s doktorem Kamenickým o zdraví svého manžela promluvila, jala se o všem přemýšleti a doznala si, že vzdorem nic nepořídí. I jala se od té chvíle s ním o pracích pod rozvalinami promlouvat, až také konečně pronesla přání, že by se tam přece měla podívati. Toho se hrabě rázem velmi ochotně uchytil a nepolevil hraběnce, i když vidouc, že jde do opravdy, chtěla ustupovati.

Konečně přece ujednali, že tam půjdou a pozvána společnost.

Byl horký den, po hradě hluboké ticho. Všechno bylo oblito slunečnou září, jen v lese kolem rozvalin panoval stín a chlad, jenž také utekl se do zákoutí mezi hradní zdi, do nichž paprsky sluneční praly. —

Společnost stanula na místě, kde hrabě počal kopati a kde byl nad tím místem v rohu kámen s latinským, záhadným nápisem:

SIGNATA INSTES CARITAS EXTIR(P)AT
HOSTES.

»Na poznamenaném začni, láska vyhladí nepřátely —« četl a vykládal hrabě, ukazuje rukou na litery do kamene vryté.

»Nuž začněme i my tu na poznamenaném svou podzemní procházku!« Řekl to vážně, neusmáv se.

Dva lokajové podali dámám lehké pláště a rozžehli pochodně, jimiž podělili každého muže ze zámecké společnosti. Vstup do podzemí nebyl sám sebou nejpohodlnější, ale hrabě dal den před tím vše učiniti, co se na usnadnění dámám udělati dalo.

Dvě osoby ze společnosti se tam nerady ubíraly: hraběnka a abbé. Ona však činila to k vůli svému muži, on pak jen proto, aby mohl pozorovati, neboť i v této procházce čenichal něco úmyslného, záhadného.

Ostatní šli rádi: páter Rokyta ze zvědavosti, Kamenický se těšil, že bude na blízku Renatě. Nitro hraběte se chvílemi zachvělo a jako by mrazík tělem mu zatřásl.

Vstoupili do podzemní, klenuté místnosti. Napřed kráčel sluha s pochodní, za ním Rokyta, pak dámy s hrabětem, za nimi abbé s doktorem a nejposléze druhý sluha. Rudá zář smolnic míhala se po tmavých stěnách a mohutném klenutí, pod nímž kroky jejich

a hlasy dutě se rozléhaly. Všichni byli vážni, nikdo neodvážil se veseleji promluviti. Přítomnost zachmuřeného hraběte, jemuž oči zase tak divně se leskly, žádnému nedala.

V rohu na levo zel černý otvor. Tam hrabě rukou kynul, tam sluha a za ním všichni zamířili. Ubírali se dlouhou, tmavou, klenutou chodbou a vstříc jim vanul, jako už prve, podzemní chlad. Kráčeli mlčky, jen kroky jejich zněly na podložených prknech. Několikráte ohlédl se doktor Kamenický, jenž v té chodbě dostal se vedle přítele Rokyty, a zrak jeho setkal se s pohledem Renatiným. Kráčela v řasný plášť zahalena, ozářena světlem planoucích pochodní. — Byla tak vážná a krásná! Tak chodívaly panny křesťanské tmavými chodbami římských katakomb k tiché, utajené bohoslužbě.

Za nedlouho stanuli opět v klenutí.

»Jsme pod šestou palácovou branou a věží, která nad ní stála. Tam v rohu našel jsem železnou bednu. A zde v levo je viděti otvor a schody. Je to vedlejší chodbička, jež vedla pod dolejší kulatou věž třetí hradby, to jest do hlubokých vězení pod ní se nacházejících. Teď bychom se tam dostali, zrovna pod kapličkou svatojanskou.«

Hraběnka už napřed, ač hrabě tam nemínil, protestovala, že do té lidomorny nepůjde. Bylo jí už v těchto místnostech nevolno, a raději by se navrátila. Než hrabě kývnul opět sluhům a dále šli do křivolakých podzemních chodeb. Mnoho nemluvili. Jen abbé nejčastěji se ozval, pak hrabě, když něco vysvětloval.

Také byl už napřed oznámil, že je povede jenom nejhlavnějšími chodbami, že pominou bludiště chodbiček pod hradním palácem; chtěl jim ukázati, kam se až dopracoval. Ale hraběnka se té procházky na-

sytila, sotva že přišli do polovičky. Hluboké ticho, jímž se každý hlas a krok příšerně a dunivě ozýval, tma v před i v zad, plašená jen neobvyklým, míhavým světlem smolnic, těžší vzduch a stará klenba chodeb samých, v níž tu i tam nejeden kámen se vyvalil — to vše hraběnku děsilo. Podzemí, v němž manžel její tolik tisíc už zbůhdarma zahrabal, bylo jí samo sebou protivno — tím více nyní. Stanuvši pojednou, oznámila slabším hlasem, že nemůže, že nepůjde dále.

Vidouc, jak hrabě čelo zachmuřil, ihned dodala, že nechce společnost rušiti, že se vrátí, žádajíc někoho z pánův, aby ji doprovodil, že na ostatní ráda nahoře ve svěžím vzduchu posečká.

»Doprovodil bych vás —« pravil hrabě jaksi váhavě.

»Kdož by pak byl vůdcem? Pan abbé oželí namáhavou procházku —«

Steydel již se klonil a byl všecek sladce ochoten, ale když se ukláněl, překmitla se mu očka blýsknavě z koutku do koutka.

Tak se společnost rozdělila.

Hraběnka s abbém doprovázeni sluhou, jenž se tu vyznal, vraceli se na hradní nádvoří.

Renata si oddychla. Nebylo jí tu nejvolněji, ale pohled plný důvěry upřela na Kamenického. — Šli chvíli mlčky dále.

Hrabě musil nyní obyčejně jíti napřed, aby udával směr; časem také stanuv, vytáhl příruční plán, aby dle něho se orientoval. Kdykoliv však šli delší a širší chodbou, do níž neústila nějaká menší nebo vedlejší, přitočil se vždy k Renatě a dal se s ní do řeči.

Asi dvakráte se zastavili, jak hrabě jim ukazoval stranou běžící štolu. Byla to práce jeho dělníků, kteří

ji nedodělali, poněvadž hrabě, domnívaje se, že to zasypaná a sesutá chodba, brzo poznal, že se mýlil. Pak ukázal společnosti také kameny vyčnívající tu i tam ze zdi chodebné. To byly ty znamenané. Vedle některých zachovala se ještě skoba rezem sežraná, v níž smolnice hořívaly.

Doktor z počátku bedlivě směr pozoroval, za nedlouho však nevěděl, jdou-li k východu nebo k západu; v podzemí tom, v bludišti divně se točících chodeb bylo těžko se vyznati.

Kaplan v duchu uvažoval, co to stálo peněz a práce, než všecky tyto chodby vyčistili, vynašli a zasypané a polosesuté schůdnými učinili. Při tom, milovník jsa všeho, co s minulostí souviselo, byl by rád všecko důkladně prohlédl a proto nejsa spokojen s tím, kudy je vedl hrabě, často zaběhl si do vedlejších chodeb, aby kvapně se tu rozhlednuv, rychlým krokem zacházející už společnost doháněl. Zbloudění se nebál, aniž se lekal temnosti a opuštěnosti pustých uliček.

»Jaké tu nyní mrtvé ticho!« promluvil kaplan, když stanuli opět u znamenaného kamene. »Před sty léty často tu hřměly chodby zbrojnými houfy a zvučely řinkotem jejich zbraně. Tudy při obležení hradu rozbíhali se žoldnéři ze vnitřního hradu, aby posádkám v zevnějších opevněních, jmenovitě v baštách nepozorovaně přispěli ku pomoci.«

»Velmi se divím,« promluvil Kamenický a pohlédl na hraběte, »že by dřevnější majitelé bohatství své a poklady v těchto místech ukryli, kam i zbrojná čeleď měla přístup —«

»Ano, měla,« odtušil hrabě, »ale ne vždycky; toliko v rozhodných chvílích vedl ji sem purkrabí — a pak, nezapomínejte, že tyto chodby nejsou jedinými, že mimo ně pod palácem jsou mnohé i s menšími klenutými místnostmi, o nichž bylo tolik vědomo, jako

o tajných komnatkách na hradě. Jen hradní pán o nich věděl a měl k nim přístup.«

»Jest hrad už dlouho v rozvalinách?« tázala se Renata.

»Dobrých sto let —«

»A nebylo by možná, že už někdo jiný před vámi pane hrabě, v tato místa se odvážil a na poklad, který hledáte, šťastně uhodil?«

»Ne, ne, nikdo, není možná! Však víte — zjevení —« hrabě prudce promluvil, ale rázem se zamlčel. Chtěl snad Renatu připamatovati, co jí byl onoho podvečera v salonku svěřil, ale v čas se vzpamatoval. Kamenický a kaplan pohlédli překvapeně na hraběte. Zjevilť se mu v obličeji na okamžik podivný, vášnivě blouznivý výraz, pro nějž doktor nezpozoroval, jak Renata při slovech těch bezděky sebou hnula a pak oči sklopila.

»Pojďme!« zval temným hlasem hrabě, který se od svých průvodců zase odvrátil.

Doktor Kamenický neporozuměl pohledu, který Renata na něj v ten okamžik upřela. Zdálo se mu, jako by se jím chtěla tázati a také sobě požalovati. Byl by rád s ní dal se do hovoru — ale nebylo možná pro hraběte, aby se k ní přibočil, a Renata také byla nad obyčej vážná. Nad to chodba nyní se súžila a stoupala ponenáhlu dolů. Cesta stala se neschůdnější. Hrabě nabídl Renatě své rámě. Nebylo vyhnutí, musila je přijati. Cítila, jak se její ruky dotekl svou studenou rukou, slyšela jeho hluboký, chvějící se povzdech a sama se zachvěla.

Hrabě nemohl promluviti; krev se mu rozproudila žilami a stoupala do hlavy. Ohlédl se asi dvakráte.

Pojednou stanul.

»Dále vás nepovedu,« pravil a kázal sluhovi, aby několik kroků v před popošel. Tu v záři smolnice, již on nad hlavou držel, bylo viděti hromadu hlíny a rumu, složené tu trámce a prkna i kolečka a vše, čehož bylo ku dalšímu prokopávání třeba.

»Hle, až toto zejtra bude odklizeno, ukáže se, že jsem konečně přišel na pravou stopu, že jsem nadarmo nepracoval,« pravil určitě hrabě Chamaré a zrak se mu při tom zajiskřil. Zraky všech utkvěly na něm tázavě.

»Léta jsem se mýlil, hledaje do vnitř pode hradem — a nebylo jinak možná. Prohledal jsem pletivo chodeb a teprve letos přesvědčil jsem se, že z něho vybíhá jen jedna jediná, která vede k cíli — a není to tu, v hradě, ale někam ven —«

»Jakže!« zvolal udiveně kaplan.

»Ano, zejtra se to rozhodne. Až prokopu ještě tuto sesutinu, jsem přesvědčen, že přijdeme na schody, které vedou hloub — hodně hluboko —« a tu se tajemně zamlčel.

»A že by z hradu ven chodba vedla?« tázal se pochybující Kamenický.

Hrabě se usmál jaksi opovržlivě.

»Aj, pane doktore, víte-li, že už teď stojíme mimo hradní obvod? Netvrdím ostatně, že by někam ven vedla, ač to možná, ale myslím, že dovede mne k místu, které tak dlouho hledám.«

Za řeči té hleděl doktor do země. Zdálo se mu, že to mluví choroba z hraběte, a bylo mu skoro trapnu tuto řeč poslouchati. Však dobře, zejtra se hrabě přesvědčí, že se mýlil, a pak snad ustane od bláznivého, drahého hledání. Také Rokyta neodpověděl. —

Hrabě kynul sluhovi a společnost dala se zpáteční cestou. Hrabě dosud vedl Renatu. Za nimi šli oba přátelé.

Kamenický vzpomněl si na Steydla.

»Tomu se to pokazilo —« chtěl tiše říci Rokytovi, jenž, jak se domníval, za ním kráčel. Ale kaplana tu nebylo.

»Vlezl si do nějaké postranní chodby,« pomyslil doktor a šel dále a zase hleděl na štíhlou postavu v řásném plášti, jež před ním kráčela. Záviděl hraběti. Ten ledový muž nemající pro nic smyslu leda jen krtčího: hrabati se a vrtati lůnem země, vede tu líbeznou dívku.

»Kde je velebný pán?« Otázka ta, již hrabě ohlédnuv se pronesl, vyrušila Kamenického z jeho myšlenek.

»Již před chvílí odešel — snad se už vrátí. Rád by všecko viděl —«

Stanuli, chvíli čekali a naslouchali. Nebylo však ani kročeje slyšeti.

»Snadno by mohl zblouditi — tu tam je trámec, kámen —« pravil hrabě nějak zvláštně starostlivě — a hned poručil sluhovi, aby se po velebném pánu ohlédnul. Sluha zmizel v postranní chodbě, odkudž zaznívalo temné jeho volání, kterýmž chtěl kaplanovi usnadniti zpáteční cestu. Za nedlouho však jeho hlas se ztrácel, až zanikl.

Ve tmavé chodbě ozářené pochodní doktorovou a hraběcí stála malá společnost. Nikdo nepromluvil. Kamenický pohlédnuv na Renatu, se zalekl. Zdála se mu bledá, jako vyděšená.

»Půjdu se podívat —« pravil.

»Oh, zůstaňte, však oni přijdou —« pravila kvapně Renata a vzhlédla prosebně k doktorovi. Ten se zarazil i nad úzkostným hlasem, jakým ona slova pronesla, i nad pohledem.

»Nebude škodit, pane doktore. Bezpochyby se nebojíte?« — pravil hrabě a ret jeho úsměškem se zkřivil.

Kamenický neodpověděv vydal se na cestu a za nedlouho zmizel za rohem vedlejší chodby.

Renata vyvinula ruku svou z ramene hraběcího. Hrabě vzhlédl k ní plamenným svým, hlubokým pohledem, ale slova nepromluvil. Hleděl za Kamenickým, chvilenku naslouchal a — třásl se.

Co si prve jen tak pomyslil, »kdybych tak tu s Renatou osamotněl,« vyplnilo se. Co se nabojoval, nabránil, jak usilovně žár svůj dusil na sklíčení a muka své duše — a všecky ty boje byly nyní nadarmo. Jediný okamžik — a — Tu stojí před ním — oh, jak vábná, spanilá — ta dívka, jež ve bdění i ve snách poklidu mu nedala. Cítil, jak žár jeho se vzmáhá, jak se v něm všecka rozvaha taví a tráví. Bezděky zarazil pochodeň do skuliny. Třásl se — váhal — než demonická moc vášně nedala mu mysliti — všecko kolem mizelo, zapomněl na hraběnku v hradě čekající, na společnost, která se z chodeb každého okamžiku mohla navrátiti. Všecko zmizelo — vše kolem nic — jen Renata tu, vážná, krásná.

»Renato —« promluvil chvějícím se, temným hlasem — »hledal jsem poklad — tolik let — teď jsem ho našel —«

Viděl, že ustoupila až ku zdi, že ulekaně upírá naň své oči. Nicméně přistoupil až k ní.

»Tam nahoře jste se mi před lety zjevila — teď vás mám. Já vás v mysli choval, ano, v srdci — oh, vyslyšte mne — jen jediný pohled, jediné slůvko!« mluvil přervaně, temně.

»Pane hrabě!« vyrazila ze sebe ztrnulá Renata.

Ale on jako hluchý vztáhl po ní pravici, aby ji objal.

»Renato, musím vás obejmout — musím —«

V tom však zavrávorav ustoupil zpět. Zahlédl jen, jak Renata prudce jej odstrčivši před ním se kmitla, jak prchá chodbou slabě ozářenou; již zanikla za rohem ve tmě. — —

Kamenický zahnul do nejbližší chodby. Nemyslil tak na zbloudilého přítele, jemuž ostatně sotva co nemilého mohlo se přihoditi — ale zabýval se v myšlenkách posledními slovy Renatinými a jejím pohledem. Byltě tak prosebný, i také hlas a jakási bázeň v něm se ozývala — Snad by o něj se lekala? Ve snách netušil, že by hrabě — Náhle se zastavil, neboť se mu zdálo, že slyší hlasy. Naslouchal — ano, toť sluhův a přítelův hlas. Našli se. — Byl by šel dále, až by s Rokytou se shledal, ale Renata zpět jej vábila. Obrátil se tedy. Sotva že však tak učinil, náhle stanul. Spatřil, ana proti němu jde chvatným krokem ženská postava — Jak že, Renata! Kvapil k ní a ještě více se zarazil. Je jako vyděšena, bleda — a pro Bůh — ona pláče! Ty její krásné oči plny slz! Cítil, jak ho bodlo, a na vše zapomenuv, přistoupil k ní a chopil se její bílé ruky.

»Pro Boha, milostivá slečno, co se vám stalo?«

Renata ruky své z jeho nevyvinula. Vzhlédla k němu skrze slzy. Chtěla promluvit, náhle však sklonivši hlavu svou na jeho rameno, tiše zaplakala.

Kamenický trna rozkoší i rozechvěn, okamžik nemohl promluvit. Ale pak znovu něžně a vroucně se tázal, co se jí stalo.

»Ublížil vám někdo?« S tou otázkou mu zasvitlo. —

Renata pozvedla hlavu a řekla hlasem pláčem sytým:

»Prosím vás, neptejte se — teď ne — Nehněvejte se — nechte mne — jděte — já přijdu za vámi —«

Kamenický váhal.

»Prosím vás!«

Tomu tichému, třesoucímu se hlasu, tomu pohledu slzou se lesknoucímu nebylo možná odepříti.

Doktor Kamenický, všecek jsa vzrušen nenadálou tou příhodou, poslechl a šel bezděky dále. Nehleděl na cestu, nedbal, kam jde, a teprve se poněkud probral z mohutného dojmu, když zahnuv za roh vstoupil do nové chodbičky a na jejím konci spatřil rudou zář dvou pochodní. Právě tam setkal se sluha s kaplanem, jenž konečně z hloubi a uzlu chodeb vyváznuv, hlasným voláním na dobrou cestu byl uveden a tu také se s přítelem doktorem sešel.

Toutéž malou chodbičkou dostali se do hlavní, kdež hrabě stál u zaražené ve zdi pochodně jako socha, s tváří do země nakloněnou a zachmuřenou. Kaplan se zalekl, mysle, že vzbudil svým prodlením nevoli pana hraběte — ale v tom mu také napadlo, že tu slečny z Těmic nevidí. Zeptal se doktora kvapně a tiše, kde je, prve než ku hraběti došli.

»Šla tě také hledat,« odtušil Kamenický; ale zrak jeho tkvěl na mlčícím šlechtici, jenž vzhlédl na omlouvajícího se kaplana, a jemu kratince, ale ne dost jasně odpověděl. Pater Rokyta zarděl se rozpaky, kterých pak ještě více přibylo, když Renata vyšla z poboční chodby, výše ústící do hlavní, než ta, kterou kaplan s přítelem se navrátili. Renata byla vážná jako prve, i zdánlivě klidná. V nejasném kmitavém světle nebylo jí pozorovati na očích stopy prolitých slzí.

Ano, lehounký úsměv zjevil se jí na rtech a vlídně promluvila:

»Ach, velebný pán se navrátil!«

Jen doktor a hrabě pozorovali, že se jí hlas lehounko třásl. Ó jak jí bylo Kamenickému líto, jak se obdivoval její síle duševní! Hněvem mu nitro vzkypělo, když pohlédnul na hraběte, o němž se najisto domníval, že něžnou tu duši bolestně urazil. —

Hrabě pokynul a společnost brala se dále. Avšak nenabídl už slečně z Těmic svého ramene, nýbrž kráčel v čele za sluhou, aniž vyhledával, jako prve, aby mohl jíti Renatě po boku. Poněvadž vůbec byl málomluvný, nezpozoroval ani kaplan ani sluha, že by se bylo něco událo.

Všichni byli svými myšlenkami zaměstnáni, nejvíce pak mrzel se v duchu pater Rokyta, že vyvedl, jak si vyčítal, takovou hloupost.

* * *

Plný proud slunečního světla zářil rozvalinami.

Ve stínu zdi na omšeném kameni uvelebila se hraběnka; vedle ní něco níže seděl abbé.

Sluha natáhl se kdesi za zdí na vyschlý trávník a usnul.

Abbé bavil už značnou chvíli svou příznivkyni, ale konečně umlkl. V duchu se mrzel, že musí tu seděti; paní hraběnka také nebyla nejlepší nálady. Již takovou chvíli sedí v tom pustém, smutném místě; vzduch horký jen se tetelí, les kolem zamlklý a ticho dusné v těch místech zkázy a zpuštění, že ani strůmek na otlučené zdi, ani travička v rozsedlině sebou nepohne. Abbéa napadalo zívnutí, ale stisknuv rty a rozšířiv nozdry, potlačil je. Vytáhl ze stínu nohy na místo ozářené a vyhřívaje se, hleděl na černé své hedvábné punčochy a blýskající se stříbrné přesky střevíců. Pak vztyčiv hlavu podíval se do výše.

»Ach, paní hraběnko, račte se podívati —« a ukázal nad sebe, kde nad pustou palácovou budovou vyvstalo černé, hrozivé mračno.

»Oh, bouře a dosud nejdou. Což tam mají? Či by snad se něco přihodilo?« zvolala hraběnka.

V tom abbé povstal.

»Slyším hlasy, již přicházejí —«

»Jděte jim, prosím, vstříc a zaveďte je sem. Je čas, abychom opustili neblahé toto místo.«

Abbé šel a za nedlouho stanul nad vchodem do podzemí, z něhož byla společnost právě vystoupila. Oznamoval hraběti, kde paní hraběnka čeká, upozorňuje zároveň, že nastává bouře.

Když zahýbali kolem rohu hradní budovy, kdež zazděn byl kámen se záhadným latinským nápisem, ocitl se Kamenický po boku Renatině a tichým hlasem pronesl druhou část onoho nápisu:

»CARITAS EXTIRPAT HOSTES!«

Porozuměla mu. Přes ubledlou, stínem trudu zastřenou tvář její jako by paprslek přelétl a rozžehl lehounký, kvapný ruměnec. Odpověděla Kamenickému krátkým, plachým pohledem, ale v něm jasně se zračilo, že blaze slova ta dotekla se její duše.

Abbé hleděl sem i tam, očka se mu kmitala na všechny strany; nic zvláštního však nezpozoroval. Jen »pan bratr« Rokyta byl značně pomazán, jak se úzkými chodbami dral, a to ho patrně netěšilo.

Dole u kapličky čekali sluhové s nosítky, do nichž dámy usedly. Renata si oddechla, když ocitla se o samotě pod zákrytem hedvábných záslon. Byla srdečně ráda, že zrovna teď nemusí hraběnce tovaryšiti a jí o podzemní výpravě vypravovat. Opřela hlavu o polštář. Nedbala zeleni stinného lesa, jímž nosiči kráčeli,

nevšimnula si, že vítr rázem procitnuv zadul mrtvou tišinou a že světlé, lehounké záslony nosítek prudce se zatřepetaly. Což jí do blížící se bouře — na ni jiná přikvačila.

Pánové kráčeli za nosítky. Hovor hlavně abbé udržoval. Zaslechnuv o nehodě kaplanově i o tom, jak ho hledali, liboval si, že mu tam nahoře v rozvalinách bylo lépe, v duchu však upřímně litoval, že nemeškal té chvíle v temných chodbách, kdež by byl snad a zajisté něco zajímavého zpozoroval. — — —

Nebe se všecko zatáhlo černými mračny, chvílemi vichřice prudko zadula; temné hřímání zaznělo a za lesnatým Velešovem bylo viděti dlouhé, šedočerné spousty s mračen se řinoucí.

Kamenický stál u okna.

Venku i ve světnici se setmělo, na ulici zvedaly se víry prachu, do něhož jednotlivé, těžké krůpěje padaly. Najednou vztyčil mladý doktor hlavu; zaslechl prudký tepot koňských kopyt. Jak se na pravo podíval, spatřil jezdce, an od průjezdu zámeckého vyraziv, kolem žene se vzhůru ke kostelíku a z městečka ven. Tmavomodrý plášť zahaloval jeho postavu. Mihl se kolem, ale Kamenický přece poznal tu snědou tvář pod třírohým kloboukem. Kam se to hrabě žene v tuto bouřlivou chvíli?

Hle — již blesk! V rudém zásvitu jeho zahlédl naposled jezdce, jenž na to zmizel v šeru, a dusot jeho koně zanikl v rachocení hromu.

Co vyhání hraběte ze zámku, proč vydává se za bouře na podivnou procházku? Kamenický tušil a bezděky schmuřil hněvivě obočí. Zmizel sice jeho zraku, ale zůstal v myšlení — než i tu ustoupil světlému zjevu, na který již prve mladý doktor s veškerou vřelostí milující duše vzpomínal —

Venku klátily se koruny stromů, déšť se spustil a hrom rachotil. Kamenický ničeho si nevšímal. Zdálo se mu, že tiskne bílou ručku, cítil, že se mu položila na rameno krásná mladá hlava, že tiše zaplakala! —

XVII.

Téhož nedělního odpoledne Celerka poklidivši po obědě a pak dosud pěkné černé vlasy své učesavši, zasedla ku vydrhnutému stolu a rozevřela knížku, ne příliš sličným švabachem tištěnou. Světlo sluneční proudilo do světnice čistě vybílené a byto tu jasno tak, že plamínek hořící v červené sklínce před oltáříčkem v rohu nad stolem sotva bylo vidět.

Na oltáříku všecko jako sklo: sloupky třpytily se pozlátkem, čerstvé prádýlko bělostné jako sníh, a zlaté prýmky a cetky na nových šatech panny Marie jen se mihotaly.

Červenolící, plná a statečná vdova pustila se do čtení jednoho z oněch spisů, jež za těch smutných časů měly nasycovati a osvěcovati ducha našeho lidu. Byl to Kochemův utěšený »Zlatý nebe klíč«. Celerka pološeptem říkala si odstavec »Spys anebo ponížená suplikacý ubohých dušý Očistcových ke všem věrným křesťanům — v němž líčí se všecka strašlivá muka očistcová. Již ke konci docházela a dočítala: »Datum tohoto spisu nemůžeme zde postavit, proto že zde ustavičná noc jest a žádného dne, odtud nemůžeme žádného dne ani hodiny položiti. Vy ale myslete, že toto psaní v tuto hodinu bylo datyrované, kterou je kdo četl: a přispějte nám tím dřív ku pomoci; nebo naše muky až dosavad svůj běh mají. Žádáme vás, byste nám dali vědomost skrze naše angely strážce, zdali jste toto naše žalostivé psaní dostali a zdali můžeme —«

Otevřely se dvéře a zbožně pozdravuje vešel Vavřínek předříkávač. Celerka se patrně nemrzela, že ji ve čtení vytrhl. Položivši knihu hřbetem vzhůru na stůl, vítala zamilovaného vdovce, zvouc jej, aby se posadil. Učinil tak ne bez jakýchsi rozpaků.

Celerka si také dobře všimla, že má na sobě božíhodový šosák, vyšívanou, květovanou vestu, kterou jen o velikých svátcích nosíval, a copánek novou, širokou mašlí podvázaný. V duchu se usmála, dobře tušíc, nač to všechno je.

»Sama doma a tak pobožná —« začal zamilovaný Vavřínek.

»Tomáš před chvílí odešel —«

»Však jsem ho potkal —«

»Tak? Ale ne u Bartodějských?«

»Ó ne, tam už nechodí — opravdu. Šel k lesu, jako k dolu.«

»U těch beranů mívají teď jinšího, vzácnějšího hosta —« dodala s úsměškem Celerka.

»Ano, doktor tam někdy bývá.«

»Někdy! — hm — a to Bartodějských děvče je nějak bledé a přepadlé — viděla jsem ji dnes ráno —«

»Snad ji láska trápí —« Vavřínek sešpulil ústa k milostnému úsměvu a zamilovaně podíval se na vdovu, které však nepomátl.

»Co pak láska tak trápí?« tázala se žertem.

Vavřínek přišoupl židli, přisedaje.

»Oh, a jak! Já — já — no, však víte — Kudy chodím, tu na vás myslím; spaní nemám a pořád mne to táhne k vám — a vy nemáte slitování, pořád jen se usmíváte, odbýváte a jen tak troštujete. Oh, kdybyste také trochu takového trápení zkusila! — Majdalenko! — vidíte — »Já už to nevydržím,« povídám si dnes, když jsem vás po ranní zhlédl — »Já řku, půjdeš tam odpoledne a řekneš o slovo — a aby dal pán Bůh

štěstí, pomodli se na dobrý úmysl k panence Marii Vambeřické« — a tu chopil statnou vdovu, jíž se za té řeči křev rozehrávala, za ruku.

»Inu ano — kdybych mohla věřit — takhle mluvíte vy — takhle mluví Votava.«

Vavřínka jako by sršeň bodla.

»Votava! Nu, chce-li se vám odtud stěhovat —«

»Jak to?«

»Dobře. Votava se postěhuje. Pan abbé tuhle povídal, že tu nesmí zůstat, že takový učitel je obci nebezpečný. Však víte, jak se doktora a těch novot drží a jeho se zastává. Nic si náboženství neváží, a takový, jak pan abbé povídal, tu nesmí zůstat. Však on se u pana vikáře o něj postará, a pořídí to. Toť takový vážený pán —«

Celerku to zarazilo, ale nezmátlo; usmávši se, odtušila:

»I kdybych se ho nedržela, přece tu ještě někdo —«

»Nevím, kdo by —«

»Tomáš! Je dorostlý a rád by se již na vlastní nohy postavil. Zůstane-li v domě, nebude to dělat dobrotu.«

»I proč pak ne,« vpadl horlivě Vavřínek; »já mu ani za vlas neukřivdím.«

»Ne, ne, to nepůjde. Tomáš by musil z domu.«

»Z domu? Kam? Do služby snad?! Synek, váš Tomáš?«

»Ovšem, ale do panské služby. To by šel a rád — takhle k myslivectví —«

Vavřínek se zarazil, ale pak dost sebevědomě pravil:

»Proč pak ne? To už je něco jinšího. Pan abbé nám pomůže. Pan abbé může u vrchnosti mnoho a on zas také na mé slovo něco dá. Jen že — víme —

takhle se mu něčím zavděčit. Kdybych tak s něčím, s nějakou novinou mohl k němu přijít. Ptává se mne často na doktora a ty Bartodějské, slyšel-li jsem něco o nich — ty tuze rád nemá — rozumíme — to by tak tlačilo — zdá se mi. — Tomášek neříkal nic?«

»Teď dlouho ne. Promluvím s ním tedy —« a sklopila cudně oči. Vavřínek na ta slova už seděl vedle ní a chopiv se její ruky, ovinul pravicí vdovu kolem pasu.

»Tak vy byste chtěla — ó vy mé srdíčko, můj poklade ze všech nejmilejší —«

Bránila se — bránila — ale nejhůře ji nebylo. Červenala se mákem, krev se jí rozproudila, dech ukrátil.

Ani nepozorovali, že se ve světnici setmělo, teprve když vichr opřel se do oken a prudké, těžké krůpěje o ně zaharašily, vyvinula se Celerka z náručí Vavřínknva.

Zahřímalo.

»Pán Bůh brouká — a Tomáš teď už přijde — Takhle nás nesmí vidět.«

Vavřínek rozuměl. Odporovati nechtěl, a byl rád, že tolik pořídil. Pak pospíchal, dokud by se nedalo do prudkého deště, neboť vzpomněl na svůj slavnostový kabát a novou stuhu. Rozloučil se milostně a blažen; drže dlouhé šosy svého kabátu do předu přehozené přes ruce, kvapil domů. Šátek, kterým byl z opatrnosti tříhrohý klobouk a pentli v týle pokryl, uvolnil se v jednom cípu a třepetal se mu kolem hlavy láskou zanícené.

Zatím Celerka, která tak dlouho se chladností brnila, stála v podstatě přemožena a myslila, jak bude, až vydá se na zajetí — do stavu manželského. Nelekala se. Cítila a byla přesvedčena, že ona tu povládne. Milostné opojení trvalo jen na okamžik; teď chlad-

něji zas uvažovala, hlavně jak s Tomášem. Zatím bouře rostla; hrom rachotil a temno ve světnici panující ozařováno přes okamžik silnými, oslňujícími blesky. Lampička před oltáříkem rudě svítila a mrkala.

Celerka vzala z police hromničku a rozžehnuvši ji zasedla s ní ke knížce, kterou prve se zabývala. Než nemohla hned najíti místo, kde přestala, a když konečně prst na ně položila, otevřely se dvéře a do světnice vstoupil rychlým krokem Tomáš.

Byl všecek promoklý, voda jen s něho kapala.

»Kdes tím deštěm se toulal? Cos nemohl zůstat někde pod střechou?« vítala ho přísně matka. Než synek se jen ušklíbl.

»Jen se nevaďte! Však kdybyste věděla —« a vypjal hlavu.

»Tak mluv!«

»Už to mám!« a vida, že matka čeká zvědavě na odpověď, dal se do smíchu.

»To byste neřekla, co mám,« a zvolna se svlékal. »To, co jsem hledal. — Poklad!« A dal se znova do chechtotu.

* * *

Sotva že na večer bouře ulevila a déšť ustal, zašel si abbé Steydel na faru navštívit kaplana. Slyšel sice cestou, co se v podzemí nahoře stalo, než toho všeho bylo mu málo; chtěl věděti pravý a vlastní základ a proto zašel si k upřímnému »panu bratrovi« kaplanovi. A nemýlil se. Rokyta sám i obratně jsa dotazován pověděl hladkému jezuitovi všecko, jak náleží, a to tím ochotněji, že se chtěl takto nepřímo u hraběte omluvití.

Pater Rokyta ovšem nic neřekl, co abbé myslil a čekal, nicméně dověděl se Steydel, že hrabě a ni-

koliv doktor byl s Renatou chvílí o samotě. Zachmuřenost jeho — pak neobyčejná, pozdní vyjížďka — to vše vybíhalo a končilo jedinou myšlénkou:

»Něco bylo, ale hrabě nepochodil.«

Vraceje se, hued v zámeckém průjezdu už se dotazoval, vrátil-li se pan hrabě. Přisvědčili.

»A kde je?«

»Ve svých pokojích.«

Na chodbě nahoře potkal Žanetku. Nazval to v duchu šťastnou náhodou. Zastavil se s ní a ptal se na slečnu z Těmic.

»Ta procházka podzemní slečně z Těmic nesvědčila. Není jí dobře, nepůjde ani k tabuli.«

Abbé šel dál a smál se v duchu.

»Teď bych ještě rád věděl, co ten frajmauer doktor dělá —«

Renata dala dvouramenný svícen s hořícími svíčkami postaviti v předním pokoji. Světlo jejich dralo se jen slabounkým paprskem skulinou shrnuté portiery. Slečna sedíc v rohu hebounké pohovky opírala hlavu o ruku a hleděla zamyšleně před se. Venku již hlomoz bouře umlkl, ale klid dosud nevládl. Strhaná, tmavá mračna hnala se u divokém chvatu, měníce se neustále.

Renata nebyla pokojnější. Čím dále na dnešní událost myslila, a mysliti na ni musila, čím více o všem uvažovala, tím více se rozechvívala.

Tam nahoře byla tak trapně překvapena, že pozbyla první okamžik veškeré rozvahy. Když hrabě ve své zaslepenosti se zapomněl, prchla před ním, a když uviděla mladého doktora, vytryskly jí slzy. Pláč byl prvním vykřiknutím, prvním výrazem její lítosti. Teď se v ní hrdost živě ozvala.

Jak se hrabě zachoval k ní, hosti svému, dívce opuštěné, bez veškeré záštity a ochrany! Zbývá jen

jediné: odejíti! Renata, ač neměla vlastního velikého jmění, nebyla na hraběcí rodině nikterak závislá. Panstvíčko nebožtíka strýce, pana Václava z Těmic, které otec její zdědil, bylo zadluženo, ač ne tak, že by za čas nemohlo šetrností toho břemene býti zbaveno. Otec Renatin nemaje chuti státní službu opustit a na venkově se zahrabat a starati se o hospodářství, pro kteréž smyslu neměl, vypočítal si, že s penězi, jež by mu po prodeji zbyly, více lze získati, a tak prodal své dědictví. Brzo po tom zemřel, zanechav dceři kapitál, z kterého mohla slušně, stavu svého nezapírajíc, žíti.

Odejíti! Sotva že tak Renata pomyslila, již se zarazila. Co by s ní bylo, kam by se obrátila, na to ani nevzpomněla. — Ale hraběnka! Věrná přítelkyně nebožky matky, která se jí upřímně ujala a k ní jako ku vlastní se má! Jak jí to říci, jakou příčinu oznámiti. Pravou? Nikdy! Dobrá ta paní nesmí se dověděti, co se tu stalo, nesmí tak se zarmoutit! A kdyby přece mohla odtud — což on? Což Kamenický?! Odejíti — žíti bez něho. — Srdce se jí tím pomyšlením sevřelo. V ten okamžik jasně poznala, k čemu se tam nahoře v podzemí bezděky přiznala, když přitulivši se ke Kamenickému na jeho rameni zaplakala. A nezalekla se. Uvolnilo se jí a znovu jí v duchu zaznělo: »Caritas extirpat hostes!«

»Láska vyhladí nepřátely —« Tak jí zašeptal, když vycházeli z onoho osudného místa. Zacházela v nové bludiště myšlének, světlejších a vlídnějších a cítila, že by z něho byl východ do zářícího jasna pravého štěstí!

XVIII.

»— — dejž, milý pane Bože, at umíme počítati kratičké dny naše na světě, a moudře sobě počínáme,

vidouce, an tu místa ku přebývání není; časové sami k terminu věčnosti ustavičně nás podávají. Čím jsem se prohřešil dnes, pane Bože můj, uveď to, prosím, v zapomenutí věčné, ať to mně ani tobě na věky na paměť nepřichází. A když večer života mého přijde, zamlouvám sobě, pane Bože můj, u tebe skrýši, v níž bych až do veselého z mrtvých vstání bezpečně odpočinouti mohl. A potom ve slávu přijmeš mne. —«

Tak starý Bartodějský šeptem dořikav srdečnou modlitbu večerní z Komenského »Praxis pietatis«, povzdychl a zamyslil se nad vetchou knihou zažloutlých listův a zahnědlých dole rohův. Dále již nečetl. Po chvíli obrátiv se hleděl ven nízkým oknem. Byl podvečer téže neděle, které hrabě Chamaré odpoledne se společnnstí navštívil podzemní chodby v rozvalinách hradu potštejnského.

Bouře ochabovala zacházejíc za lesy.

Blyskavice naposledy zasvitla tmícím se, ale čistým od bouře vzduchem.

Stařec hleděl ven, kde před okny pod stromy uložila se tma, kde haluzemi deštěm orosenými šoumal vítr. Čekal, vyhlížel Frantinu. Dlouho s ní už nebude. Přišelť konečně její ženich, Václav Horákův ze Žitavy, a ten si ji odvede. Na dlouho se asi s dcerou svou rozloučí, zůstane tu sám a sám, ale přece dobře, že ten statný jonák přišel. Však už starý Bartodějský dobře pozoroval, jak Frantina se tajně souží, nemohouc se ženicha svého dočekati.

Včera večer přiběhl z čista jasna poslíček, syn dobrého »bratra« v sousední vsi, zvěstuje, že bratr Horák Žitavský přišel, že až sem už nemohl doraziti z opatrnosti a že přijde zejtra k večeru přes »modlivý důl«.

Že také vzkázal, kudy přijde, toho nejlépe si všimla Frantina, a byla by nejraději hned po obědě

vytrhla, aby mohla milému naproti. Sotva že slunce s vrcholu nebes jen posestoupilo, již vydala se na cestu. —

Teď večer nastává — a ještě tu nejsou. Bartodějský je čekal oba. Bouře je stihla a zdržela — ale přece by tu již mohli býti! Tak už tu dlouho s ní nebude! Odejde s mužem svým a takovýchhle večerů bude ještě mnoho, tak budou všechny a horší! Pak už jen sám a sám — jak mu bude scházeti! Však děj se vůle Boží, není jinak. Dcera opustí rodiče své a jde za mužem. A Frantina půjde za hodným mužem. Poznal ho a zná také strýce jeho Martina, jenž před třiceti léty z Čech do Žitavy se pro víru vystěhoval a tam nyní české knihy vydává. Ty synovec jeho tak směle a obratně »bratřím« do Čech roznáší. Bartodějský by mohl s nimi jíti. Jak často ho Frantina prosila, aby tak učinil. — Stařec však jednou uvážil a rozhodl a věděl, že neodmítá z libůstky nebo z umíněnosti.

Snad se také časové obrátí. Nevěřil by, ale pan doktor Kamenický ho nejednou tím najisto těšíval. Počal doufati a uvěřil, když uslyšel náhledy učeného pána, když dověděl se, že není sám jediný, který tak smýšlí, ale že jich mnoho a mnoho ve všech zemích, nejvíce však ve francouzské, a že dobrá ta věc zdravého rozumu a pravé lidskosti přemůže všecky překážky, zvítězí a zvítěziti musí! Ó, by už lidé nemusili pro víru a přesvědčení ze země prchati, ó, by prchlí směli se do otčiny navrátiti! Dočká-li se toho on, člověk jednou nohou ve hrobě stojící?

Zahlédl, že se někdo k jeho samotě od lesa blíží. Toť Frantina! Sama!

Za nedlouho stanula před ním. V záři hořící louče poznal na její tváři, že se nic nemilého nepřihodilo. Ba naopak: líce dceřino bylo vyjasněno a

veselo, jak už dávno je tak nepozoroval. Odloživši zmoklý svrchní šat a hrubý šátek, zasedla k otci a vykládala noviny. Bylo viděti na jejím vypravování, že je radostí vzrušena, nebo nedbala pořadu, ale z jednoho na druhé zabíhala. Pověděla, jak se s Václavem za »modlivým dolem«, ovšem hodně daleko, což zatajila, setkala, jak spolu šli, až před bouří je překvapivší ukryli se v rozvalinách vybitého domu nad skrýší. Tam také Václav zůstal pro jistotu. »Když déšť ulevoval, chtěli jsme sice ven a já šla napřed; ale že jsem hlasy zaslechla, zůstal Václav dole. Vyšla jsem sama ven a tu jsem u dubů zahlédla nějaké mužské. Mířili zrovna do domu a proto jsem dala Václavovi znamení, aby zůstal, a já šla zrovna proti nim.«

»Kdo to byl?«

»Hajný s nějakým mužským, zastavil mne zrovna u dubu a vyptával se mne, kde jsem byla a nepotkala-li jsem Tomáše Celerova. Hledali ho —«

»A proč?«

»Nevím, snad je lesní škůdce.«

»Pytlačí. Víc se tě neptali?«

»Co jsem prý dělala v poustevně. Řekla jsem, že mne tam déšť zahnal. Pustili mne a sami se také obrátili a šli zase do lesa. Já jsem se už nevrátila, aby si toho snad nevšimli.«

»Dobře's udělala. Václavovi není tam zle — však on přijde později.«

»Povídal, že přijde —«

Frantina vypravovala dále o tom, jakou měl Václav zlou cestu do Čech, že všude byli o něm už zpraveni a že tu tam na něj měli nalíčeno, a proto nemohl dříve. Vypravovala, co jí o »bratřích« Češích v Žitavě vypravoval, o strýci Martinovi a své matce —

»A jak se svatbou?« ptal se starý, když dcera o tom se nezmiňovala.

»Přišel si pro mne —,« vzhlédla nejistě na otce, jakoby se obávala, že by svolení své mínil zrušiti.

»Už říkal Komárkovi za svědectví —« pokračovala, když starý mlčel.

»Na kdy?«

»Míní hned zejtra; dlouho se tu nemůže zdržet.«

»Přece tu nějaký den pobude; jen bude-li možná se sejít. Koho druhého svědkem?«

»Myslila jsem na pana doktora —«

Bartodějský pozvedl rychle nachýlenou hlavu.

»Vypravovala jsem o něm Václavovi; on také souhlasil —«

Kamenický znal z doslechu mladého Horáka, jehož byl, jeda do Potštejna, zachránil. Vypravovalť mu o něm sám Bartodějský, když s mladým doktorem seznámiv se, jemu důvěřoval. Nyní žádala dcera, aby ho pozval do tajné schůze, k tajné svatbě. Stařec věřil Kamenickému, než uvažoval, hodí-li se to a přišel-li by pán zámecký do schůze lidí, kterých neznal; ale pak vida, že by si toho Frantina přála, povolil.

Frantina ulehla a nespala. Myslila na Václava, na otce, na sňatek a nastávající odchod z domova do ciziny, naslouchala, neklepe-li Václav, nevrátil-li se tajně z »modlivého dolu«.

XIX.

Hrabě vrátil se pozdě ze své vyjížďky a sotva že za chvilku promluvil s manželkou, která na něj byla čekala, odebral se do svých pokojů.

Abbé také čekal a byl by rád ještě téhož večera hraběte spatřil, ale přání se mu nevyplnilo. Za to druhého dne a to dosti záhy byl překvapen neobyčejnou

návštěvou; ohlásiltě mu sluha, že mladý Celer provázený Vavřínkem žádá, aby ho pan abbé přijal, že by rád o něčem důležitém pověděl. Rozumí se, že, když přišel s takovou, nadarmo nežádal. Tomášek navrátiv se včera domů, pověděl konečně, když byl dost dlouho novinu svou naschvál všelijak obaloval, aby matku podráždil, nač uhodil. Nebyl to záhadný poklad sám, jak na poprvé chvástavě ohlásil, ale byl přesvědčen, že nalezl k němu cestu, a to, co vypátral, bylo pro něj pokladem: mohlť se tím Frantině a Bartodějskému pomstíti a pak nadál se nad to hojné odměny.

Téhož mínění byla také matka, když jí všecko vypověděl. Jen v jednom se neshodovali. Tomáš chtěl sám a sám přímo ku hraběti, matka však navrhovala, aby zvolili pana abbéa prostředníkem, a to pomocí Vavřínkovou. Odůvodňovala to tím, že Tomášek s takovými pány neumí, že by to dobře nevyřídil nebo něco zbytečného pověděl, připomenula, že hrabata a knížata rádi zapomínají a že bude dobře, když budou míti, kdo by je připomínal. Pak že Vavřínek je s abbéem dobře znám a že tomuto možná důvěřovati, poněvadž abbé Bartodějského také rád nevidí, že, a to bylo nejhlavnější, Vavřínek s ním vyjednává, aby opatřil Tomášovi službu při myslivectví. —

Matka výmluvností a rázností jí obvyklou domohla se toho, že Tomáš svolil. Tak ještě téhož večera zavolali Vavřínka a dnes ráno bez meškání zašli do zámku k panu abbéovi.

Pobyli si tam hodnou chvíli. Když odcházeli, usmívali se oba. Tomášek už viděl, jak se lesem volně a beze strachu prochází, střílí a loví v pěkném mysliveckém šatě, s pérem za kloboukem, Vavřínek pak radoval se, že podmínka Celerkou daná bude vyplněna a tak že bude se statnou vdovou hospodařiti. —

Když kroky jejich na chodbě dozněly, vyšel abbé ze svého pokoje. Tvář jeho jevila spokojenost a hleděl vesele, jakoby se co nejsladčeji vyspal. Zamířil zrovna ku hraběcí pracovně a chtěl se u hraběte ohlásiti. Svraštil obočí, když mu sluha oznámil, že pan hrabě už před hodnou chvílí odebral se nahoru na hrad. Abbé se dlouho nerozmýšlel. Vzav klobouk a hůl s třapečkem, dal se za ním. Nezastal ho však na nádvoří, jak se nadál. Byl již v podzemí. Tam se abbéovi nechtělo.

U vchodu povaloval se lokaj. Vyzval ho, aby zašel do chodeb poprosit pana hraběte nahoru, že on, abbé, nese mu důležitou zprávu. Sluha však oznámil, že je právě proto tu, aby nikoho dolů nepouštěl, že pan hrabě přísně mu zakázal, aby ho nikdo ničím dnes nevyrušoval.

»Nechce se ani na krok vzdálit,« dodal lokaj; »kopají na velmi důležitém prý místě, mají prý hlavní chodbu a pan hrabě si myslí —«

Nedomluvil. Abbé zablýsknuv očima z koutku do koutku, zarděl se hněvem a obrátil. Pak sestupoval z hradu.

»Blázen bláznivá!« hučel. »Tedy budu jednati za něj.« Bláznů mu nyní spílal a zapomněl, že on sám v pošetilém tom domnění ho utvrdil a dále povzbudil. Bylo to nedlouho po tom, co abbé Steydel na Potštejnský zámek se dostal. Záhy poznal vše, i také to, že nebude na škodu jemu a jeho vlivu, udrží-li se hrabě ve svém bludu a nepřestane-li poklad hledati. A tak se stalo, že po nějakém čase vytasil se abbé se starou knihou, ve které prý nalezl místo, jehož si před tím nikdy nevšimnul.

Byly to Balbínovy »Miscellanea«.

Tu v kapitole »Memorabilia Arcium« při místě: »Potenstein in districtu Reginohradecensi —« byla na okraji latinská poznámka: »Viz kap. XIV. O pokladech v Čechách.«

Jak to hraběti ukázal, ihned dychtivě on kapitolu dotčenou vyhledal a ještě dychtivěji četl, co v latině písmem nejasným a těžko čitelným bylo připsáno:

»Mám také zprávu dobrou a spolehlivou od starého pana hraběte F. K. Z. Z. H., že i na sešlém hradě Potštejnském ukrývá se znamenitý a vzácný poklad; pro mnohé a veliké obtíže žádný z majitelů tohoto panství neodvážil se ho hledati. »Jest, jest! ale kde?« říkával starý pán. Žel, že tento pramen bohatství a bohulibé štědroty neznám v zemi se ukrývá a kamení nemluví!« Podpis byl nečitelný. Inkoust poněkud vybledlý a písmo samo svědčily o starobylosti poznámky. »Přemýšlel a hádal jsem dost a dost, který by to starý pan hrabě byl, jehož jméno písmeny jen uvedeno —« pravil tenkráte abbé.

Hrabě si knihu vypůjčil a za nedlouho oznámil abbéovi výsledek svého bádání. »Starý pan hrabě je František Karel Záruba z Hustiřan —« někdejší majitel panství Potštejnského. Tím bylo také určeno stáří oné poznámky.

Abbé sice věděl, že je mnohem, mnohem mladší, nedávného původu a v duchu se usmíval, avšak mlčel. Ale dosáhl toho, co chtěl: utvrdil hraběte v jeho domněnce a zaměstnal ho dalším vytrvalým pokladu hledáním, a získal si tím také jeho přízeň. Teď vraceje se z hradu netěšil se vytrvalosti hraběte Chamaré, poněvadž mu v tu chvíli byla nepříležitou.

»Zapeklité vrtohlavosti!« broukal v duchu. »Kdybych mu řekl, že ten buřič je tu zase, že možná ho

lapiti, nehnul by se ani na krok, ani kdyby všecka krajina kacíři se jen hemžila. Ano, dal by si snad i frajmauerské bohaprázdné zásady o mírnosti a snášelivosti namluvit, a ten doktůrek by to časem pořídil. Jen poklad nám pomůže a ten ty kacíře zničí a s nimi jejich patrona —« tak v duchu cestou uvažoval a plány kul.

Došed do zámku, dal si zavolati Vavřínka. Ten za chvilku vyšed ze zámku, zamířil rovnou cestou ku vdově Celerové a nevšimnul si, že stranou u sochy sv. Jana Nep. sedí pod stromem mladá ženská, Bartodějských Frantina.

Meškala na blízku již dlouho, hned od rána, čekajíc na doktora Kamenického, k němuž do bytu jíti se neodvážila. Tak zahlédla, stojíc z počátku za rohem, an Tomáš Celerů s Vavřínkem šli do zámku i z něho, viděla abbéa i Vavřínka — a teď — hle! Tomáš jde na novo do zámku. Věděla, že Celerčin syn jindy v zámku nemá co dělati; věděla, že Vavřínek drží s abbéem, jenž u nich byl dvakráte přehlížet, věděla, jakou má Tomáš a všichni proti nim zášť — což divno, že tušila nemilou nějakou věc. Pak milovala, vroucně milovala a její ženich byl tu na zapřenou, stíhán jako nějaký zločinec. Což by nebylo možná, že se nějak o něm dověděli? Ale jak? Václav přišel v noci a neřekl nic, že by něco podezřelého pozoroval. Snad je to něco jiného — ale dobře přece by bylo domů zaskočit a podati zprávu. Než chtěla dříve s panem doktorem mluvit a musí — vždyť ho chce požádat za svědka na svatbu, kterou nemožná odkládati.

Slunce již hezky vystoupilo. Frantina dosud čekala. Konečně odvážila se až k samému panskému domu blíže zámku stojícímu a ptala se služky ven vyšedší, je-li pan doktor doma.

»Ne, ráno odjel —«

Frantinu to zarazilo — ale v tom zahrčel za ní kočárek, jenž před domem zastavil a z něho vystoupil doktor Kamenický. Zahlédl Frantinu ihned a dal se s ní do řeči. Stručně mu, zardívajíc se, pověděla, že jí přišel ženich a prosila ho, aby k nim z večera přišel.

»Ale bude tam snad několik bratří —« dokládala nesměle.

»Tím lépe —« pravil doktor. »Potřebujete něčeho?«

Frantina děkovala, že ničeho. Kamenický měl se k odchodu. »Ale pane doktore — račte milostivě odpustit —« zaváděla Frantina znovu řeč kolem se ohlížejíc, a pověděla, co prve před zámkem pozorovala. —

»Je dobře tak. Tys opatrna, budeme také opatrni. Teď jdi s Bohem a neboj se.«

Jsouc na mysli spokojenější, brala se k rodné samotě. Otec ji očekával před chalupou už znepokojen. Povděla mu vše. Jak mluvila, chmuřil čelo, pak rychle se obrátiv, vešel do síně a vystoupiv na dřevěné schody na půdu vedoucí, zavolal na Václava.

»Nevěřím tomu,« dodal Bartodějský, když mu vše sdělil. »Jdi do dolu a to hned, ale buď i cestou opatrný —« Mladým se nezdálo, že by bylo nebezpečenství tak na blízku, než starý nepopustil.

»V čem je ten jezuita, není nic dobrého. Teď, Václave, brzo; v čas ti dáme znamení nebo přijdeme za tebou.«

Za chvilku spěchal mladý Horák k nedalekému lesu, v němž zmizel. Sotva že chvíle minula, zahlédl Bartodějský i Frantina zámeckého mušketýra s písařem. Mířili rovnou cestou k nim.

»Chvála Bohu, že odešel!« zvolala Frantina, myslíc na svého ženicha; starý Bartodějský však se neveselil a hleděl zachmuřeně na přicházející panské zřízence.

Slavná komise zámecká se rozdělila. Mušketýr zůstal venku a postavil se opodál chalupy, aby měl přehled. Mohl dobře pozorovati přední dvéře i zadní branku. Jsa honěný v podobných komisích, nezapomínal na střechu, alebrž chvílemi bystře ji bral na mušku, nepočnou-li se ulehlé došky její pohybovati a nepřirozeně se ježiti. Zatím Muškát, pan kancelářský, jak mu říkali, muž suchých lýtek, o kteréž bily za chůze šosy jeho kabátu volně na vyhublém těle visícího, vstoupil do světnice. Zapadlé trnkovité oči bystře sem tam se točily.

Bartodějský ho uvítal klidně, ale nikoliv příliš radostně, aniž pokorně, a to pana kancelářského popudilo. Klepl několikráte po sobě a rychle tlustou svou holí o černou, hliněnou podlahu, svraštil a vymrštil obočí, až se mu čelní kůže hýbala, a začal výslech.

Otázek bylo mnoho a zbytečných, ale áni Bartodějský ani dcera jeho nedali se panem kancelářským poplést a odpovídali na přeskáčku, jako by katechismus odříkávali. Vida marnost svého snažení, že se na toho buřiče, který prý je tu na jisto, po dobrém nedoptá, jal se ho hrozivě hledati. Otec i dcera musili všude napřed: ve světnici, v komoře, ve chlévě. Kancelářský, dobyv z tlusté své hole úzkého ale břitkého kordiska, všude za nimi. Když však na půdu a pak do sklepa zamířil, zavolal si mušketýra na pomoc. Za hodnou chvíli vraceli se oba z nepodařené výpravy.

»To pana abbéa někdo pěkně navedl,« huboval cestou kancelářský. »Že prý tam ten buřič selského lidu je na jisto — ať si pro něj jdou! No, Mandelíku, mohli jsme už ostřeji se ptát a hledat?«

»Nemohli, pane kancelářský.«

Sotva že se vzdálili, řekl Bartodějský Frantině, aby šla kousek za nimi se podívat, kam se ubírají.

Když se za chvíli navrátila, oznamovala, že jdou rovnou cestou do zámku, a tu se jí starý jal znova, ale stručně dotazovati, jak Václav se navrátil, jak se s ním shledala, jak se do rozvalin před bouří utekli a jak konečně s hajným mluvila.

»A šel, když s tebou pohovořil, zrovna do lesa?«

»Zrovna, dobře jsem viděla.«

»A ve zbořeništi nic jste neviděli, ani neslyšeli?«

»Nic —« a Frantina zarazivši se nejistě, tázavě hleděla na otce. Pozorovala, že je znepokojen, že na něco myslí, a ráda by zvěděla, co mu připadá. Znala ho dobře, a věděla, že tak hned se nepodá. Nyní je starostliv — jistě o Václava. Statná dívka počalą se lekati. Patrně otec se domnívá, že její ženich není ani tam v podzemním sklepení bezpečen. Ptala se. Otec ji konejšil, ale bral kazajku na sebe a čepici.

»Jdu za ním, pro všechnu jistotu.«

»Já bych šla —« a tuze nerada poslechla, když jí Bartodějský přikázal, aby zůstala. Stála přede dveřmi, hledíc k lesu, kam otec zašel. Byla všecka pobouřena. To dnes, zrovna dnes, kdy mu měla býti oddána! Není možná, aby někdo Václava tu byl viděl. Snad dostali o něm zprávu na úřadě buď z Hradce nebo z Chrudimi. Vyběhla na stezník vedoucí k městečku. Chtěla se přesvědčit, nejdou-li zámečtí na novo vyslýchat a přehledávat. Pak se opět vrátila a hleděla k lesu. Zdálo se jí, že již tomu dlouhá chvíle, co otec odešel, že by už mohl býti zase tu. Kdyby viděla, že šel Václava pobídnout, aby bez meškání vydal se na cestu a dále k nějakému bratru se utekl a tam čekal. Umínil si už stařec, jenž tušil větší nebezpečenství než dcera, že raději dceru za hranice do Žitavy s Václa-

vem doprovodí, ovšem ne, aby tam s nimi zůstal, ale po dokonaném sňatku se domů navrátil.

Frantině počínalo býti úzko.

Otec nešel — marně ho vyhlížela. Napadalo jí, aby se za ním a Václavem do dolu rozběhla. Než otec jí řekl, aby tu čekala. Je tu tak samojediná, co dělat? Kdyby tak doktor přišel, jak slíbil! Vyběhla znovu před chalupu a hleděla směrem k zámku. Nikdo nepřicházel.

* * *

Paní hraběnka byla návštěvou u Renaty, která od včerejška ze svého pokoje nevyšla.

»Dnes jste se všichni proti mně spikli,« pravila hraběnka usmívajíc se, když se byla na zdraví své svěřenky starostně přeptala. »Ano — všichni — Vy ovšem nejméně jste vinna. Hrabě však — ach, jak se zabral do toho podzemí! Dal si oběd již nahoru na hrad přinésti. Kopá prý na rozhodném místě, chce dnes uhoditi na chodbu, která prý ho k cíli povede. Ó by Bůh dal a již jednou tomu byl konec, a z toho bludu vybředl!«

»A pan abbé?«

»Ah, ten zas je příliš horliv ve službě církevní. Nevím nic určitého. Jen se mi před chvílí omlouval, že nepřijde předčítat, že má důležité zprávy o tom buřiči a emigrantovi, kterému prý loni na podzim doktor pomohl na svobodu.«

Šli ho zase stíhat, nebo ho už mají?« tázala se Renata. Oko její tkvělo dychtivě na rtech hraběnčiných.

»Nemají, pokud vím.«

»A kde ho hledají?«

»Abbé velmi spěchal, tak se mi aspoň podobalo, neboť jen stručně na mou otázku odpověděl.«

Renata se domýšlela, že to nebylo jen ze spěchu, ale také z opatrnosti.

»A kdo přinesl abbéovi zprávu o tom emigrantovi?«

»Nevím ani slova. Stalo se tak náhle, bezpochyby dnes nějakou náhodou, proto ten kvap.«

»Pan abbé také vyšel?« tázala se Renata.

»Aj, má milá, nemyslila jsem, že by vás ta věc tak zajímala. Myslím, že ano. Ale co je vám? Jste nějak znepokojena.«

»Ó nic, paní hraběnko, jen trochu nervy — již ode včírka —«

»Klid vám prospěje — jen se šetřete,« a starostlivá paní radila dále.

Renata byla jako na trní.

»Lékaře jste se dosud neptala. Nepřemáhejte se. Zde přestává všechno hrdinství. Zavolám vám doktora Kamenického. Mám k němu důvěru, dobře vám poradí. Nechcete?«

Jak jméno to vyslovila, Renata sebou pohnula. Lekala se a přece si toho srdečně přála, zvláště nyní, kdy již pomyslila lístkem Kamenického zpraviti, že abbé stíhá emigranta evangelického. Proto také nemohla se dočekati, kdy hraběnka odejde.

»Nuže, vy se rozmýšlíte, má milá? Budu tedy za vás jednati,« a hraběnka zazvonila. Žanetka vstoupila a obdrževši rozkaz, chvátala k doktorovi.

»Ten asi poběhne!« pomyslila si.

Ale neběžel. Nebyl doma.

»Pan doktor odešel před chvílí a nezanechal zprávy doma, kam půjde, jak obyčejně činívá.«

Hraběnku to mrzelo a Renata se lekla.

Přistoupila k oknu, když hraběnka poručivši znova starostně, aby se šetřila, hned potom odešla. Renata

zapomněla na sebe a myslila jen na emigranta, na Bartodějské. Kdož ví, vědí-li o všem, možná, že by bylo lze ještě v čas je varovati. Ale jak? Ó, že Kamenický odešel! Co činiti? Dlouhé rozmýšlení nepomůže, uškodí.

»Žanetko! rychle sem, půjdeme na procházku!« kázala Renata, rozhodnuvši se, udivené komorné. Za chvilku vstoupily do zahrady, a když se přesvědčily, že nikdo ze zámeckých se nedívá, vyšly ze zahrady ven a zamířily za městečko.

XX.

Hluboko v zemi pod rozvalinami potštejnskými na místě, kam až včera hrabě Chamaré hosti své zavede bylo neobyčejně čilo. Na konci a po stěnách nižící sl chodby hořelo několik smolnic i kahanů hornických, v jejichž záři pracovalo pilně několik mužův. Rozkopávali velikou spoustu hlíny i kamení, jež se z bokův i z klenby vyvalilo a tak další cestu chodbou úplně zatarasilo. Za hromadou tou bylo viděti vrch a svorník, zavírající oblouk nějakého vchodu, jehož značná část nyní již odkryta černě zela.

Mužové pracovali pilně již od božího rána, a to s velikou námahou. Místo práce bylo uzoučké, odvážení rumu a kamení na kolečkách do vzdálenějších, opuštěných už chodeb šlo jen pomalu. Poněkud stranou u samé zdi stál hrabě Chamaré. Ruce měl na prsou zkříženy. Tmavý zrak upíral na dělníky a hromadu, a měřil, jak ubývá. Byl tu s nimi od rána a sotva že popřál jim a sobě chvilku oddechu v poledne. Několikráte, nemoha se dočekati, vystoupil na kamení a nachýlil se, drže smolnici v pravé ruce, do temného vchodu. V záři světelné spatřil kamenné, dobře za-

chovalé a patrně suché schody, vedoucí hloub, hluboko do země. Konce jejich však nedohlédl.

Pak zase hleděl na dělníky, přemýšleje, kam ho ty schody povedou, dál a dále zacházel v labyrint svých obvyklých myšlének, které po tolik let ho neopouštěly.

V chodbě bylo ticho. Dělníci hraběte znající málokdy promluvili. On sám ozval se jen, když něco chtěl poručiti. Jen zvuk motyk a rýčů, šramot kamení a hlíny, a skřípání koleček rušily pusté ticho tmavé chodby.

Dnes byla hraběti zvláštním útočištěm. Chtěl tu zapomenouti na včerejšek. Práce zajímala všecku jeho pozornost, ale chvílemi utíkala mu přece. Nespal téměř celou noc a ještě dnes klidu nedošel. Jak se včera zapomněl! Jak byl zaslepen!

Jak jím andělská ta dívka asi opovrhuje, že tak s ní jednal! Styděl se, hněval se na sebe a zase přemáhalo ho pomyšlení, že všechno je marno — že Renata byla a je pro něj ztracena. Kdyby dnes ten žádoucí, tak dlouho hledaný poklad našel — nahradí-li mu?

Ó, je jiný poklad! A co dále? Odejde-li Renata — A jak? Nitro zachmuřeného hraběte bylo rozerváno.

»Milosti hraběcí!« promluvil uctivě starý horník, jenž všechny podzemní práce řídil.

Hrabě hledě do země, pozvedl kvapně zamyšlenou hlavu.

»Co je?«

»Ráčí-li hraběcí milost poroučeti, je už tolik odkopáno, že možná zkusiti —«

»Ano, ano — hned!« zvolal hrabě živě a přistoupil k otvoru. Horník sestoupil po několika scho-

dech a zapáliv vích slámy, spustil jej do tmy. Letící plamen ozářil schody, jež jako by konce neměly.

»Dále, dále!« zvolal hrabě, vstoupiv za horníka, jenž níže též pokročiv nový vích zapálil. Plamen hořel živě a jasně.

»Půjdeme dále!« velel hrabě a ustanovil ještě dva muže, aby vzavše provazy, železnou tyč a motyku, sestoupili k nim na schody. Tak pustili se tito čtyři mužové, každý z nich smolnici nesa, po schodech dolů, až konečně dostoupili rovné půdy jakési chodby. Byla neširoká, nevysoká, však co nejhlavnější: suchá. Ostatní dělníci čekali nahoře, odklízejíce poslední překážku přede vchodem do hluboké chodby.

Zatím hrabě se svou družinou chutě a směle v před se ubíral. Nemluvil, oko mu divně planulo. Chvílemi se zastavoval, aby ohledal štolu, jmenovitě nenajde-li nějaké znamení. Však divnými črtami označených kamenů tu nebylo. Pak se opět díval do svého plánu, určoval směr chodby, a zase kráčel dychtivě dále.

»Jsme, milosti, hodně hluboko pode hradem,« odvážil se horník podotknouti.

»Ano, ano, velmi hluboko, někde pod řekou.«

Průvodčí se na sebe podívali; žasli, skoro nevěřili. Šli dále a vše pilně pozorovali. Nikde nic nápadného nebo zvláštního. Hrabě čím dále tím více chvátal. Zmocňovalo se ho rozechvění. Pomýšlel, že se dnes přesvědčí, že tolikaletá práce byla přece s prospěchem! Byl přesvědčen, že tam nahoře pode hradem v chodbách nic není. Všecko svědčí, že tu na nějakém odlehlém místě — Ano, zde dojde cíle!

»Milosti, jsme na konci, dále nemožná,« oznamoval horník. V matné záři pochodní bylo viděti konec chodby. Hrabě se zarazil. Jak že — do slepé chodby přišel, a nikde nic, ani nějaké sklepení, jak se nadál?!

Několika prudkými kroky nechal všechny za sebou a stanul na konci. Z hrdla vyrazil jásavý výkřik.

Všichni užasli, ale v tom zahlédli svého pána, an tváří živě vzrušenou k nim se obrátil a volá:

»Dvéře! Sem rychle! Tyč, tyč! Železné dvéře!« a chopiv se rezem pokrytého zámku, zatřásl jimi, až dutý, chřestivý zvuk ozval se pustou chodbou. —

* * *

V »modlivém dole« bylo ticho. Haluze tmavých stromův u vybitého domu »poustevny« sebou jen někdy a líně pohnuly. Stín lesa kolem dolu se rozkládajícího ležel tiše na paloučku. Bylo jasno a teplo, v lese pak příjemný pochlad.

Abbé, stoje na kraji lesa za houštinou, málo dbal pohodlí a pohovy. Hleděl upřeně ven na dol, tu na stezník kolem dubů vedoucí, tu na rozvalinu. Nikde ani ruchu, ani hlasu.

Chvíle za chvílí zvolna plynula. Z hlubin lesních zvučel neustále šumot, tu tišší, tu hlasnější, táhna ve stinnou dál, aby tam zasnul.

Abbé vytáhl zlaté hodinky, ale hned je opět zastrčil, neboť tam pod duby mihl se stín. Ano, toť muž, jenž z lesa až tam vyšed stanul, nyní opatrně se rozhlíží. Abbé nebyl mlád, ale oči mu dosud výborně sloužily. »Kdybych já tak byl na kříž, jako jsem na oči!« říkával a nelhal. Teď ho již stání unavovalo, ale muže pod duby dobře poznal.

Jezovitovi zasvitlo v očích. »Tomáš nelhal,« pomyslil, »starý lišák jde do doupěte.« A skutečně Bartodějský přesvědčiv se, že nikde ani človíčka, šel dále. Kromě hajného a snad pytláka málokdo sem na to smutné místo zabloudil. Když stařec přešel a ve vybitém domě zmizel, začaly haluze na jednom

z kosatých dubů hlasitě harašit a brzo ze spousty větví a listův ukázala se bosá noha, pak už ramena — a již po drsném kmeni spustil se do trávy — Pinvička.

V tom také abbé z houštiny vystoupil — on i Pinvička kývali v protivnou stranu na okraj lesa, kam stezník zabíhal, a hned na to se země se vztyčil muž, který k nim zamířil — Vavřínek, předříkávač. Všichni tři ani slova nepromluvivše sešli se tiše u pustého domu, do něhož vkročili a jej tak všecken obsadili. Čekali, čekali, až konečně houština nad schody do sklepa vedoucími se rozdělila a z ní vynořil se Tomášek Celerů.

»Viděli jste? Jsou tam, pojďte! Mé štěstí, že tam po tmě lezl!«

»Jděte — já tu počkám nahoře, kdyby —« pravil abbé.

Tomáš, Vavřínek a Pinvička sestoupili tiše dolů.

Abbé čekal s velikou opatrností nahoře; půjde, až bude jisto. Oh, výborně se mu daří! Byl blaženě spokojen. Šelma podšitá ten Celerčin synek! A také štěstí mu přálo!

Když loni zahořel k Frantině, nemohlo se ovšem říci: »Kam že dal oči!« Frantina byla děvče k pomilování, jen že Tomášek se jí nemohl zaonačiti. Stal se jí protivným dotěrností svou a smělostí; tudíž odbývala jej a nevědouc, vášeň jeho rozpalovala. — Tajně k jejich chalupě se přišoural onoho večera na podzim, kdy Frantina svého milého, stíhaného emigranta, do lesa sprovázela. Zahlédl ji tenkráte, však nepoznal. Pak ji zastihl v »modlivém dolu« a nejistota její utvrdila jeho podezření, jež se v něm vzbudilo. Tam také jej tak zle odbyla, tam také musil před tím doktůrkem a zámeckou slečnou s nepořízenou a s hanbou se odklidit. Od té doby jen dychtil

po splátce a mstivost surového synka živila matka ve své vášnivé nesnášelivosti a zlomyslnosti. Tomáš špehoval a slídil. Byl i ve sklepě pustého domu a to několikráte, nic zvláštního však nespozoroval. Pak přišla zima. Sotva že jaro nastalo, stala se ona příhoda s oběšencem, kterého starý Bartodějský pochoval, a večerní potom muziky před chalupou Bartodějského; Tomáš byl jejich strůjcem a ředitelem. Toho času už začasté tajně brousil širými lesy, nejvíce kolem »modlivého dolu«, a hověl své pytlácké vášni, které nemohl odolati.

Chodil do školy tak, že již hajný si toho všimnul a stopy pytlákovy sledoval. Tak včera.

Tomáš maje vítr a prchaje zároveň před bouří, uskočil do pustého domu. Sotva že se tam ukryl, zaslechl hlasy. Již chtěl prchnouti, domnívaje se, že to hajný — ale povyhlédnuv, spatřil muže se ženskou. Poznal ji, byl by ji mezi tisíci poznal — Frantina! Uchýlil se do druhé pusté světnice a tam se ukryl za rum a houšť.

Horák s Frantinou vstoupili. Zapomněli na obvyklou ostražitost. Tak dávno se neviděli, sotva něco okamžiků byli pospolu. A pak za této chvíle, na tomto místě, kdo by se nadál, že zrádce a záhuba tak na blízku!

Tomáš leccos zaslechnuv, viděl, jak Frantina odešla, jak mu bezděky ještě pomohla, odvedši hajného s pravé stopy.

Mladý Celer ještě chvíli čekal, a když Horák ze svého úkrytu nevycházel, odvážil se dolů. Ve sklepě bylo prázdno! Tak přišel na pravou stopu. Abbé skrze Vavřínka o všem se dověděv slíbil bez rozmýšlení Tomášovi službu při lesnictví. Když ku hraběti nemohl, ustanovil se, že bude na svůj vrub jednati. V kanceláři vrchnostenské oznámil toulajícího se zde

buriče, na nějž byl vydán císařský patent, a zároveň udal stopu, kde by jej asi měli hledati — totiž u Bartodějských. Poněvadž se však domníval, že dotčený emigrant bude spíše ve skrýši než u Bartodějských, odebral se tam tajně sám se svými pomocníky, na které bylo možno spoléhati. Učinil tak proto, aby jemu hlavní zásluha připadla. —

Pinvička, Vavřínek a Tomáš sestoupivše tichounce do sklepení ani neduțali. Byla tu tma a ticho, po Bartodějském ani památky.

»Vidíte, že zmizel tajným vchodem,« šeptal Tomáš. »Jen tiše a pozor!«

»Rozsvítím,« pravil Vavřínek.

»Ještě ne, ocílka by klapala. Počkejme, snad se vrátí!«

Skrčivše se čekali.

Abbé byl nahoře netrpěliv. Přešlapoval, vycházel a rozhlížel se, pak opět nachyloval se do houštiny do sklepení — tam ticho jako v hrobě. Však slyš! Tomáš napjal sluch a šťouchl ostatní. Kámen ve zdi rupl, otočil se a ze zdi někdo vylézá. V tom již, jak ujednáno, Vavřínek zakřesal, a Tomáš s Pivničkou bleskem vrhli se na starého Bartodějského a povalili jej k zemi.

»Zrada!« vykřikl a chtěl se brániti. Ale pěsti Pinvičkovy byly jako ze železa. Tomáš vrhl se hned k otvoru a vlezl směle do něho. Zatím byl Vavřínek svíčku rozžehl a také abbé sestoupil do sklepení.

Bartodějský přichvátal prve ku nastávajícímu zeti oznámit, aby ihned odtud do nejbližší vsi k »bratrovi« prchl. Zároveň mu také oznámil, že se rozhodl, že za ním přijde na čas do Žitavy. Ženich nechtěl věřiti, že by takové nebezpečenství hrozilo, na konec však povolil. Jak se na cestu chystal, vyšel starý se pře-

svědčit, je-li bezpečno. V tom byl přepaden, povalen a Pinvička mu ruce svázal.

Mladý Horák nic netuše, vázal si uzlík — v tom se mu zdálo, jako by se venku ozvalo vykřiknutí. Naslouchal — ano, toť jsou hlasy. Letěl ku dvířkám, aby na chodbě se přesvědčil, nežli však dostoupil posledního schůdku u dvířek, rozlétly se a nějaký muž se tu náhle vztyčil a do Horáka vrazil. Ten překvapen zavrávoral — a v tom také padla již zář svíčky do skrýše a za Tomášem ukázal se Vavřínek.

»Zrádci!« vykřikl Horák a mířil k chodbičce. Však již čtyři ruce po něm sahaly. Bránil se jim, ale neubránil. Tomáš byl silák a Vavřínek se Celerce líbil pro statečnost své postavy.

Povalili ho a svázali oprátkou, které měl Tomáš s sebou do zásoby.

»Pane abbé, račte vstoupiti!« volal Vavřínek do chodby. Pak rozsvítil smolnice. Jednu nechal na zdi, druhou svítil abbéovi. Ne bez bolestí svého kříže, ale se zrakem škodolibou radostí zářícím vstoupil abbé Steydel do podzemního sklepení, svatyně a skrýše tajných »bratří«.

Nejprvé podíval se na Horáka, který však zraků před ním nesklopil. Když pak Tomáš u něho pokleknuv jizlivě se ho tázal, co tomu Františka řekne, odvrátil emigrant hlavu. Mladý Celer chtěl ho dále týrati — ale již vyskočil; abbé pak a Vavřínek leknutím prudce sebou trhli. I Horák vztyčil překvapeně hlavu. Slyš! Teď opět!

Prudké zaburácení, pak pádné rány jako do železa se ozvaly. Všichni se ohlíželi. Ah, to tam ty železné dvéře, kterých si prve nevšimli. Jak se třesou, jak někdo do nich buší, div že neprasknou!

Abbé počal těkavě se kolem ohlížeti.

»Tomášku, jdi se podívat! Vavřínku, buďte u tohoto —« a sám ustoupil na schůdky ku dvířkám, kterými byl vešel. Rány do železných dveří jen pršely; již praskají.

»Kdo to?« Tomáš přistoupil blíže a jal se volati — než hlas jeho tím hlomozem nepronikl. Pak náhle uskočil.

Dvéře praskajíce povolovaly, až skřípajíce se rozlétly, a proud rudého světla rozlil se odtud tmavým sklepením.

Tomáš pln úžasu vykřikl a vyvalil oči. Abbé blíže se, stanul pojednou jako přimražený tváří v tvář — hraběti. I ten strnul a ještě více než abbé. Hleděl na jezovitu, hleděl kolem jako u vidění, jako by nevěřil tomu, že to vše skutečno, pravdivo.

»Co tu děláte?« zvolal pojednou.

Abbé pozbyv té chvíle obvyklé rozvahy odtušil:

»Našel jsem poklad!« a ukázal na spoutaného emigranta.

XXI.

Tiché sklepení pod rozvalinami v »modlivém dolu« již dávno nehostilo tolik lidí jako této chvíle. Všichni byli překvapeni a hleděli plni úžasu jeden na druhého i kolem po tajném útočišti, kteréž ti »berani« tak dlouho a dobře dovedli utajiti.

Nejspokojenější ze všech byl abbé; měl ve své moci toho buřiče evangelického, emigranta. První, na koho v potěšení svém sobě vzpomněl, byl doktor Kamenický; myšlénka ta, plna škodolibosti, rozmnožila radost jezovitovu.

Nejhůře vedlo se hraběti. Uzřev lidi v té místnosti, pocítil bodnutí. Nyní už poslední zákmit naděje hasl, a trapná jistota napadala jeho mysl, že

je vše marno, že zbytečně dychtil, pracoval a snažil se po tolik let — s velikou vlastní škodou! Vida abbéa a spoutaného mladíka tušil, co to vše je, a nyní rozbřesklo se mu také, co pravdy obsahovalo obecné vypravování o tom, že starý Bartodějský má klíč k pokladu.

Teprve za chvíli hrabě se vzpamatoval. Bylo mu na tváři viděti, jak trapné to sklamání působí na jeho ducha. Když abbé na jeho otázku mu všecko stručně vypověděl, jak se sem dostal, a kdo ten mladík je, přesvědčil se, že dobře tušil, že je ve prosté skrýši, která sice bývala s hradem ve spojení a snad také poklady hostila a skrývala, ale nyní jest jen prázdným doupětem a ničím více! — Rozhlédl se kolem — všude pevná zeď, nikde dveří kromě těch, jimiž přišli — však tamhle, tmavý výklenek!

Hrabě poručil svým lidem, aby ustoupili za železné dvéře do chodby, a jen starého horníka si tu nechal. Vavřínkovi a Tomášovi kázal, aby sem starého Bartodějského pustili, sami pak aby venku počkali. Neradi poslechli.

Bartodějský, jemuž rozvázali ruce, vešel do vnitř s tváří zachmuřenou. Spatřiv hraběte, zarazil se — než pootevřené železné dvéře vysvětlily mu, jak sem se vrchnost dostala. Kdož by se nadál, že až sem se dopracuje!

Hrabě jal se ho z ostra vyslýchati.

Stařec odpovídal určitě, vysvětluje, že sklepení to bylo jemu a jeho předkům jistým útočištěm a někdy »bratřím« tajnou modlitebnou.

»A buřičů skrýší a pelechem!« skočil mu abbé do řeči a ukázal na mladého Horáka.

»Není žádným buřičem —« odvětil Bartodějský pevně.

»A což poklad?« tázal se hrabě.

»Ah, rozumím, hraběcí milosti —« a stařec se trpce usmál. »Ten poklad, který vaše milost ráčí hledati, toho tu není —«

»A co tam ten výklenek?«

Bartodějský sebou trhl.

»Tam je náš poklad, o ten nebude hraběcí milost stát —«

»Ukaž —«

Bartodějský přistoupiv váhavě k výklenku, sáhl do zdi pod ním do nějaké skuliny a vytáhnuv klíček otevřel jím ve výklenku dvířka nějaké skříně. Hrabě vytrhnuv horníkovi pochodeň, posvítil si tam, pak poručil Bartodějskému, aby vyňal, co tam ukrytého. Ten tak učinil a položil na stůl hrubou knihu tmavě svázanou se žlutými záponkami; takových svazků vyňal ještě pět. — Byla to slavná šestidílná bible Kralická; vedle ní pak položil ještě jiné knihy, tu tenčí, tam objemnější a všecky věku ctihodného, jak na zevnějšku jejich, na starých deskách a tmavých okrajích bylo viděti. A všecky nerad, s vnitřním odporem ukazoval; věděltě, že zlý osud stihne drahé to po otcích dědictví, z něhož oni, všecken jeho rod a přemnozí bratří potěchu a posilu čerpali ve dnech soužení a protivenství. Tak dlouho a šťastně je chránili, až on, on musí je vydati!

Ustanuv ohlédl se po hraběti.

»Jen dále, ještě tam něco vidím,« zvolal abbé nahýbaje se do výklenku.

Stařec sebou trhl — pohlédl na jezovitu — více nemohl, on člověk poddaný! Nemohl odpověděti členu toho tovaryšstva, jež tolik přičinilo se o pokoření českého národa, nesměl se mu ozvati, jak by zasloužil. —

Abbéova tvář zazářila, když Bartodějský první knihu vytáhl, a jasnila se víc a více, jak svazek za

svazkem přikládal. Zakýval spokojeně hlavou, když u některých desku pozvednuv titul sobě přečetl. Za to hrabě mrzut a s opovržením hleděl na staré ty spisy. Nyní, když viděl, že Bartodějský ustal, chtěl se odvrátiti, domnívaje se, že všecko už vybráno. V tom však zvolal abbé po německu: »Něco se tam blýská, pane hrabě!« Na to slovo bylo jinak; Bartodějský musil ještě jednou sáhnouti. Třesoucí se rukou postavil na svazek bible kralické pozlacený kalich, starý, rouškou pozakrytý, a pohlédl úzkostně na hraběte. Ten přistoupiv podíval se na kalich a pravil:

»Kdes ho vzal?«

»Je to dědictví po bývalé církvi zdejší. Přes dvě stě let sloužil ku přijímání. — Hraběcí milosti, snažně prosím, račiž nám tento starý kalich ponechat. Dám náhradu. Prodám chalupu, dám si třeba upsat robotu, na kterou jsem dosud nemusil, budu chodit já i dcera — jen ten kalich —«

Hrabě zapomněl na okamžik na poklad. Chmurný ten jindy a pevný stařec prosil tak lítostivě — oddanost jeho a pevnost u víře, jeho vroucí přilnutí ku zděděným po otcích památkám, to vše pohnulo hraběcí myslí.

»Již tam nic není?«

»Nic,« odtušil za Bartodějského abbé, »však už toho dost a dost, abychom se přesvědčili, jací to kacíři a nebezpeční lidé.«

Spoutaný dosud Horák pohlédl hněvivě na vášnivého Steydla.

»Co s tou veteší?« ptal se hrabě od knih se odvraceje.

»Spálit, pane hrabě — a to hned — tamto je ohniště.«

»Milosti!« zvolal Bartodějský, přimlouvaje se hlasem i pohledem za svůj »poklad«.

Hrabě jako by neslyšel, nicméně stařec nadarmo nezvolal.

»Pane abbé, zapomínáme, že nedávno přišel patent o kacířských knihách —«

»Prosím, jím zapovídá se vyhledávání takových knih. My jsme jich však nehledali ani nevynucovali.«

»Však nejsou prozkoumány; nechť farní úřad rozhodne.«

»Ručím za to, že rovněž tak jako já usoudí,« namítal abbé přehorlivě. Ale nepomohl si.

Hrabě neodpověděv poručil horníkovi, aby knihy byly prozatím na zámek odneseny i s kalichem — a zajatí aby byli pokud možná beze všeho hluku na kancelář odvedeni.

Bartodějský chtěl ještě o kalich znovu poprosit, než zamračený hrabě již kynul, a stařec musil s Václavem ven. U dvířek stanuv ještě jednou se rozhlédl po milé skrýši. Byl dojat — jako by tušil, že naposled se tu rozhlíží.

Venku přivítal jej i Václava surovým smíchem Tomáš Celerův. Oba však ani slovem ho neodbyli, ba ani pohledem. — Celer a jeho tovaryši neradi tu čekali a neradi teď odcházeli, vidouce, ani dělníci s horníkem knihy odnášejí. V tajemném sklepení zůstal sám abbé s hrabětem. Teď stojí asi nad pokladem, o kterém oni ničeho se nedovědí, neřku-li, aby z něho podíl měli. Ale když na světlo denní se zajatci vystoupili, Tomáš Celerů se zaradoval. Od dubů chvátala sem Frantina jako divá. Hle, jak rázem stanula, jako by zkameněla. Zahlédla je, poznala — Toť milán spoutaný a tatík také! Tomáš se jen zubil. Ale aby to děvče vykřiklo, rukama zalomilo neb aspoň zaplakalo, toho se nedočkal.

Brzy za svými pomocníky také abbé na povrch vystoupil. Pokynulť mu hrabě, aby posečkal venku, že hned za ním přijde. Abbé čekal. Ale hrabě neměl tak na spěch, jak byl řekl. Osamotněv stanul uprostřed sklepení a chvíli kolem se rozhlížel. Pak vzav jednu z planoucích pochodní u výklenku v kroužku zaražených, obcházel zdi, prohlížel je bedlivě a se znalostí, jaké nabyl po tolikaletém kopání a pátrání. Stanul u vchodův, u lože a ohniště, také na novo u výklenku, klepal tu a klepal tam — až jako by unaven usedl na lavičku u zdi. Hlavu pochýlil na prsa a z hluboka povzdechl.

Tolik, tolik let hledal a pracoval, tolik peněz obětoval! Až sem došel — a tu konec! To cítil, o tom byl přesvědčen. Všecko marno — všecko mámení! —

Kolkolem hluboké, mrtvé ticho.

Hrabě dlouho seděl, až pak volným krokem opouštěl šerou klenbu rudým světlem ozářenou, jež tu hořelo naposled. Hrabě Chamaré byl poslední z pánů Potštejnských, kteří do tajné skrýše v »modlivém dolu« vstoupili. Odnášel si odtud ne poklad, ale sklamání a trpkost.

XXII.

Slečna z Těmic stanula se Žanetkou pod stromy na břehu řeky, odkud nebylo daleko do chalupy Bartodějského. Jen na okamžik se rozmýšlela, pak poručila komorné, aby tu zůstala a hlídala, rychlým krokem, jak přišla, zamířila k osamělému stavení. Chvátalať, aby rodině Bartodějského v pravý čas připomenula, jaké snad nebezpečenství se blíží. Myslila nejprve na Kamenického, ale když ho doma nebylo, pustila se sama. Vstoupila do síně — ticho tu — otevřela dvéře, ve světnici nikdo.

Náhle se obrátila. V zadu na síni klaply dvéře, jimi vyrazila dívka a jako by slečnu nevidouc pádila ven. Jen se kmitla — a již byla venku — hle, tam k lesu míří.

Renata poznala Frantinu.

»Snad již něco ví, že tak letí — ale proč do lesa?« myslila sobě hledíc za Frantinou. V tom ozvaly se za ní kroky — Renata div nevykřikla — Kamenický! Zarděla se. Bleskem kmitnul se jí včerejšek myslí. Na okamžik hleděli na sebe mlčky, překvapeni. Vyjasněné zraky však svědčily, že oba jsou rádi tomu nenadálému setkání.

»Ah, milostivá slečno, tuším, proč sem přicházíte —«

»A já už vím, proč jste z domu odešel. Poslala jsem k vám chtíc vás požádati, abyste ty lidi varoval.«

»Já tuše nehodu sám jsem pospíchal.«

»A jak jste se dověděl?«

»Račte dovolit, abych prve než odpovím, směl za domácího zaprositi vás buď do chudé světnice, nebo, libo-li, za stavení pod stromy —« Renata volila prostou zahradu. Ve stínu ovocných stromů bylo milo, útulno. Usedla na hrubou lavičku. Trávník kolem hebký a hustý; paprsky odpoledního slunce, derouce se haluzemi, po něm prošlehovaly a mihotaly se, a výhled na lesnaté stráně, na zříceniny nad nimi v jasném vzduchu určitě se rýsující lahodil zraku. Kolem milo a ticho; tu tam muška nebo včelka přeletěla, motýl se mihl a z temna zaznával až sem šumot řeky mezi lesními stráněmi zanikající. —

Renata pocítila v duši uvolnění. V tom prostém zákoutí jako by jinak se dýchalo, jako by všechna tíha s člověka padala. Tváře se jí rděly snad od rychlejší chůze, snad vnitřním utěšením. Hleděla dů-

věrně na Kamenického, jenž před ní stál, šťasten náhodou, jež přivedla mu tu, po kteréž tak srdečně toužil.

První okamžik byl jejich. Zapomněli, proč sem přišli. Včera v dusném, temném podzemí, ve společnosti je tížící, teď v jasu slunečném, v tichu, nerušeni — sami!

»Nuže, jak jste se vy, pane doktore, dověděl?« začala Renata, nejdříve se opanovavši.

Kamenický pověděl, jak ráno byv Frantinou upozorněn, bedlivě si všímal všeho, především že abbéa pozoroval a na něj se vyptával, až tak nabyl přesvědčení, že děvče Bartodějského se nemýlilo.

»Spěchal jsem k Bartodějským — ale zastal jsem jen dceru, a tu jsem se dověděl, že ženich její, ten emigrant, utekl do lesa, do skrýše —«

»Do jaké skrýše?«

»Hle, jak dlouhověké útisky lidu vštípily mu pevnou nedůvěru. Dnes teprve, ač tak dlouho se s Bartodějským znám, dověděl jsem se o tajné skrýši v »modlivém dole«, a to jen ještě dcera v úzkosti se prořekla. Nic zevrubnějšího však nevím —«

»A co to děvče?«

»Bylo dost polekáno, ale vedlo si jinak statečně. Sama pravila, že bude nejlépe, když Václav, její ženich, odtud odejde. Řekla to, co jsem jí chtěl poradit, poněvadž se domnívám, že má abbé nějaké určitější a spolehlivé zprávy. Proto jsem jí nápad její schválil a navrhl, aby šla hned, možná-li, za ženichem.«

»Chvátala, letěla — Oh, by ještě v čas tam došla, nebo raději, aby vaše domněnka se nesplnila.«

»Přál bych si rovněž tak, ale obávám se, že jest už pozdě. Abbé si příliš opatrně a chytře počínal. Dověděl jsem se toliko, že šel z městečka někam ven.

Více nebylo možno vypátrat a tedy také nemohl jsem nic více učinit.«

»A co se stane, zatknou-li je?«

»Abbé to bude dohánětí ku krajskému soudu a mladého tam asi zavedou a přísně potrestají.«

»Budou-li ho vyslýchat a dovědí-li se, že vy jste mu jednou pomohl —« přerušila ho kvapně Renata.

Kamenického se tato starostlivá slova líbezně dotekla.

Usmál se.

»Snad mne také předvolají, ale nebude tak zle. Nelekám se toho, ale pomohl bych mu zase, kdyby bylo třeba. Však neračte se strachovat. Abbé nebude dlouho jásati. Rozplašený jeho řád, ač všecku sílu napíná, nemá bývalé moci, nevládne světem jako někdy. Nejlepší toho důkaz, že nebyl ani s to, aby udržel se v zemi španělské, aby zabránil volbu Ganganelliho. Pracoval sic veřejně i potajmu; ale je také jiné bratrstvo světla a pokroku, a to také tak proti němu bojuje. Je to zápas Ormuzda s Arimanem, jenž vede se i v tomto zákoutí. Ovšem utkaly se tu jen dvě osamělé, přední stráže — a dnes tu, trvám, duch nesnášelivosti a fanatismu vítězí. Však neračte se lekati, milostivá slečno! Kdybych i já, pouhý člen a nástroj, těm lidem sám nemohl pomoci, je tu ještě bratrstvo, jehož moc sáhá daleko.«

Renata naslouchala udivena. Vzpomněla, že abbé před hraběnkou tvrdíval, že Kamenický je zatvrzelý, škodný frajmauer.

»Vy jste svobodný zednář,« promluvila upírajíc zraky své tázavě a udiveně na mladého doktora, jenž tak přesvědčivě byl mluvil.

»Ano, jsem členem tohoto bratrstva, jež slouží humanitě — a vy — milostivá slečno, vy také jste naší sestrou, byť jste i slib nesložila a k žádné loži

nepatřila — ale zásadami svými a smýšlením. — Však, jiným pomáháte na sebe zapomínajíc.« Zamlčel se; zrak jeho tkvěl na tváři Renatině.

»Dovolte mně, abych byl také vaším pomocníkem. Vím, že nejste šťastna, že vás něco kormoutí. Neptám se, nechci věděti příčinu, ale vy jste mne včera oblažila svou důvěrou — Potěšte mne i svou žádostí, přáním — ó, jen řekněte slovo, a vyplním vše, vše, co vám prospěje.«

Nach zmizel z Renatina líce. Lehounko se však usmála, a vlhký zrak tkvěl na mladém muži horoucně mluvícím.

»Ano — požádala bych vás — ale chci mnoho —« mluvila tiše a vážně.

»Mluvte, mluvte!«

»Mohl byste mně — třeba i své postavení obětovati?«

»Všecko, třeba život —« Kamenický sklesl před ní na koleno. Nachýlila se k němu, přervanými slovy jej vyzývajíc, aby vstal. On však, v líci jejím hněv nevida, ale zář milosti, neuposlechl a tiskna a celuje její ručku mluvil:

»Jsem tu dnes po druhé s vámi. Ó, pamatujete-li se: tenkráte, když pod kvetoucími třešněmi jste mi řekla: »Budu tam s vámi.« Seděl jsem tu sám, ale myšlénky mé zalétly k vám a vrátily se s vámi sem pod kvetoucí strom, a tak jste tu seděla a já před vámi jako dnes. Tenkráte myslil jsem, že to sen nesplnitelný. Ó, jak jsem šťasten — jak jsem šťasten!«

Zamlčel se pohnutím.

»Však hle, jaký jsem sobík! Já zapomínám, že dosud jste neřekla, čím bych vám mohl posloužiti.«

»Vstaňte —« pozývala jemně Renata.

Vstal a znovu se ptal, čím by mohl prospěti.

Renata jako by váhala, pak pravila: »Zde mně nelze zůstati. Musím pryč —«

»A mám vás doprovodit?« tázal se Kamenický dychtivě.

»Ano — ale nechci se nikdy navrátit.«

Kamenický upřel zářící svůj pohled na líce Renatíno, jako by nechtěl uvěřiti tomu, co slyšel.

»Váháte?«

»Ó ne, byl jsem jen překvapen. Jak bych mohl váhati, když slyším o svém štěstí! Třeba hned —«

»Nikoliv. My jsme zapomněli. Dříve musíme pomoci —«

»Bartodějským — ano —«

Paprskové, jejich třesoucí se zlato zmizely s trávníku. Stín se tam uložil.

»Co hodláte?« ptala se Renata povstavši s lavičky.

Pověděl. Chvíli rozmlouvali o tom, co by pro Bartodějského bylo učinit i kdyby z léčky vyvázli, nebo do ni upadli. Kamenický navrhoval, Renata pozorně poslouchala. Zapomněla, že už dlouho tu mešká, že hraběnka ji bude shánět. Ohlédnuvši se spatřila Žanetku, ana z pod stromů volně se k chalupě blíží. Renata měla se k odchodu, v tom přikvapila Frantina, všecka vzrušená.

»Ó, jemnostpane doktore!« zvolala, Kamenického zahlédnuvši. »Račte nám pomoci!« Zarazila se shlédnuvši slečnu.

»Neboj se a vypravuj —« vyzvala ji vlídně Renata.

Frantina pověděla, co se stalo, že otce i spoutaného Václava vedou na zámek, že odnesli ze skrýše knihy i kalich. Teď teprve, jak to vypravovala, zalily se statné dívce oči slzami.

Kamenický se ptal, kdo je tam stihl.

»Pan abbé — ale všecko to vyčíhal a zradil — Tomáš Celerův.« Frantina vyslovovala ta jména roz-

hořčeně. Doktor se vyptával ještě sem tam, pak prohodil několik vět francouzsky, načež Renata mu odpověděvši obrátila se k Frantině a pravila:

»Nelekej se a nestrachuj. Bude ti spomoženo.«

Odešla. Kamenický doprovodiv ji před chaloupku, vrátil se k Frantině, aby se na leccos ještě vyptal a s ní se dohodl o tom, co zamýšlel na prospěch její milých a její. Bylo mu svěže; nehoda, která stihla jeho chráněnce, nezalekla ho. Byl pln odvahy: musí jim pomoci.

Žanetka jdouc se slečnou, nedivila se změně, jakou na tváři své velitelky spozorovala. Nyní již chápala, proč šla na tu samotu. Zahlédlať ji s nějakým pánem pode stromy, a nehádala dlouho, kdo to byl.

Renata chvátala sem ve strachu a nepokoji; nyní byla také zamyšlena, ale v těch myšlénkách bylo jí volno a blaze. Včera večer, v noci i dnes ještě jak bojovala, hodlala a zase váhala. — A hle — prve jedním okamžikem rozhodnuto. Ano, jinak nelze!

S pevným rozhodnutím vrátil se jí do duše klid a mír. Cítila se tak pevnou a jistou — neníť už sama a má, o koho by se dověrně a s plnou jistotou mohla opříti. Již nebude v lesklých poutech stavu svého žít a hynout nikomu na prospěch. Vstříc ji vítá neodvislost, volnost a život zasvěcený šlechetné působnosti. A vzejde-li mrak a bouře — Caritas extirpat hostes! —

Hned rozneslo se městečkem, že přivedli na kancelář vrchnostenskou nějakého buřiče, který prý byl u Bartodějského polapen. Poplach z toho byl veliký a záhy shromáždil se u zámku nemalý zástup zvědavých.

Přišli však pozdě. Dotčení zajatci byli již ve chládku. Nicméně zástup se nerozešel, ale rozdělil se v houfce a skupiny, které živým hovorem neobyčejnou

událost přetřásaly. Nemalého podílu měla v tom Celerka, kolem níž sestoupilo se nejčetněji posluchačstva.

Odtud pak divné zprávy rozcházely, rozbíhaly se městečkem, rostouce vůčihledě, a měnily se k nepoznání, až pak šla řeč o nebezpečném, hrozném cizinci, jenž strojil nové zbouření, o tajném pokladu, o hraběti, který jej konečně nalezl.

Nastal večer, teplý, ale nebe tmavého.

Všecko utichlo.

V zámecké zahradě proudilo z otevřené besídky světlo, ozařujíc nejbližší křoviny, zanikalo dále ve tmě hustého stromoví. V besídce na pohovce seděla hraběnka, naproti na židli pan abbé.

Hraběnka nadarmo čekala na svého manžela. Povečeřela sama, pak konečně dostavil se abbé. Byl jí velice vítán. Nyní dokončoval svou obšírnou zprávu o dnešním dnu. Hraběnka naslouchala s dychtivostí. Nejvíce ji zajímalo vypravování o hraběti a pokladu. Abbé dokončil.

»Chvála Bohu,« pravila jeho chranitelka — »hrabě, doufám, je vyléčen ze svého domnění, a již konec všemu.«

A přece bylo jí také v ten okamžik manžela líto; cítilať, jak trapno člověku třeba s bludem se loučiti! Rychle povstavši brala se do zámku; abbé ji doprovázel. Když do svého pokoje se vracel, šel už volným krokem, namáháním dnešního dne unaven. Ale oči jeho nezemdlely. Jasnilať je vnitřní radost a spokojenost.

»Dnes ráda novinu vyslechla, ale až co nevidět přijdu s druhou, o slečně a doktorovi, to zatrne! Není pomoci!. Ten frajmauer musí odtud, a to co nejdříve!« myslil Steydel, když do křesla usedal, a věřil na jisto, že se tak stane.

Hraběnka chtěla ještě dnes manžela svého navštíviti. Proto tak kvapně odešla ze zahrady. Když vstou-

pila do komnaty, jež dělila její pokoje od hraběcích stanula. Hlubokým tichem slyšela ohlas prudkých kroků. To hrabě tak přechází. Zarazila se. Je zajisté velice vzrušen. V prvním návalu prudkého dojmu předním lékem je samota. Hraběnka ještě chvíli naslouchala, pak odešla. Hrabě stál u okna a hleděl ven. Všude tma. —

Měl dvě svůdná světla — hledal ráj a poklad. Našel peklo a sklamání. Před ním teď tma a stálá.

Světla na zámku shasla. Městečko ve tmě a ve snu. Jen v panském domě u zámku září dvě okna rudým světlem. Tam bydlí doktor Kamenický. Bylo už půl noci, kdy světlo pojednou shaslo; za to se domovní dvéře otevřely, a Kamenický vyšel ven. Zamířil zrovna k soše sv. Jana Nepomuckého. Tam povstal se stupně muž jako by se byl stín od země oddělil.

»Kdo to?« ptal se Kamenický tichým hlasem.

»Líbal. A vy?«

»Doktor. Kdo vás posílá?«

»‚Sestra' Frantina; šel jsem jí na svatbu a teď jdu k vám. Vím všecko.«

»Dobře,« a doktor podal mu ruku. Pak mu pokynul, a oba dali se kolem kostela, jako by šli z městečka. Doktor, jenž prve doma pilně psal, vytáhl z náprsní kapsy několik listův, a tichým hlasem Líbalovi něco vykládal. Zmizeli ve tmě. —

XXIII.

Abbé jak na večer spokojeně ulehl, tak druhého dne ráno vesele se probudil. První pomyšlení jeho bylo, že nastává dnes výslech těch kacířův a odsouzení jejich knih do ohně. Přistrojiv se chystal se do kostela. Prve však než odešel, rozevřel nevelikou skříň,

obsahující všecky jeho knihy. Mezi nimi jednu vyhledav vzal ji, a po té odešel do kostela. Sotva že ven vykročil, potkal doktora. Vracel se už od přítele kaplana, jejž byl před hodnou chvílí navštívil a s nímž důtklivě rozmlouval.

Abbé podíval se vítězoslavně na Kamenického.

Ten však, jako by nebyl viděl, kráčel dále.

»Ah, mladý, učený pán se vyhýbá. Však on teprve zkrotne a naučíme ho, co je tolerance!« S takovou vstupoval do kostela, aby obětoval oběť smíření. Jak by sebou byl u oltáře trhl, kdyby mu někdo oznámil, že touto dobou právě slečna z Těmic sestoupila do zahrady a tam s doktorem Kamenickým sama se shledala!

Pozdravila ho pohledem, úsměvem.

Byla vážna, však na tváři zračilo se, že je klidna, šťastna.

Již nebylo jí třeba tajit svého potěšení nad tím, že Kamenického vidí, již bylo všecko rozhodnuto. — Kráčeli zahradou. Světlo jasného, svěžího jitra proudilo vonným vzduchem. Kamenický mluvil tlumeným hlasem. Nitro jeho bylo rozkoší pobouřeno. Včera nechtěl věřiti skutečnosti, nechtěl věřiti ve své štěstí, a s večerem nedůvěra, pochybnosti rostly. Teď se přesvědčil, že neprávem, že Renata nezměnila svého úmyslu, že je na vše odhodlána. Vzejde mu blahé jitro nového života! — Byli šťastni, však nebylo času, aby citům svým průchod dali slovy. Mluvili o vážných věcech. Kamenický pověděl, co už učinil a co ještě mělo by se státi.

Když se lidé vraceli z kostela, vycházel doktor Kamenický ze zámecké zahrady.

* * *

V klenuté, vybílené světnici vedle vrchnostenské kanceláře ležely na nebarveném stole zabavené knihy Bartodějského. U nich stanuli kaplan pater Rokyta, abbé Steydel a kancelářský. Hrabě ponechal knihy úřadu, aby rozhodnul, co s nimi. Kalich nechal si ve svém pokoji.

Kdyby bylo po vůli Steydlově, snadno a hned by komisi skončili. Rozsudek by zněl: »Do pece s nimi!«

»Pane bratře,« začal, opakuje to, co již cestou Rokytovi namlouval, »není jinak možná. Spalme to kacířské bejlí. A že kacířské je, poznám, jak še na ně podívám. Hle tato na vrchu —« ukázal na knížku pramalého formátu — »to je ‚špalíček', a takovými ‚špalíčky' dobře se topí!« Usmál se svému nápadu. »A této zde —« rozevřev ji, ukazoval kaplanovi titulní list — »nemusíte ani prohlížeti. Vidíte to znamení: srdce mečem protknuté a křížem znamenané a tři růže z něho vyrůstají, a pod srdcem otevřená kniha a vedle ní: W. K. — Václav Kleich, známý rozšiřovatel a nakladatel kacířských knih. To již dostačí — jak povídám, není potřeba prohlížeti!«

»Ale snad mezi ostatními jsou nezávadné.«

»Samý koukol, ani zrnko pšenice. Hle, tu jsem přinesl pro jistotu pravého a neklamného soudce —« a ukázal Koniášovu pověstnou knihu: »Klíč kacířské bludy k rozeznání otvírající, k vykořenění zamykající« — »Pane bratře, vezměte kteroukoliv z nich a jistě ji najdete v tomto seznamu knih zapovězených. Nemusíme ani probírati, ani zkoumati —«

»Rád bych všecko svědomitě — a pak račte se pamatovati, že nedávno vyšel císařský patent, aby nebraly a tudíž také neničily se lidu knihy, pokud by na vyšším místě nebyly prozkoumány,« namítal Rokyta; bránil se dále, ale byl by se sotva ubránil, než patent ho udržel. Rokyta zastupoval farní úřad,

měl plnou moc — Steydel vlastně neměl tu co činiti, jen touha zničiti nenáviděné ty knihy ho sem přivedla. Proklínaje v duchu všecky patenty a zlobě se nad neústupností kaplanovou, jemuž i lhostejnost u věcech náboženských s obalem vyčetl, odešel konečně do kanceláře, kdež měl se odbývati výslech zajatcův. Tam také Rokyta s kancelářským odešel, když byl mušketýrovi nařídil, aby knihy donesl na faru, kdež měly býti přehlédnuty a třeba pak odtud dále zaslány.

Nejprve přivedli Bartodějského, a když jej vyslechli, mladého Horáka. Stařec beze všeho pověděl vše, jak dověděl se o skrýši a nač sloužila. To všecko už se nedalo zatajiti. Vyznal, že Horáka zná, však pevně a rozhodně popíral, že by mladý ten muž lid bouřil a popichoval, udávaje, že jen do Čech přichází, aby bratřím donášel v Žitavě tištěné knihy, které se v Čechách nesmějí tisknouti a které v Žitavě strýc jeho vydává. Tak i Horák mluvil a pověděl, že do Žitavy dostal se se strýcem svým, jenž pro víru jsa utiskován tam se vystěhoval.

Výslech trval dlouho, otázka stíhala otázku, pan kancelářský se napsal, až ho prsty bolely, a konec konců byl, že usoudili, aby Bartodějský byl potrestán vězením za to, že emigranta skrýval, a pak, aby Horák odveden byl ku krajskému soudu, jenž by o něm rozhodl. Kamenický čekal již venku, když pater Rokyta vyšel z kanceláře. Sotva že se mladý doktor dověděl, jak vše skončilo, omluviv se odešel a zamířil ven z městečka na samotu Bartodějského. Brzo se odtud navrátil. Odpoledne zastavil se opět na faře u přítele kaplana. Hovor jejich znovu se dotekl dnešního vyslýchání.

»A což ty knihy a kalich?« tázal se doktor.

Kaplan pověděl, co se stalo, a mrzel se na Mandelíka mušketýra, že je dosud nepřinesl.

»A nemohl bych se na ně podívati?«

Rokyta ochotně svolil. Když Kamenický pak odešed ku zámku se blížil, potkal Mandelíka s knihami. Zastavil ho.

»Jdete s nimi na faru?« a neřekl ani s čím. Mušketýr porozuměl, že doktor ví, co nese.

»Ano, jemnostpane —«

»Právě jsem teď mluvil s velebným pánem. Mám se na ně podívat a rád bych si je prohlédl.« Vyňav stříbrňák, vstrčil jej Mandelíkovi do dlaně. »Donesl byste je ke mně?«

Mušketýr věděl, jak je pan doktor s velebným pánem za dobře. Nic mu nebylo divno a ten stříbrňák také mnoho zmohl. Ochotně a rád zanesl starožitné břímě do bytu doktorova.

* * *

Druhého dne ráno divila se komorná paní hraběnky, že Žanetku dosud neviděla. Minula již dávno ranní hodina, a po Žanetce ani vidu ani slechu. Také slečna z Těmic meškala dosud ve své komnatě, ač již desátá minula; a slečna byla navyklá časně vstávat a vycházeti. Tou dobou divila se také stará posluhovačka v panském domě, že pan doktor ještě spí. Věděla, že v noci odjel k nemocnému, nevěděla však, kdy se navrátil, ale že tak dlouho vyspával! Až pak desátá minula — strhl se poplach v zámku, strhl se poplach v panském domě.

Ale dříve ještě nastala bouře v panské kanceláři, kdež bylo boží dopuštění. Pan správce sebou zlostí házel, až se mu copánek sem tam zmítal. Muškát, kancelářský, strnul a Mandelík mušketýr div neplakal.

»Ale já to, milostpane, už kolikráte říkal, že ten arest není žádný arest; mříže se viklaly, dítě by je vyrazilo, a cihly kolem —«

Prudké okřiknutí správcovo jej zarazilo. Znova bouře, znova láteření; pak se všichni sebrali za panem správcem, aby ohledali species facti. Divu nebylo! Temnice, hlavně pro »zpupné« sedláky určená, byla při zemi, okno nevysoko, dosti volné. Uvolněná mříž přepilována, cihly vylámány, vydroleny. — Horák byl ten tam.

Ovšem Mandelík mušketýr nebyl hlídání takových ptáků zvyklý. Když zavřel sedláka, byl jist a jist, že mu neuteče. Kdo by se nadál! Cítil, že není tak vinen, ale když přišlo na přepilování mříže a na to, byl-li kdo u Horáka, tu to v něm hrklo, nebo musil vyznati, že pustil k němu pana doktora Kamenického, jenž odpoledne přišel toho »berana« přehlédnout.

»Doktor je doktor, toho musíš pustit, přišel na visitaci — vždyť vím, jak to chodí —« vykládal Mandelík, omlouvaje se.

V tom jako bleskem zalétlo až sem, že vypáčili u doktorova bytu dvéře, že doktor je ten tam, že také slečna zámecká není v zámku, ani Žanetka komorná.

Nastal všeobecný zmatek, běhali sem, tam.

Hraběnka nechtěla uvěřiti, hrabě však zblednuv ani nepromluvil. Abbéovi kmitaly oči z koutka do koutka a nemohl chvíli promluvit, až ze spousty myšlének vyniklo mu nejjasněji:

»Ten ti to vyvedl! Chtěls ho vypíchnout, a šel sám! A ne sám, se slečnou, s tou tichou vodičkou! Přelstili tě oba — tebe, starého lišáka —«

V tu chvíli nalezla hořekující hraběnka na stolku Renatině dva listy. Jeden byl jí adressován, druhý hraběti. Hned dala se do čtení. Renata děkujíc za všechno srdečně a prosíc tklivě za prominutí vyzná-

vala se, že odjela s doktorem Kamenickým z lásky, prosíc, aby jí ve štěstí jejím nepřekáželi.

Hraběnka všecka od sebe nad tím, že schovanka její se tak nad svým stavem zapomněla, vzhlédla k hraběti, tázajíc se, co jemu píše.

Hrabě byl pobouřen, ale přemáhal se.

»Snad totéž co vám. Píše, že odjíždí s tím —« odvětil temným hlasem. Nepověděl však pravdu. »Proč odjíždím, píšu paní hraběnce, nepíšu jí však, abych ji ušetřila, o tom, co mne k tomu přimělo, že tak náhle jsem se k odjezdu rozhodla.« Tak psala jemu a končila, doufajíc, že všeliké hledání a snad stíhání on, hrabě, zajisté nebude podporovati, spíše zamezí.

Také v bytu doktorově nalezli listy: jeden hraběnce a jeden pateru Rokytovi. Loučil se s ním a v doušce prosil za prominutí, že dovolil si bez jeho svolení zachrániti knihy Bartodějského. Vedle těchto listů byl balíček, jenž svědčil abbéovi Steydlovi. Když ho rozbalil, nalezl lístek, v němž mu doktor oznamoval, že emigranta po druhé zachránil i knihy Bartodějského, z nichž mu, jakožto jejich obzvláštnímu milovníkovi jednu na památku posýlá. Steydlovi se zasvítily zlostí oči, a zrudl, když podíval se na titul té knihy:

»Zrcadlo Jezuvitův, t. j. spis, v němž se ukazuje o sekty jezuvitské jakož původu, zmocnění, vzrostu; takž o lsti, obmyslnosti, praktykách, dvojitém ošemetném mluvení, nad to o účincích a skutcích zlých. — Vytištěný v Praze léta 1619.« Když listy obracel, padlo mu do očí místo nápadně zatržené:

Ex ungue leonem,
ex ore Jesuitam.

Jako poznáváš z pazouru
lva lítého jeho vzpouru:

tak Jezuvita zlostného
z úst, skutků, praktyk škodného.

Abbé chytiv knihu mrštil jí prudce o zem, až se rozchlípla, pak odkopnuv ji, přecházel prudce pokojem. —

* * *

Když se obecný poplach poněkud utišil a na zámku rozvahy nabyli, pomýšleli na stíhání. Zatím už ovšem nastalo poledne a uprchlíci v noci na kvapnou cestu se vydavše, byli jistě už přes hory a doly. Nicméně vyslal správce honit emigranta a zároveň musil kancelářský kopu cirkulářův o něm napsati. Dvojí bylo divno: že starý Bartodějský zůstal ve svém vězení, a že hrabě neporučil stíhat uprchlých, slečny a doktora.

Nebylo také možná vypátrati, kde a jak si opatřil doktor koně. Bába posluhovačka vypověděla, že slyšela v noci kočár, ale že si toho vůbec nevšímala, poněvadž myslila, že jedou k nemocnému. Nevěděla tedy, kterou stranou se dali. Ani Kamenický ani Renata toho mnoho s sebou nevzali, jen to nejnutnější. Především dala starou knihu a staré listy po strýci svém, nebožtíku pánovi z Těmic, z večera k doktorovi tajně donésti. O tom však nikdo nevěděl, jakož tušení neměli, že znamenité služby prchajícím prokázali Frantina, bratr Líbal, jenž opatřil mezi »bratřími« posly pro psaní doktorovo nejbližším bratřím lóže jeho a maje od něho peníze, sehnal také nutný povoz. Zatím mladý Horák pracoval nástroji, které mu doktor tajně zanesl, na svém osvobození, jež v noci také dokonal. Čekal jen na Líbala, který přijev s vozem pro doktora, pak ku vězení se doplížil a odtud »bratrovi« z okénka pomohl. Po té k vozu pospíšili,

přijali od doktora také knihy Bartodějského, a kvapili na jeho samotu, kdež Frantina je v bázni čekala. Horák přestrojiv se tu neomeškal se u své nevěsty, ale vyřídiv jí, co mu doktor nařídil, zkrátka se s ní rozžehnal a prchl do tmy. Frantina neplakala. Bylo jí volno, že ženich unikl vězení a trestu. Věděla, že se s ním za krátko shledá. Když Líbal jí pomohl knihy ukrýt, odešel také on ještě té noci. A tak, když druhého dne přišli ze zámku na samotu opět hledat, zastali Frantinu samotnu, a nenašli žádné stopy, ni nejmenší známky. —

Renata s věrnou Žanetkou vyšly oné noci zahradou tajně ze zámku, pak dále ulicí, až stanuly na konci městečka, jak ujednáno. A již přihrčel kočár. Renata vstoupila jako stín do něho — vstříc se jí rozevřela vroucí náruč, jež ji přivinula k věrnému, horoucímu srdci. Ujížděli teplou, letní nocí kol lesnaté hory, nad níž ku tmavému nebi trčely černé rozvaliny potštejnské. Renatě bylo jako ve snu, jako u vidění.

»Těch požehnaných rozvalin! Byl tam poklad, a já jsem ho našel!« ozvalo se vedle ní měkkým, tichým hlasem, v němž ozývalo se tolik lásky a blaha. A jako znavená holubička opřela hlavu o prsa milovaného muže, jenž skloniv se k ní políbil vroucně její bílé, čisté čelo.

* * *

Minulo několik dní. Emigranta nedostali, a Bartodějský navrátil se na svou samotu k dceři. Stařec se těšil, že nastávající zeť jeho šťastně unikl, ale hnětlo ho těžce, že skrýš »modlivého dolu» je vyzrazena, a drahý, památný kalich ztracen. Nyní musili čekati na zprávu o Václavovi. Byloť ujednáno, že se za ním do Žitavy odeberou, aby tam ovšem jen Frantina zůstala; starý nezměnil svého úmyslu.

Hůře bylo u Celerův. Radost jejich měla slabounké kořínky. Co se v zámku stalo, bylo pro ně ranou. Již před tím valně se přepočetli, zvláště chlubivý Tomášek, nebo již se nemohl vynášeti, že ukázal hraběti cestu k pokladu. Nezůstaloť tajemstvím, že hrabě nic nenašel. Nicméně Tomáš přičítal si nemalou zásluhu a hartusil na Vavřínka, aby mu skrze abbéa službu u myslivectví opatřil. Předříkávač byl by sám rád — Upomenul tedy Steydla. Ten však že hrabě je pořád mrzut a nepřístupný. Odkládal a se vymlouval, až když Vavřínek, Tomáškem dohánĕn, opět a opět žádal, rozmrzen jal se u lesního cestičku vyšlapávati. Lesní, uslyšev jméno Tomáškovo, dal se do smíchu a myslil, že abbé žertuje.

»To bychom udělali kozla zahradníkem!« zvolal.

Abbé odvážil se konečně na hraběte. Hrabě rozmrzen, nekliden odvracel se ode všeho s nechutí a odkázal abbéa na lesní úřad. Tím byla věc zle vyřízena a sny a tužby Tomáškovy se rozplynuly mlhou. U Celerů bylo boží dopuštění. Celerka spustila nejprvé na hraběte, na abbéa, dala se konečně do Vavřínka a Tomáš jí ve všem vydatně pomáhal. Mrzení bylo dlouhé, ale na konci přece rozhodla chtivost vdavek a tak povolila za nějaký týden prosbám Vavřínkovým. Tomáš se tomu vzpíral, ale autorita a tužba po statném muži zvítězily.

Tou dobou došel na zámek Renatin list hraběnce adressovaný. Když jej rozevřela, vypadla z něho nějaká listina: bylo to svědectví farního úřadu jedné vesnice na hranicích českých, dle kterého v tamním chrámu Páně byli oddáni: slečna Renata z Těmic s Václavem Kamenickým, doktorem lékařství. Hraběnka zalomila rukama:

»O nešťastné, zbloudilé dítě! Tvá matka v hrobě se obrátí!«

* * *

Abbé Steydel stál u okna svého pokoje, hledě ven. Pojednou sebou trhl, zrudl a odstoupil od okna. Už jdou, už jdou a v houfu, aby se ukázali! Jak jim hřebeny narostly! Oh, toho zákonodárství, těch nesmyslností! Běda státu, kam to spěje?! Oh, těch frajmaurů, to jejich dílo!

Ale lidé, kteří v houfku brali se na zámek, nehněvali se; tváře jejich byly jasny a veselost srdečná hleděla jim ze zraků. V čele jejich kráčel starý Bartodějský.

Byl krásný podzimní den. Sluníčko svítilo jasně do panské kanceláře, kdež nastalo nemalé pohnutí, když na chodbě ozvalo se tolik krokův a Mandelík pak ohlásil houf sedlákův. Pustili je a Bartodějský mluvčí oznámil, že přicházejí skrze víru a ten vzácný patent císaře Josefa, kterýž všude ohlásili. Byl to onen slavný toleranční patent ode dne 13. října t. r. (1781), kterým císař »přesvědčen jsa jednak, že všeliké obmezování svobody svědomí je velmi škodlivo, jednak že pravá, křesťanská tolerancí státu i církvi je prospěšna«, ustanovuje, »aby přívržencům augšpurského a helvetského v yznání, pak nesjednoceným Řekům povoleno bylo soukromé provozování podle náboženství jejich, bez rozdílu, zdali kdy před tím bylo obyčejno, anebo zavedeno, čili nic.« Kancelářský Muškát zapisoval každého, jak ku kterému náboženství se přihlašoval. Ti všichni tajně zachovali víru otců svých a teprve dnes více než po věku plném všelikého protivenství a utrpení mohou se volně, beze strachu k ní přiznati. Muškát psal u všech »helvet«,

jen když došlo na Bartodějského, hlásil tento: »Já Šimon Bartodějský přistupuju k víře starých bratrů českých.«

Vesele vraceli se ze zámku. Veselí a plesání rozlétlo se těchto dní po všech zemích, zvláště však po veškerém království Českém, jež nad jiné vytrpělo a krvácelo pro svobodu vyznání. Všude zaznívalo žehnání velikomyslnému císaři; plesal lid, že zbaven jest všech protivenství a pronásledování pro své přesvědčení, plesali učení, pokroku milovní, vidouce, že toleranční patent jest účinek blahodárné osvěty, jež zazářila z Francie Evropou, a tou osvětou že nastává nová doba, volnější a blaženější.

Jen abbéovi bylo hořko — a tušil ještě horší věci! —

Na večer toho dne zašel si starý Bartodějský do »modlivého dolu«. Stanul nejprve pod duby, pak zaše. až do samé rozvaliny. Byla nyní jak náleží pusta Hrabě dal sklep zasypati a zdi nad ním pobořiti, tak že s této strany nebylo možná vstoupiti do podzemí. Toho si Bartodějský ani nežádal ani nepotřeboval Přišel sem jen pro památku, již zasvětil minulým krutým časům a svým otcům. Usedl na rozvaliny pod stromy a seděl tu dlouho zamyšlen.

Již soumrak uložil se na tichý dol, ale teprve když měsíc vyšel nad černé lesy, odcházel z rozvaliny starý Bartodějský, poslední »český bratr«.

XXIV.

Z mrákot nočních zasvitl svěží den májový. Lesem na hranicích česko-slezských ozýval se ranní zpěv. Bylo slyšeti hlas mužský a ženský. Teď, hle, vyjel na výšinu povoz tažený statným koněm. Na voze veliké

uzly, peřiny, a na vrchu sedí stařenka, majíc ruce sepjaty. Vedle vozu mladý muž se statnou, svěží ženou, Václav Horák s Frantinou a se svou mateří.

Zaraziv koně, ukázal na hraničný kámen a pravil: »Teď jsme vkročili na českou půdu a dá Pán Bůh, že ji nikdy víc neopustíme!« Frantině zářily radostí oči a zbožně poklekla vedle svého muže, aby poděkovali Bohu. Stařičká matka zaplakala. Když pro víru utíkala z domova, což se tu nasoužila, což na tomto místě, vystupujíc z drahé země, se naplakala! Tenkráte nemyslila, že ji kdy opět uvidí, a teď vrací se navždy, a uloží kosti své v rodné zemi. —

Již v prosinci minulého roku, brzo po tom, kdy vydán byl toleranční patent, vyhlášen nový patent císaře Josefa, kterým dovoleno všem, kteří se pro víru do ciziny utekli, aby volně do vlasti se navrátili, a zároveň prominuty jim všechny tresty, které na nepovolené ze země vystěhování byly ustanoveny. — Toho nyní mladý Horák užívaje, vracel se s manželkou a matkou do Čech, míře na panství Potštejnské, na samotu Bartodějského. Již ho nebude v Žitavě třeba, nebo evangelické knihy bude i v Čechách lze tisknout, a doba jich pronátledování minula.

V Potštejně bylo zase klidno a ticho. Události minulého roku jako by zapomenuty. Jen zasmušilý hrabě cítil trpkost, kdykoliv se rozpomenul. Na hrad více nechodil, vchod do podzemí zpustl a cesta do chodeb stala se nebezpečnou, až pak časem nemožnou. Renatě překážek nečinil. Vydal jí její dědictví, jež měl v opatrování.

Abbé už nezažil žádných radostí — Patent chodil za patentem, pak i emigrant, kterého stíhal, mladý Horák, usadil se volně jemu na blízku. Toho dne, kdy přijeli na samotu, měl Bartodějský dvojnásobnou radost: z rodiny a také z kalicha, který mu hrabě sám

od sebe dal. Potkal včera starce náhodou, poznal jej a vzpomněl si na jeho úpěnlivé prosby v dole. Stařec byl pořád ještě jako hřib, až k podzimu počal chátrati. Cítě dobře, že nastává jeho hodina, zašel si za jasného dopoledne do »modlivého dolu«. Vrátil se s večerem. Byl tam naposledy. Za týden tiše a spokojeně skonal. Uviděl zásvit nových časův. Když ho pochovali, hledala Frantina darmo bratrský kalich, a nenašla ho. Však potom si vzpomněli, že otec jda posledně do dolu, měl v ruce bílý uzlíček — Byli přesvědčeni, že posvátnou nádobu staré Jednoty někam zakopal. Kam, nedověděli se a také nehledali, ctíce vůli a jednání otcovo. Z jara pak prodali stavení a odstěhovali se dále do Čech do dvorce doktora Kamenického, jenž tam spokojeně žil s Renatou. Toho se již abbé nedočkal. Zesnulť po vánocích, novot nepřečkav.

* * *

Jakub Votava, kantor, zůstával vdovcem napořád a velebil Boha, že se mu Celerky nedostalo. Přál ji nyní bývalému sokovi svému z toho srdce. U Celerů, vlastně u Vavřínků, bylo hádek jako mrakův. Nic, všechno všudy, nedělalo dobrotu. Celerka pískala Vavřínkovi, pastorek Tomáš každou chvíli jemu i matce se opřel — sumou: bývalo tam smutné divadlo na podívanou a na poslechnutí — boží dopuštění.

* * *

V neděli po kázání odebral se pater Rokyta procházkou na hrad Potštejnský, jak rád činíval. Stanuv v tichých rozvalinách, hleděl do kraje jasně ozářeného. Vyňav list, který včera obdržei, jal se ho na novo čísti. Přítel Kamenický mu zase po čase psal a zval jej

k sobě jménem svým i Renatiným. Líčil své štěstí rodinné, psal nadšeně o Renatě, jejíž spanilou duši teprve nyní jak náleží poznal. »Všecken lid v našem okolí ji miluje a zbožňuje — však také je mu dobroditelkou i učitelkou.« Dále psal, že často vzpomínají na rozvaliny starého hradu. »Pamatuješ-li se, jak jsi mně tu své vlastenecké smýšlení odhalil? Tenkráte mně bylo s podivením; nyní však, domnívám se, nejsem méně horliv tebe. Činím seč jsem na probuzení našeho lidu. Vím, že jsa knězem osvíceným, nebrojil jsi proti tolerančnímu patentu. Toť první uvolnění lidu a bohdá, že ještě více se mu uvolní. S ním vzkřísí se a omladne jazyk náš i naše národnost. Nejsme, drahý příteli, sami; znám mnoho mužů čistě nadšených, kteří tak smýšlejí a také tak doufají jako my. Vidíme zásvit nové doby a v ní zašlehne také paprslek našemu národu. Věřím v konečné jeho obrození.

Caritas extirpat hostes! V lásce, snášenlivosti jest svornost, toť poklad síly k dalšímu boji! —«

Kaplan Rokyta stoje v rozvalinách hradu, památníku bývalé moci a slávy, pozvedl očí svých a snivě hleděl na jarní, svěží krajinu. Byl pohnut. Oči mu zářily, prsa se mu blahou nadějí pozvedla a se rtů splynulo mu vroucí, důvěrné:

»Dá Bůh!«

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 04942 1442

DO NOT REMOVE
OR